

SATURS

TIESĪBSARGA INSTITŪCIJAS IZVEIDOŠANA.....	4
PILSONISKĀS UN POLITISKĀS TIESĪBAS.....	8
SPĪDZINĀŠANAS, NECILVĒCĪGAS UN PAZEMOJOŠAS APIEŠANĀS, UN SODĪŠANAS AIZLIEGUMS.....	9
Ieslodzījuma vietās	9
Policijas iestādēs un Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietās.....	12
Pshoneiroloģiskajās slimnīcās.....	14
TIESĪBAS UZ TAISNĪGU TIESU.....	15
TIESĪBAS UZ BRĪVĪBU UN PERSONAS NEAIZSKARAMĪBU	17
TIESĪBAS UZ TIESISKO STATUSU - PILSONĪBAS, PATVĒRUMA UN MIGRĀCIJAS JAUTĀJUMI.....	19
TIESĪBAS UZ PRIVĀTO DZĪVI	22
EKONOMISKĀS, SOCIĀLĀS UN KULTŪRAS TIESĪBAS	24
TIESĪBAS UZ SOCIĀLO NODROŠINĀJUMU	25
TIESĪBAS UZ MĀJOKLI	28
TIESĪBAS UZ ĪPAŠUMU	31
TIESĪBAS UZ VESELĪBAS AIZSARDZĪBU	33
TIESĪBAS UZ LABVĒLĪGU VIDU	35
DISKRIMINĀCIJA UN NEIECIETĪBA.....	36
DISKRIMINĀCIJA UZ RASES, TAUTĪBAS VAI VALODAS PAMATA	37
DISKRIMINĀCIJA PĒC DZIMUMA.....	40
DISKRIMINĀCIJA UZ SEKSUĀLĀS ORIENTĀCIJAS PAMATA	42
DISKRIMINĀCIJA UZ RELIĢIJAS PAMATA	43
DISKRIMINĀCIJA UZ POLITISKĀS PĀRLIECĪBAS PAMATA	44
BĒRNA TIESĪBAS.....	45
BĀREŅU UN BEZ VECĀKU GĀDĪBAS PALIKUŠO BĒRNU TIESĪBAS.....	47
IESLODZĪJUMA VIETĀS IEVIETOTO BĒRNU TIESĪBAS	49
BĒRNA TIESĪBAS UZ LABVĒLĪGU SOCIĀLO VIDU	51
LABAS PĀRVALDĪBAS PRINCIPS.....	52
INFORMATĪVI IZGLĪTOJOŠIE PASĀKUMI	57
Tiesībsarga 2007.gada pārskats par pamatbudžeta ieņēmumiem un izdevumiem.....	58
Tiesībsarga 2007.gada pārskats par budžeta programmas rezultātīvo rādītāju izpildi.....	58
Tiesībsarga saņemto un izskatīto sūdzību statistika 2007.gadā.....	59

GODĀTAIS, LASĪTĀJ!

Ar patiesu gandarījumu nododu Jūsu vērtējumam Tiesībsarga biroja pirmo – 2007.gada ziņojumu, kurā apkopota informācija par mūsu iestādes pirmā darba gada laikā paveikto un analizētas aktuālās cilvēktiesību un labas pārvaldības problēmas Latvijā.

Cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošana ir viens no mūsdienu demokrātiskas sistēmas efektīvas un labas valsts pārvaldes pamatelementiem. Lai cilvēktiesības un labas pārvaldības princips tiktu nodrošināti, ir radīti atbilstoši mehānismi – normatīvie akti, kontroles un uzraudzības institūcijas, kas raugās, lai valsts pārvalde darbotos cilvēka labā un ievērotu tā tiesības u.tml. Viena no šā mehānisma sastāvdaļām ir ombuda jeb Latvijā – Tiesībsarga institūcija. Tiesībsarga biroja izveides process Latvijā ir bijis sarežģīts un ilgs – to vairāku gadu garumā pavadījušas politiskas un sabiedriskas diskusijas par institūcijas nepieciešamību, institūcijas darbības lauku, finansējumu un izveides procesu. Tomēr, pēc 2006.gada 6.aprīli Saeimā pieņemtā Tiesībsarga likuma, 2007.gada 1.janvārī uz Valsts cilvēktiesību biroja bāzes Tiesībsarga birojs tika izveidots. Es uzskatu šo par nozīmīgu notikumu ne vien savā un ikviena indivīda dzīvē, bet arī par ārkārtīgi būtisku soli kopējā Latvijas demokrātijas attīstībā.

Pirmajā darba gadā ir paveikts daudz. Manas prioritātes ir bijušas, pirmkārt, institūcijas nostiprināšana un nostabilizēšana – tika izveidota biroja struktūra, divkāršots darbinieku skaits, atrisināts biroja telpu

jautājums un citas problēmas. Otrkārt, tika stiprinātas konkrētu personu tiesības Latvijā, īpaši pievēršot uzmanību mazaizsargāto sabiedrības grupu aizstāvībai, piemēram, bērnu tiesību aizsardzībai, sociāli mazaizsargāto diskriminācijas novēršanai, kā arī aktualitāšu risināšanai pilsonisko un politisko tiesību, sociālo un ekonomisko tiesību laukā. Tāpat nozīmīga bijusi labas pārvaldības principa apzināšana un ieviešana valsts pārvaldē. Par tikpat būtisku esmu uzskatījis Tiesībsarga lomas palielināšanu valsts attīstības procesā, tiesiskuma un demokrātijas nostiprināšanā kopumā.

2007.gadā birojā tika saņemtas kopumā 5122 sūdzības. Domāju, ka lielais sūdzību skaits izskaidrojams ne vien ar pastāvošajām cilvēktiesību un labas pārvaldības problēmām valstī, kas liecina par Tiesībsarga institūcijas efektīvas darbības nepieciešamību Latvijā, bet arī ar to, ka iedzīvotāji aizvien vairāk apzinās savas tiesības un savu tiesību aizsardzības iespējas, kas vērtējama kā pozitīva tendence. Analizējot sūdzību saturu, redzams, ka aktuālākie jautājumi sabiedrībā pērn bijuši: tiesības uz mājokli, tiesības uz taisnīgu tiesu, labas pārvaldības principa ievērošana valsts pārvaldē, kā arī tiesības uz sociālo nodrošinājumu, diskriminācijas problēmas, spīdzināšanas, necilvēcīgas un pazemojošas apiešanās un sodīšanas aizliegums, tiesības uz brīvību un drošību un citi jautājumi. Taču sūdzību izskatīšana ir tikai viens no mūsu darbības aspektiem. Tāpat birojs cenšas dot savu ieguldījumu tiesību normu analizē, cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanas pētīšanā Latvijā. Kopā ar biroja darbiniekiem pērn esam organizējuši pārbaudes valsts un pašvaldību iestādēs – slēgta un daļēji slēgta tipa

iestādēs, kā arī bāriņtiesās, pagasttiesās un izglītības iestādēs. Esam veikuši arī ievērojamu izglītojošo darbu – biroja darbinieki piedalījušies 98 dažādos pasākumos – lekcijās, semināros, diskusijās, konferencēs, kur runāts par cilvēktiesību, diskriminācijas un labas pārvaldības jautājumiem. Uzskatu, ka ir būtiski veidot cilvēkiem atvērtas un ikvienam pieejamas institūcijas tēlu, tādēļ esmu centies tikties un sniegt juridiskās konsultācijas iedzīvotājiem arī pats personīgi. 2007.gadā kopumā esmu sniedzis 84 mutvārdu konsultācijas.

Šeit vēlētos uzsvērt arī nākotnes mērķus un 2008.gada prioritātes. 2008.gadā paredzēts papildus uzmanību vērst uz valstī paredzētā sociālā nodrošinājuma apjomu, bērnu ar invaliditāti tiesībām, tiesībām uz taisnīgu tiesu, mājokļu tiesību jautājumiem, labas pārvaldības principa ievērošanu valsts pārvaldē u.c. jautājumiem. Paredzēts veikt pārbaudes vizītes brīvības atņemšanas vietās, t.sk. nepilngadīgo brīvības atņemšanas vietās, psihoneiroloģiskajās slimnīcās, t.sk. bērnu psihoneiroloģiskajās slimnīcās, kā arī sociālās aprūpes centros u.c. Nozīmīgu darbu paredzēts ieguldīt iedzīvotāju informēšanā par viņu tiesībām, organizējot reģionālos seminārus, izdodot informatīvos materiālus un veicot citas informatīvās aktivitātes, tā pilnveidojot gan ikviena cilvēka, gan iestāžu izpratni par Tiesībsarga darbības mērķiem, lomu un pilnvarām.

Nobeigumā es vēlētos pateikties visiem, kas palīdzējuši Tiesībsarga biroja izveides procesā, un saviem darbiniekiem par ieguldīto darbu šajā gadā. Vēlos arī uzvērt, ka, lai mēs kopā veidotu Latviju par valsti, kur tiek ievērotas personas tiesības un kur valsts pārvalde darbojas atbilstoši labas pārvaldības principam, ir būtiski saprast, ka ne tikai Tiesībsargam ir jāstrādā pēc savas labākās sirdsapziņas un ne tikai valsts amatpersonām un ierēdņiem ir jārīkojas atbilstoši likumam. Lai kopumā tiktu balstīta demokrātijas un tiesiskuma attīstība valstī, ikkatram savos vārdos un darbos ir jārīkojas atbilstoši šiem principiem.

**Patiesā cieņā,
Tiesībsargs Romāns Apsītis**

TIESĪSARGA INSTITŪCIJAS IZVEIDOŠANA

Latvijas Republikas Tiesībsarga birojs darbu uzsāka 2007.gada 1.janvārī, spēkā stājoties Tiesībsarga likumam, taču tā izveidošanas priekšvēsturei ir vairāk kā 10 gadu.

Jau 1995.gadā, diskutējot par cilvēktiesību aizstāvības institūcijas nepieciešamību, Saeimas debatēs izskanēja ideja par neatkarīgas, Skandināvijas ombuda paraugam atbilstošas institūcijas izveidošanu. Tomēr tika nolemts, ka šādas institūcijas izveidei valsts nav gatava, tāpēc, vadoties no valsts programmas "Cilvēktiesību aizsardzība un veicināšana", Apvienoto Nāciju Organizācijas Parīzes principiem, kas attiecas uz valsts cilvēktiesību aizsardzības un veicināšanas institūciju statusu un darbību, kā arī Austrālijas līdzīgas institūcijas pieredzi, Latvijā tika izveidots Valsts cilvēktiesību birojs (turpmāk – VCB).

Neraugoties uz VCB dibināšanu un sekmīgo darbību, turpinājās diskusijas par ombuda institūcijas izveidošanu. Galvenais šo diskusiju pamats - gadījums, kad valsts un pašvaldības iestādes pārkāpa personas tiesības, taču šis pārkāpums neskāra cilvēktiesību sfēru, indivīdiem nebija iespējama efektīva savu tiesību aizstāvēšana. Šajos gadījumos nevarēja palīdzēt arī VCB, jo šādu jautājumu izskatīšana neietilpa tā kompetencē.

Reāls darbs pie ombuda institūcijas izveidošanas sākās 2000.gada augustā, kad pēc Valsts prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas iniciatīvas tika izveidota darba grupa Latvijas Ombuda institūcijas koncepcijas izstrādei. 2001.gada 16.janvārī koncepcijas projekts tika iesniegts Valsts prezidentei un sākās šā dokumenta apspriešana. Vadoties no diskusijas laikā izskanējušajiem priekšlikumiem, arī ārvalstu ekspertu viedokļiem, 2002.gada tika izstrādāts likumprojekts "Ombudbiroja likums".

Projekts paredzēja Ombuda institūcijas izveidošanu uz VCB bāzes, sadalot kompetenci pieciem ombudiem, kuri ir vienlīdzīgi savās pilnvarās - vispārējo cilvēktiesību ombuds; bērnu tiesību ombuds;

pašvaldību ombuds; tieslietu, iekšlietu un militāro jautājumu ombuds un procesuālo tiesību ombuds. Taču šis modelis izpelnījās profesionāļu kritiku, jo institūcija ar vairākiem neatkarīgiem ombudiem varētu radīt cilvēkos neizpratni, pie kura no tiem jāvēršas, kā arī veicināt kompetenču pārklāšanos.

2003.gadā pie Valsts Prezidentes kancelejas tika izveidota jauna darba grupa, kuras uzdevums bija izstrādāt likumprojektu par ombuda (valsts Tiesībsarga) institūciju. Tā izvēlējās jaunu institucionālu pieeju, paredzot VCB tiesiskā mandāta paplašināšanas ceļu, un 2006.gada 6.aprīlī darba grupas izstrādātais Tiesībsarga likums tika pieņemts Saeimā.

Likums nosaka, ka Tiesībsargs ir Saeimas apstiprināta neatkarīga amatpersona, kuras galvenie uzdevumi ir veicināt cilvēktiesību aizsardzību un sekmēt, lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un atbilstoši labas pārvaldības principam. Nevienai personai, valsts vai pašvaldību institūcijai nav tiesību ietekmēt Tiesībsargu viņa funkciju un uzdevumu pildīšanā. Savukārt Tiesībsarga darbības nodrošināšanai tiek izveidots Tiesībsarga birojs.

Tiesībsarga likums Tiesībsargam nosaka šādas galvenās funkcijas:

1) Tiesībsargs veicina personas tiesību un likumisko interešu aizsardzību gadījumos, kad valsts un pašvaldību institūcijas vai to amatpersonas ir pārkāpušas Satversmē un starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos noteiktās personas cilvēktiesības. Tās ir, piemēram, tiesības uz taisnīgu, atklātu un savlaicīgu tiesu, vārda un izteiksmes brīvību, privāto dzīvi, mājokli, sociālo nodrošinājumu, darbu, īpašumu, šīs un citas tiesības, kas saistītas ar bērna interešu ievērošanu, personu ar īpašām vajadzībām tiesības u.tml.

2) Tiesībsargs sekmē vienlīdzīgas attieksmes ievērošanu un diskriminācijas novēršanu. Piemēram, skata jautājumus par diskrimināciju uz tautības, dzimuma, vecuma, valodas, reliģiskās

pārlicības, sociālās izceļšanās, mantiskā vai veselības stāvokļa pamata, seksuālās orientācijas vai politiskās un citu pārlicību dēļ u.tml. Turklāt, Tiesībsargs var izskatīt sūdzības, ja diskrimināciju vai vienlīdzīgas attieksmes pārkāpumu ir pieļāvušas ne vien valsts institūcijas, bet arī fiziskas vai juridiskas personas.

Gadījumos, kad tiek konstatēts atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpums, Tiesībsargam ir tiesības personas vārdā sagatavot pieteikumu un pārstāvēt personu tiesā civillietās.

3) Tiesībsargs izvērtē un veicina labas pārvaldības principa ievērošanu valsts pārvaldē. Laba pārvaldība ietver objektīvu un taisnīgu jautājuma izskatīšanu saprātīgos termiņos, personas tiesības tikt uzklausītam, iepazīties ar lietas materiāliem, prasīt pamatotu lēmumu un zaudējumu atlīdzināšanu u.tml.

Par visiem minētajiem jautājumiem persona var vērsties pie Tiesībsarga ar iesniegumu, lūdzot novērst šo tiesību pārkāpumu. Gadījumos, kad konstatēts pārkāpums un, ja tas nepieciešams sabiedrības interesēs, Tiesībsargs var aizstāvēt privātpersonas tiesības un intereses arī administratīvajā tiesā.

4) Tiesībsargs atklāj trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu, kā arī veicina šo trūkumu novēršanu. Piemēram, Tiesībsargam ir tiesības sniegt Saeimai, tās komisijām, Valsts prezidentam, Ministru kabinetam, valsts pārvaldes iestādēm un starptautiskajām organizācijām ziņojumus par atsevišķiem jautājumiem, vai iesniegt pieteikumu par lietas ierosināšanu Satversmes tiesā, ja iestāde, kas izdevusi apstrīdamo aktu, nav norādītajā termiņā novērsusi konstatētos trūkumus.

5) Tiesībsargs sekmē sabiedrības informētību un izpratni par cilvēktiesībām, par šo tiesību aizsardzības mehānismiem un par Tiesībsarga darbu. Tiesībsargs reizi gadā gatavo un sniedz

Saeimai un Valsts prezidentam rakstveida ziņojumu par Tiesībsarga biroja darbu, izstrādā un izplata informāciju par likumos un Latvijas starptautiskajās saistībās garantētajām cilvēktiesībām un labas pārvaldības principu, rīko seminārus un konferences, informē plašsaziņas līdzekļus u.tml.

Visu augstāk minēto funkciju veikšanai Tiesībsargam ir paredzētas samērā plašas pilnvaras - ierosināt pārbaudes lietas (arī pēc paša Tiesībsarga iniciatīvas), tiesības ierasties jebkurā uzņēmumā, organizācijā un iestādē, par kuru tiek veikta pārbaude un iepazīties ar pārbaudei nepieciešamajiem materiāliem, tiesības bez speciālas atļaujas apmeklēt slēgta tipa iestādes, brīvi pārvietoties iestādes teritorijā, apmeklēt visas telpas un vienatnē tikties ar personām, kuras tiek turētas slēgta tipa iestādēs, tiesības uzklausīt bērna viedokli bez citu personu klātbūtnes, ja bērns to vēlas, tiesības, aizstāvot personu tiesības un likumīgās intereses, iesniegt pieteikumus tiesā.

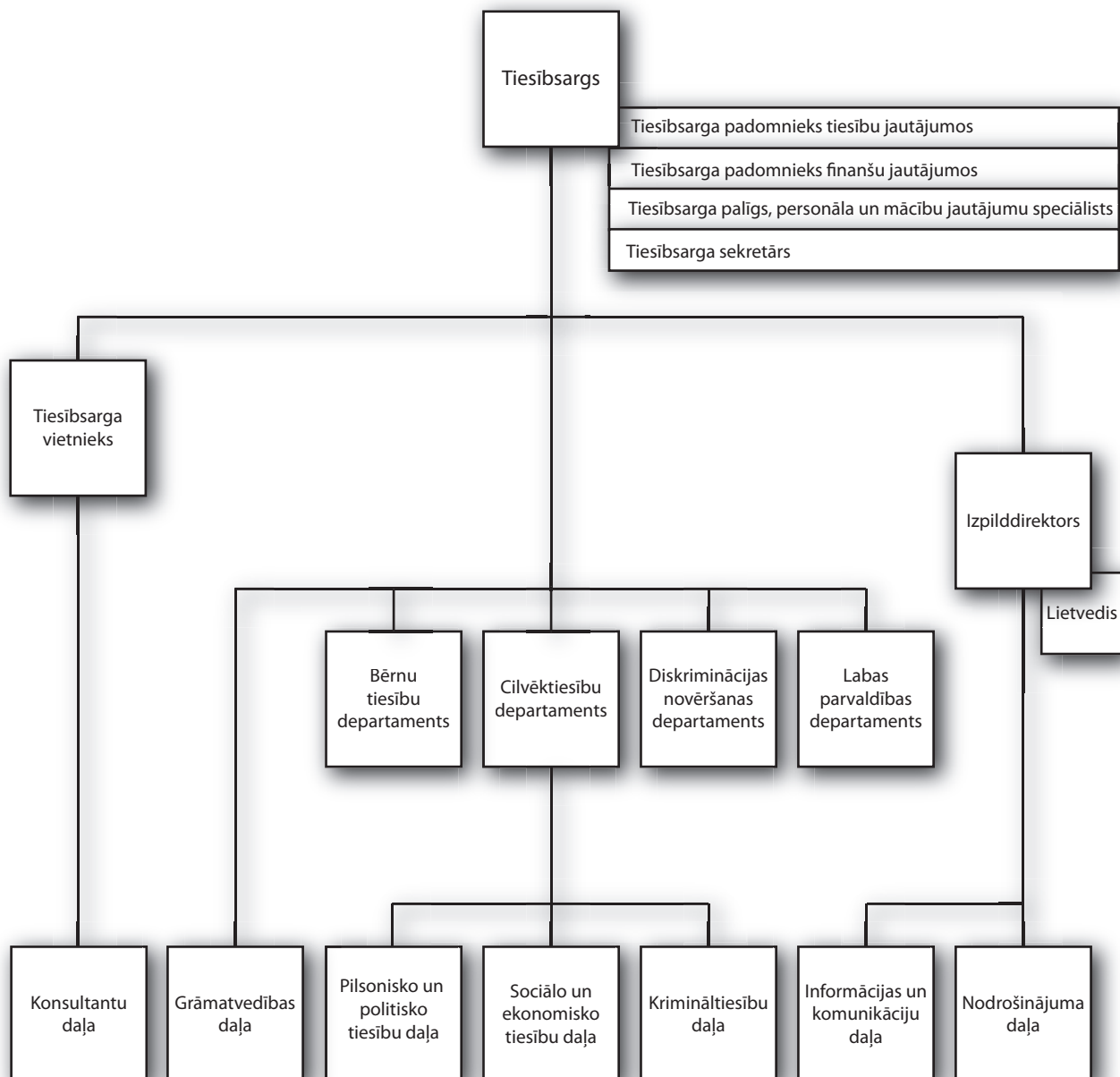
Latvijas Republikas Tiesībsargam darbu vajadzēja uzsākt 2007.gada 1.janvārī. Diemžēl līdz pat 2006.gada decembrim pietiekami aktīvi netika meklētas kandidatūras uz šo amatu, tāpēc 2007.gadu institūcija sagaidīja bez Saeimas apstiprināta vadītāja. Tomēr, tā kā Tiesībsarga birojs tika izveidots uz VCB bāzes un tajā piekrita strādāt visi iepriekšējie VCB darbinieki, jaunizveidotā institūcija darbu varēja sākt.

Par pirmo Latvijas Republikas Tiesībsargu ar absolūtu balsu vairākumu - 70 balsīm Saeima 2007.gada 1.martā apstiprināja bijušo Satversmes tiesas tiesnesi Romānu Apsīti.

Viens no pirmajiem nopietnajiem uzdevumiem bija iestādes kapacitātes palielināšana. Ar darbinieku skaitu, kas tobrīd darbojās Tiesībsarga birojā, nebija iespējams pildīt visas Tiesībsarga likumā paredzētās funkcijas, savukārt pieņemt jaunus darbiniekus traucēja piemērotu telpu trūkums.

Šo iemeslu dēļ, 2007.gada 1.jūlijā, Tiesībsarga birojs no bijušajām VCB telpām Elizabetes ielā 65 pārcēlās uz jaunām telpām Dzirnavu ielā 16. Vadoties no Tiesībsarga likumā noteiktā un ņemot vērā jau VCB izveidojušos darba praksi, tika izveidota Tiesībsarga biroja struktūra. Tika nodibināts jauns, Labas pārvaldības departaments, kura galvenais uzdevums ir labas pārvaldības principa ievērošanas veicināšana valsts pārvaldē. Otra jaunizveidotā struktūrvienība ir Cilvēktiesību departaments, kurš ir atbildīgs par cilvēktiesību nodrošināšanu Latvijā un kura sastāvā ietilpst vairākas daļas, vadoties pēc starptautiskā cilvēktiesību kataloga.

Salīdzinot ar VCB struktūru, tika saglabāts Diskriminācijas novēršanas departaments un Bērnu tiesību departaments. Tā iemesls – Tiesībsargs Latvijā pilda gan bērnu ombuda funkcijas, gan vienlīdzīgas attieksmes veicināšanas iestādes funkcijas. Bez tam šīs struktūrvienības ir līdzīgu ārvalstu institūciju sadarbības partneris. Tāpat tika stiprināta biroja administratīvā kapacitāte un izveidota arī Informācijas un komunikācijas daļa, kas atbild par biroja ārējo un iekšējo komunikāciju, īsteno dažādus informatīvos projektus, atbild par saziņu ar plašsaziņas līdzekļiem, atbalsta citas struktūrvienības dažādu informatīvu pasākumu organizēšanā u.tml. Daļas ietvaros darbojas arī Informācijas centrs.

TIESĪBSARGA
2007.GADA ZIŅOJUMS

PILSONISKĀS UN POLITISKĀS TIESĪBAS

Pilsoniskās un politiskās tiesības aptver ļoti plašu cilvēktiesību loku: tiesības uz dzīvību, spīdzināšanas, necilvēcīgas un pazemojošas apiešanās un sodīšanas aizliegumu, tiesības uz brīvību un drošību, tiesības uz taisnīgu tiesu, tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi, tiesības brīvi pārvietoties valsts teritorijā, tiesības brīvi izbraukt no valsts un tajā atgriezties. Tie ir arī jautājumi, kas saistīti ar personas tiesisko statusu, domu, apziņas un reliģijas brīvību, personas vārda un izteiksmes brīvību, biedrošanās un pulcēšanās tiesībām, tiesībām vēlēties un tikt ievēlētiem, kā arī tiesībām pildīt valsts dienestu.

2007.gadā Tiesībsargs kopā saņēma 1585 sūdzības par pilsonisko un politisko tiesību jautājumiem. No tām 946 sūdzības bija rakstveida, bet 639 – mutvārdu.

Visvairāk sūdzības, līdzīgi kā VCB, bija par tiesībām uz taisnīgu tiesu. Samērā bieži iedzīvotāji vērsās pie Tiesībsarga arī iespējamo tiesību uz privāto dzīvi pārkāpumu gadījumos. Savukārt par citām pilsonisko un politisko tiesību jomām 2007.gadā tika saņemti neliels sūdzību skaits. Piemēram, par tiesībām vēlēties un tikt ievēlētiem - tikai 2 sūdzības. To var izskaidrot ar to, ka 2007.gadā nenotika ne Saeimas, ne pašvaldību vēlēšanas, un šis jautājums nenonāca iedzīvotāju dienas kārtībā. Maz sūdzību tika iesniegtas arī par personas tiesībām pildīt valsts dienestu un tiesībām uz domu, apziņas un reliģijas brīvību, tāpēc ziņojumā šie jautājumi sīkāk netiks analizēti.

2007.gada sākumā, vēl pēc VCB 2006.gada beigās iesniegtā pieteikuma, Satversmes tiesā tika ierosināta lieta par Ārstniecības likuma 68.panta atbilstību Satversmei. Šajā tiesību aktā personas piespiedu stacionēšanas gadījumā tai nebija paredzētas tiesības pārskatīt jautājumu tiesā. Ar gandarījumu jāatzīst, ka pēc lietas ierosināšanas Saeima pati precizēja likumu un lieta tika izbeigta.

SPĪDZINĀŠANAS, NECILVĒCĪGAS UN PAZEMOJOŠAS APIEŠANĀS, UN SODĪŠANAS AIZLIEGUMS

*ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 5.pants
ANO Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 7., 10.pants
ANO 1957.gada Ieslodzīto režīma minimālie Standartnoteikumi
Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 3.pants
Latvijas Republikas Satversmes 95.pants*

IESLODZĪJUMA VIETĀS

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) savā praksē vairākkārt ir uzsvērusi, ka ieslodzījums pats par sevi personai sagādā ciešanas, taču šīs ciešanas nedrīkst būt pārlietu lielas. Tas nozīmē arī, ka ieslodzītajam ir jāgarantē normāli uzturēšanās apstākļi ieslodzījuma vietās. Attiecībā uz minētā ievērošanu Latvijā Tiesībsargs saskata vairākas problēmas. Galvenā - apstākļi ieslodzījuma vietās vēl joprojām neatbilst noteiktajiem cilvēktiesību standartiem, jo valsts nepiešķir pietiekami daudz finansējuma to remontiem un rekonstrukcijai. Par to liecina lielais saņemto sūdzību skaits - gada laikā pie Tiesībsarga vērsušies 86 ieslodzītie.

Ieslodzījuma vietās esošās personas sūdzībās visbiežāk norādīja uz sliktajiem apstākļiem soda izolatoros, karantīnas kamerās, arī dzīvojamās kamerās, īpaši uzsverot ventilācijas, dabiskā apgaismojuma trūkumu un pārapsildītību kamerās. Spriežot pēc sūdzību skaita, lielākās problēmas ir Daugavpils, Jēkabpils un Jelgavas cietumos, kā arī Centrālcietumā.

Saskaņā ar Tiesībsarga likumu Tiesībsargam un Tiesībsarga darbiniekiem ir tiesības jebkurā laikā bez speciālas atļaujas apmeklēt slēgta tipa iestādes, brīvi pārvietoties iestādes teritorijā, apmeklēt visas telpas un vienatnē satikties ar personām, kuras tiek turētas slēgta tipa iestādēs.

2007.gadā Tiesībsarga biroja darbinieki veica 15 vizītes Daugavpils, Valmieras, Matīsa, Pārlielupes, Jēkabpils, Brasas cietumos un Centrālcietumā. Šo vizīšu mērķis bija pārbaudīt iesniegumos minētos faktus, uzklaut ieslodzītās personas, novērtēt

ieslodzījuma vietās esošos apstākļus, sniegt rekomendācijas cietuma administrācijām un kontrolēt to izpildi. Tika veikta arī kompleksā monitoringa vizīte Jelgavas cietumā trīs dienu garumā.

Apmeklējumu laikā tika konstatēti nopietni cilvēktiesību pārkāpumi. Piemēram, Pārlielupes cietuma 6m² lielajā soda izolatora telpā, kas paredzēta diviem cilvēkiem, pārbaudes laikā atradās piecas personas. Tajā ierīkotas tikai divas koka lāvas, un sarunās ar Tiesībsarga biroja darbiniekiem ieslodzītie norādīja, ka naktī uz vienas lāvas nākas gulēt divām personām. Ieslodzītais, kurš bija ievietots soda izolatorā, kurā atradās pieci cilvēki, paskaidroja, ka pa nakti divi ieslodzītie ir spiesti gulēt zem koka lāvām uz betona grīdas uzklātā matrača. Pie kameras vidū novietotā galda vieta pietiek tikai vienai personai, tāpēc pārējiem nākas ēst stāvēt kājās. Problēmas rada arī sanitārais mezgls. Tas ir netīrs, nav norobežots no pārējās telpas daļas un ir labi pārredzams gan ieslodzītajiem, kuri atrodas kamerā, gan arī darbiniekiem, kuri var ielūkoties kamerā pa durvīm caur actiņu. Kamerā nav nodrošināta atsevišķa izlietne ar aukstā ūdens padevi, tāpēc ieslodzītajam pašam jāmazgājas un jāmazgā trauki virs atejas, kur ierīkots ūdens krāns.

Tiesībsargs vērsās Tieslietu ministrijā un norādīja, ka Pārlielupes cietumā esošie apstākļi ir uzskatāmi par nepieņemamiem ne vien uzturēšanās apstākļu, bet arī dēļ personāla un darbinieku attiecībām ar ieslodzītajiem. Ja situācija šajā ieslodzījuma vietā netiks risināta, tā var kļūt bīstama un apdraudēt ne vien pašu ieslodzīto, bet arī līdzās cietuma teritorijai dzīvojošo personu veselību un dzīvību. Ņemot

vērā minēto, Tiesībsargs uzskatīja, ka Pārlielupes cietums ir jāslēdz.

Diemžēl rekomendācija netika izpildīta – atbildē Tieslietu ministrija norādīja, ka minētā cietuma rekonstrukcija ir paredzēta no 2011.līdz 2014.gadam. Vienīgais uzlabojums - 17 ieslodzītie tika pārvesti uz citām ieslodzījuma vietām.

Taču vairākos gadījumos Tiesībsarga rekomendācijas tika ņemtas vērā. Piemēram, Jēkabpils cietumā apmeklējuma laikā tika konstatēts, ka soda izolatoros sanitārais mezgls nav norobežots no pārējās telpas, līdz ar to nav nodrošināts pietiekams ieslodzīto personu privātums. Jēkabpils cietuma administrācijai tika sniegta rekomendācija ievietot ieslodzītās personas pa vienai soda izolatoros vai arī norobežot soda izolatoros esošos sanitāros mezglus no pārējās telpas.

Atkārtotas vizītes laikā 2007.gada beigās tika konstatēts, ka rekomendācija daļēji izpildīta, jo soda izolatoros sanitārā mezgla nodalīšanai ir uzlikta norobežojošas plāksnes.

Pārskata periodā tika saņemtas arī vairākas līdzīga rakstura sūdzības par apstākļiem Liepājas cietumā - atsevišķu kameru logiem ir uzstādītas drošības konstrukcijas ("žalūzijas"), kas būtiski samazina dienas gaismu un svaigā gaisa padevi kamerās.

Apmeklējuma laikā Tiesībsarga biroja darbinieki konstatēja, ka šī informācija atbilst patiesībai. Liepājas cietuma administrācijai tika norādīts, ka šāda veida konstrukciju izmantošana no cilvēktiesību viedokļa nav pieļaujama. Tika lūgts turpmāk neizmantojot kameras ar šāda veida logu drošības konstrukcijām vai arī tās demontēt. Tiesībsargs vērsās arī Ieslodzījuma vietu pārvaldē ar lūgumu veikt kontroli un informēt par paveikto. 2007.gada otrajā pusē tika saņemta informācija, ka logu konstrukciju demontāžas darbi tiks pabeigti līdz 2007.gada beigām. 2008.gadā kārtējās vizītes laikā plānots pārbaudīt šo informāciju.

Vēl viena nopietna pārbaude bija 2007.gada sākumā veiktā trīs dienu monitoringa pārbaude Jelgavas cietumā. Tās mērķis bija pārbaudīt visus ar kārtību ieslodzījuma vietā saistītos jautājumus. Arī iepazīties ar ieslodzīto personu uzņemšanu un uzņemšanas telpām, pārbaudīt vairākas kameras, soda izolatorus, telpas dzīvojamā zonā, veikt pārrunas gan ar darbiniekiem, gan ieslodzītajiem u.t.t.

Neatbilstoši uzturēšanās apstākļi tika konstatēti otrajā dzīvojamās zonas ēkā. Šajā sekcijā tiek izvietoti tie ieslodzītie, kuri kaut kādu objektīvu iemeslu dēļ nevar atrasties kopā ar citiem ieslodzītajiem. Tika konstatēts, ka apstākļi šajā sekcijā ir uzskatāmi par tādiem, kas pārkāpj Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas (turpmāk – ECK) 3.pantā noteikto spīdzināšanas un necilvēcīgas izturēšanās aizliegumu un ir nepieņemami ieslodzīto personu ievietošanai. Arī cietuma administrācija atzina, ka ieslodzītie jāpārvieta uz citām telpām, tomēr šobrīd tādu telpu neesot un ir nepieciešams papildus finansējums jauna korpusa izbūvei.

Rekomendācijās Jelgavas cietumam, Ieslodzījuma vietu pārvaldei un Tieslietu ministrijai Tiesībsargs norādīja, ka otrajā dzīvojamās zonas ēkā apstākļi ir uzskatāmi par necilvēcīgiem, turklāt ieslodzītos tur pārlietu lielās telpās, kas rada pastiprinātu ieslodzīto savstarpējo konfliktu risku. Šie ieslodzītie nekavējoties jāpārvieta uz citām telpām, jo esošie apstākļi var apdraudēt ieslodzīto veselību.

Tiesībsargs vērsa uzmanību arī uz daudzām citām problēmām, ko nepieciešams novērst - visos soda izolatoros esošie sanitārie mezgli jānorobežo no pārējās telpas daļas; tā kā soda izolatoros esošā temperatūra bija pārlietu zema, nepieciešams veikt izmaiņas Ieslodzījuma vietu pārvaldes iekšējos normatīvajos aktos, kas nosaka nodrošināmo temperatūru; pagaidu uzturēšanās telpas 1. korp.1. stāvā ir pārāk mazas un tajās nedrīkst ievietot ieslodzītos uz laiku, kas ilgāks par 15 minūtēm un tās jāaprīko ar soliēm. Jānodrošina, lai pats ieslodzītais šajās telpās varētu ieslēgt gaismu; jāsamazina karantīnas kamerās esošo gultu stāvu skaits, uz esošajām koka lāvām nedrīkst gulēt vairāk par vienu personu u.c.

Izvērtējot Ieslodzījuma vietu pārvaldes un Tieslietu ministrijas atbildes par rekomendāciju izpildi, Tiesībsargs secina, ka ir vai tiks izpildītas rekomendācijas, kuras neprasa būtisku finansiālo resursu ieguldījumu. Citu trūkumu novēršana varētu tikt paveikta tuvāko gadu laikā.

Nākamās plānveida vizītes laikā Jelgavas cietumā šī informācija tiks pārbaudīta.

2007.gada 29.novembrī ar Tiesībsarga biroja iniciatīvu tika rīkota apaļā galda diskusija par atbildīgo institūciju lomu cilvēktiesību aizsardzībā slēgta tipa iestādēs. Tās mērķis bija analizēt atbildīgo institūciju lomu cilvēktiesību aizsardzībā ieslodzījuma vietās un veicināt starp tām ciešāku sadarbību ECK 13.panta kontekstā. Diskusijā piedalījās Tiesībsargs, Ģenerālprokurors, Tieslietu ministrs, Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieks, kā arī citi minēto institūciju darbinieki. Saprotot, ka situācijas uzlabošanai ir nepieciešami ievērojami finanšu resursi, Tiesībsargs un Tiesībsarga biroja pārstāvji tomēr mudināja klātesošo institūciju amatpersonas veikt atbilstošus pasākumus, lai uzlabotu apstākļus ieslodzījuma vietās to resursu ietvaros, kuri ir pieejami, un pamazām virzīties uz jaunu ieslodzījuma vietu būvniecību. Pretējā gadījumā ieslodzītās personas, kuras arvien vairāk apzinās savas tiesības, vērsīsies Administratīvajā tiesā un ECT savu aizskarto tiesību aizsardzībai, kas valstij radīs arvien jaunus izdevumus.

2007.gada laikā Tiesībsargs saņēma 33 sūdzības par ieslodzījuma vietu darbinieku morālu vai fizisku vardarbību pret ieslodzītajiem, arī par vardarbību ieslodzīto starpā. Saņemto sūdzību vidū bija arī iesniegumi par kratīšanas laikā lietotajiem cilvēka godu un cieņu aizskarošiem paņēmieniem.

No Jēkabpils cietuma tika saņemtas vairākas sūdzības, ka soda izolatoros ievietotās personas tiek pakļautas nepamatotām administrācijas prasībām ik rītu kratīšanas laikā izģērbties kailām, turklāt minētās darbības tiek veiktas vairāku cietuma darbinieku un ieslodzīto personu klātbūtnē.

Ieslodzīto personu regulāra nepamatota pilnīgā kratīšana, liekot tām izģērbties, ir uzskatāma par cilvēktiesību pārkāpumu ECK 3.panta izpratnē. To ir atzinusi arī ECT, norādot, ka šāda rīcība ir uzskatāma par pazemojošu. Turklāt, ja izģērbšanās notiek citu personu klātbūtnē, tajā skaitā ieslodzīto klātbūtnē, šo apstākli var uzskatīt par īpaši pazemojošu un nepieļaujamu.

Tiesībsargs norādīja uz šādu darbību nepieļaujamību Jēkabpils cietuma administrācijai. Veicot vēlāku pārbaudi, Tiesībsarga biroja darbinieki noskaidroja, ka rekomendācija ir ņemta vērā un šāda prakse ir pārtraukta. To sarunas laikā apstiprināja arī ieslodzītie. Pašlaik pilnā kratīšana ar ieslodzīto izģērbšanu notiek tikai tajos gadījumos, kad pastāv ar operatīvo informāciju pamatotas aizdomas par aizliegtu priekšmetu esamību pie attiecīgās personas.

Latvijā liela problēma ir arī cilvēku ar īpašām vajadzībām uzturēšanās ieslodzījuma vietās.

Tiesībsargs saņēma sūdzību no Centrālcietumā ievietotās apcietinātās personas C., kas ir I.grupas invalīds ar kustību traucējumiem. C. norādīja, ka ieslodzījuma vietā viņam netiek nodrošināta nepieciešamā medicīniskā aprūpe un sadzīves apstākļi nav piemēroti viņa stāvoklim. Trīs mēnešos, kopš C. atrodas apcietinājumā, viņam ir tikušas liegtas iespējas izmantot ikdienas pastaigu svaigā gaisā. Vairākkārt kamerā C. ir atradies viens un rezultātā nebija spējīgs apmierināt visnepieciešamākās cilvēciskās vajadzības.

Veicot pārbaudi, tika konstatēts, ka minētajai personai veselības stāvoklis ir smags, proti, viņš nav spējīgs patstāvīgi pārvietoties. Savukārt, ieslodzījuma vietā nav apmācīta personāla, kura pienākumos ietilptu aprūpēt ieslodzītos ar kustību traucējumiem.

Analizējot situāciju un iepazīstoties ar Latvijas un starptautiskajiem tiesību aktiem (tai skaitā ECT spriedumiem Farbtuhs pret Latviju un Price v. The United Kingdom), Tiesībsargs secināja, ka šādas personas turēšana apcietinājumā ir vērtējama kā cilvēktiesību pārkāpums. Tas pārkāpj spīdzināšanas un citas necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas aizliegumu, kā

arī ir saistīts ar personas tiesībām uz dzīvību un veselību.

Tiesībsarga viedoklis un rekomendācija mainīt drošības līdzekli – apcietinājumu, tika nosūtīts prokuratūrai. Rekomendācija tika ņemta vērā un C. drošības līdzeklis mainīts.

POLICIJAS IESTĀDĒS UN VALSTS POLICIJAS ĪSLAICĪGĀS AIZTURĒŠANAS VIETĀS

2007.gadā Tiesībsarga birojā tika saņemtas 16 rakstveida sūdzības par fizisku vai morālu vardarbību, ko pieļāvuši policijas iestāžu darbinieki.

Vienā gadījumā pārbaudes lietu ierosināja Tiesībsargs pēc savas iniciatīvas. Šis gadījums bija saistīts ar plašu rezonansi sabiedrībā ieguvušo incidentu, kurā bija iesaistīta aizturēta persona – Saeimas un Valsts prezidenta drošības dienesta darbinieks Edgars Gulbis. Konvojēšanas laikā 2007.gada 26.septembrī, braucot pāri Salu tiltam, viņš esot izlēcis, izkritis vai izgrūsts no policijas automašīnas. Vienlaikus plašsaziņas līdzekļos izskanēja informācija, ka pret E. Gulbi pratināšanas laikā ir pielietota vardarbība.

Pārbaudes lietas pamats bija fakts, ka pēc publicētajā telpā izskanējušajām norādēm uz iespējamu policijas vardarbību pret E. Gulbi, atbildīgās amatpersonas nekavējoši paziņoja, ka policijas darbinieki neesot pārkāpuši dienesta pilnvaras. Lieta tika ierosināta tikai par iespējamiem cilvēktiesību pārkāpumiem pirmstiesas izmeklēšanas laikā.

Diemžēl šis gadījums parādīja, ka sabiedrībā ir izveidojies nepareizs priekšstats par Tiesībsarga uzdevumiem un kompetenci. Plaši izskanēja viedoklis, ka tieši Tiesībsarga birojam bija jāveic izmeklēšanas darbības. Taču saskaņā ar Latvijas tiesisko regulējumu sūdzībās par policijas iespējamo vardarbību izmeklēšanu jāveic kriminālprocesa ietvaros. Latvijā

atbildīgā institūcija, kas izmeklē lietas par policijas pārkāpumiem ir Valsts policijas Iekšējās drošības birojs. Attiecīgi Iekšējās drošības biroja Pirmstiesas izmeklēšanas nodaļā tika uzsākts kriminālprocess pēc E. Gulbja iesnieguma par iespējamu spīdzināšanu pirmstiesas izmeklēšanas laikā.

Tiesiskuma kontrolei var veidot arī ārējus kontroles mehānismus, piemēram, ombuda institūcijas. Taču ārējo kontroles mehānismu uzdevums nav stāties iekšējo kontroles mehānismu vietā, bet gan analizēt personas tiesību aizsardzības iekšējā mehānisma darbības efektivitāti un tiesiskumu kopumā un sniegt ieteikumus par sistēmiskiem uzlabojumiem.

Tiesībsargs jau pārbaudes lietas izskatīšanas sākumā aicināja atbildīgo institūciju vadību veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai izmeklēšana būtu objektīva un tiktu veikta pēc iespējas ātrāk. Tiesībsarga biroja darbinieki uzklauzīja lietā iesaistītās personas (E.Gulbi, advokātu A.Ogurcovu, I.Šteinu) un veica pārrunas ar procesa virzītāju un operatīvajiem darbiniekiem. Pamatojoties uz Tiesībsarga rīcībā esošajiem medicīniskajiem dokumentiem, tika pieprasīts neatkarīga ārsta eksperta viedoklis. Lietas izskatīšanas gaitā tika apmeklēta arī Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vieta (Brīvības ielā 61, Rīgā) un kabineti, kuros esot veiktas nopratināšanas.

Konkrētās lietas pārbaude parādīja vairākas vispārīga rakstura problēmas šā tiesību aizsardzības mehānisma darbībā kopumā. Tiesībsargs secināja, ka:

- Valsts policijas Iekšējo drošības biroju nevar uzskatīt par efektīvu iekšējo aizsardzības mehānismu; līdz ar to valstij ir jādomā par efektīvāka mehānisma izveidi;
- lietās, kad indivīds izsaka sūdzību par policijas morālo vardarbību, noteikti jānozīmē tiesu psihiatriskā ekspertīze, kas E.Gulbja gadījumā netika izdarīts;
- policijas darbiniekiem nav pietiekamas zināšanas par cilvēktiesībām, īpaši par spīdzināšanas aizliegumu;
- operatīvo darbinieku darba metožu veidi nav caurskatāmi;
- veicot izmeklēšanas darbības, netiek izmantoti audio vai video ieraksti;
- apcietinātās personas nesamērīgi ilgi tiek turētas īslaicīgās aizturēšanas vietās nevis izmeklēšanas cietumos.

Izskatot sūdzības, tika konstatēts, ka atsevišķos gadījumos problēmas policijas darbā rada arī nepilnības normatīvajos aktos.

Tiesībsarga birojā vērsās K., iesniegumā norādot, ka Rīgas pašvaldības policijas darbinieki, aizturot viņu, ir pārkāpuši savas pilnvaras un izturējušies cietsirdīgi.

Veicot pārbaudi, tika konstatēts, ka K. izdarīja Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumu un mēģināja bēgt no notikuma vietas, tomēr Rīgas pašvaldības policijas Ceļu policijas darbinieki viņu aizturēja. Sākotnēji K. tika nostādīts uz ceļiem, bet vēlāk noguldīts uz ietves Rīgas centrā. Šādā stāvoklī K. tika noturēts apmēram 15

minūtes līdz aizturēto pārvadāšanai paredzētā transportlīdzekļa ierašanās brīdim.

Izvērtējot pārbaudes lietas materiālus, Tiesībsargs konstatēja, ka Rīgas pašvaldības policijas darbību regulējošie normatīvie akti Rīgas pašvaldības policijas darbinieku ekipējumā neparedz speciālos – roku dzelžus. Šis normatīvo aktu nepilnības dēļ pašvaldības policijas darbinieki nevar veikt personu aizturēšanu veidā, kurš mazāk ierobežo personas tiesības uz neaizskaramību un nav tik pazemojošs (uzliekot roku dzelžus).

Par šo faktu tika informēta Rīgas pašvaldības policijas vadība. Atbildē Tiesībsargs tika informēts, ka tiks veiktas nepieciešamās izmaiņas attiecīgajos iekšējos normatīvajos aktos.

2007.gadā viena no Tiesībsarga prioritātēm bija apzināt situāciju Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietās (turpmāk ĪAV), kur procesuālu darbību veikšanai tiek ievietotas kriminālprocesa ietvaros apcietinātās un notiesātās personas, kā arī administratīvi aizturētās un arestētās personas.

Tiesībsarga biroja darbinieki gada laikā pēc savas iniciatīvas apsekoja 8 ĪAV - Madonas, Valmieras, Dobeles, Jēkabpils, Kuldīgas, Talsu, Rīgas pilsētas un Valsts policijas ĪAV. Vizītes tika veiktas bez iepriekšēja brīdinājuma, un to īstenošanas gaitā Tiesībsarga biroja darbinieki citastarp vadījās pēc Latvijai saistošajiem Eiropas komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanas (turpmāk - CPT) standartiem.

Apmeklējumu laikā tika konstatēts, ka neviena no apsekotajām ĪAV pilnībā neatbilst CPT izvirzītajām prasībām.

Lielākie trūkumi tika konstatēti Kuldīgā, Valmierā un Jēkabpilī. Minētajās ĪAV personas tika turētas cilvēktiesībām neatbilstošos apstākļos - kamerās nebija sanitāro mezglu un ūdens padeves, Jēkabpils ĪAV kamerās nav logu, Kuldīgas un Jēkabpils

ĪAV nav pastaigu laukumu. Savukārt Madonas un Dobeles ĪAV būtiski trūkumi netika konstatēti.

Tiesībsarga birojs pārskata periodā saņēma arī 25 rakstveida sūdzības par sadzīves apstākļiem ĪAV. Divos gadījumos (Kuldīgā un Balvos) pārbaudes lietas ietvaros tika konstatēts, ka policijas pārvalžu darbinieki, ievietojot personu ĪAV, kuras apstākļi neatbilst CPT standartiem, ir pārkāpusi personas cilvēktiesības.

Par konstatētajiem trūkumiem tika informēti attiecīgo rajonu policijas pārvalžu priekšnieki un Valsts policijas vadība. Atzinumos tika norādīts, ka personām, kas tikušas ievietotas cilvēktiesībām neatbilstošos apstākļos, ir tiesības prasīt kompensāciju no Latvijas valsts. Vienlaikus Tiesībsargs aicinājis policijas vadību veikt visus nepieciešamos pasākumus esošās situācijas uzlabošanai.

PSIHONEIROLOĢISKAJĀS SLIMNĪCĀS

Vairākas sūdzības 2007.gadā tika saņemtas arī par iespējamo spīdzināšanu, necilvēcīgu un pazemojošu apiešanos un sodīšanu psihoneiroloģiskajās slimnīcās. Tāpēc Tiesībsarga biroja darbinieki 2007.gadā regulāri veica pārbaudes šajās iestādēs.gada laikā notika 13 vizītes, no tām 6 tika veiktas psihoneiroloģiskajās slimnīcās. Lai pārbaudes būtu pēc iespējas efektīvākas, kopš 2007.gada rudens tajās piedalās piesaistīts speciālists – psihiatrs.

Būtiskākie pārkāpumi tika konstatēti Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centra Piespiedu ekspertīžu nodaļā, tāpēc šajā iestādē tika veikta arī atkārtota pārbaude. Piemēram, pārbaudot telpas, tika konstatēts, ka visās ekspertējamo personām pieejamajās tualetēs un dušas telpā ir ierīkotas videonovērošanas kameras. Tā ir nesamērīga iejaukšanās personu privātajā dzīvē un līdz ar to uzskatāma par nopietnu cilvēktiesību pārkāpumu. Arī apstākļi saistībā ar ekspertējamo personu pieeju tualetei neatbilda standartiem, kas noteikti attiecībā uz personām, kuras atrodas ieslodzījumā.

Problēmas Piespiedu ekspertīžu nodaļā rada arī operatīva konvoja nodrošināšana gadījumos, kad ekspertējamos neatliekamā kārtā vajag nogādāt slimnīcā (dzīvību apdraudošs stāvoklis), tāpat nodaļās netiek nodrošināta ventilācija, bet pastaigu laukums neatbilst noteiktajām prasībām u.c.

Uz šiem trūkumiem tika norādīts Iekšlietu un Veselības ministriem, kā arī iestādes vadībai. Lai arī uzlabojumi pēc rekomendācijas ir vērojami (piemēram, pārtraukta videonovērošana sanitārajās telpās), citas problēmas vēl nav atrisinātas. Tāpēc Tiesībsargs arī nākotnē plāno sekot situācijai šajā iestādē.

Pārbažu gaitā Tiesībsarga biroja darbinieki konstatēja vairākas visām psihoneiroloģiskajām iestādēm raksturīgas problēmas. Kā pirmo var minēt pārapdzīvotību - it īpaši psihoneiroloģiskajās slimnīcās. Dažviet pacienti gadiem ilgi vai pat visu mūžu dzīvo šaurībā kopā ar vairākiem citiem pacientiem. Palātās novietotas gulta pie gultas, līdz ar to nav nekādas iespējas nodrošināt pacientu privātumu.

Otrkārt, psihoneiroloģiskajās slimnīcās uzturas daļa tādu pacientu, kuriem tur nevajadzētu atrasties. Viņus varētu izrakstīt no slimnīcas, taču viņiem nav kur doties, nav dzīvojamās platības, nav darba, nav iztikas avotu. Savukārt, pat ja šāda iespēja pastāv, personu ir problemātiski izrakstīt, jo tā nevar saņemt aprūpi un palīdzību ārpus stacionāra. Savukārt specializētos pansionātos brīvu vietu nav un ir ilgi jāgaida uz vietas atbrīvošanos tajos.

Tiesībsargs vēlas vērst uzmanību arī uz to, ka Latvijā šajā jomā nav atbilstoša normatīvā regulējuma. Jau 1997.gadā tika izstrādāts Psihiatriskās palīdzības likumprojekts, tomēr šo desmit gadu laikā tas tā arī nav pieņemts.

TIESĪBAS UZ TAISNĪGU TIESU

*ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 10., 11.pants
ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14., 15.pants
Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.pants,
Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 7. protokola 2., 3., 4.pants.
Latvijas Republikas Satversmes 92.pants*

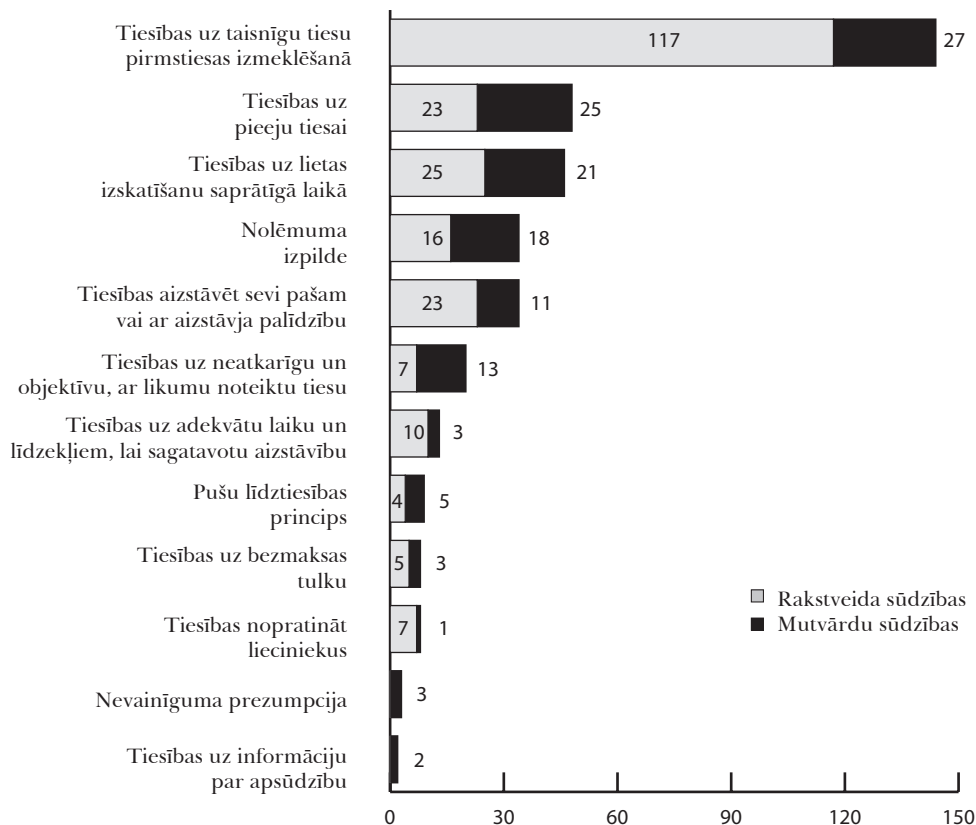
Sūdzības par tiesībām uz taisnīgu tiesu aptver ļoti plašu jautājumu loku – tiesības uz pieeju tiesai, tiesības uz lietas iztiesāšanu saprātīgā laikā, pušu līdztiesības principu, tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu, tiesības uz informāciju par apsūdzību, tiesības aizstāvēt sevi pašam vai ar aizstāvja palīdzību u.c.

Kopumā par šiem jautājumiem 2007.gadā tika saņemtas 357 rakstveida sūdzības un sniegtas 219 mutvārdu konsultācijas.

2007.gadā Tiesībsarga birojā bieži vērsās personas ar lūgumu izvērtēt iespējamu **tiesību uz lietas iztiesāšanu saprātīgos termiņos pārkāpumu**. Neraugoties uz to, ka vairākos gadījumos tiesās patiešām ir konstatējams ilgs periods līdz lietas iztiesāšanai pirmajā instancē (piemēram, Administratīvajā rajona tiesā tas

ir līdz pat pusotram gadam), ir vērojama arī lietas dalībnieku apzināta lietas iztiesāšanas novilcināšana. Ņemot vērā pastāvošo situāciju un lielo tiesu noslogotību, Tiesībsargs atbildēs aicināja lietas dalībniekus izmantot savas tiesības godprātīgi nevis apzināti kavēt lietas iztiesāšanu, tādejādi vēl vairāk paildzinot tiesas procesu.

Vairākas sūdzības tika saņemtas no ieslodzītajām personām **par tiesu atteikumiem izsniegt krimināllietu materiālu kopijas**. Tāpēc Tiesībsargs vērsās LR Augstākajā tiesā ar lūgumu sniegt skaidrojumu par Kriminālprocesa likuma (turpmāk - KPL) 451.panta piemērošanas praksi. Šis pants nosaka, ka apsūdzētais, viņa aizstāvis, prokurors, cietušais un viņa pārstāvis drīkst iepazīties ar materiāliem, kas papildus pievienoti krimināllietai pēc tās saņemšanas

tiesā, izdarīt no tiem izrakstus, norakstus un lūgt izgatavot nepieciešamo lietas materiālu kopijas, izņemot likumā paredzētos gadījumus. Taču, pastāvot objektīvai nepieciešamībai, drīkst iepazīties ar visiem krimināllietas materiāliem un lūgt izgatavot nepieciešamo lietas materiālu kopijas.

Tika konstatēts, ka ne visos gadījumos tiesa vienādi interpretē minēto normu. Piemēram, tiesa atteica personai izsniegt tās krimināllietas materiālu kopijas par samaksu, norādot, ka nepastāv KPL 451.pantā minētā objektīvā nepieciešamība.

Savā atzinumā Tiesībsargs norādīja, ka objektīva nepieciešamība atkārtoti izsniegt apsūdzētajam krimināllietas materiālus tiek izvērtēta tikai tajos gadījumos, kad persona lūdz izsniegt minētos dokumentus bez maksas. Visos citos gadījumos tiesai būtu jāizsniedz krimināllietu materiālu kopijas saskaņā ar 2006.gada 21.novembra LR Ministru kabineta noteikumos Nr. 947 „Noteikumi par tiesu sniegto maksas pakalpojumu veidiem, samaksas apmēru un kārtību” 2. pielikumā noteikto samaksu (Ls 0,10 par vienu lappusi). Ņemot vērā samērā augsto maksu par kopiju izsniegšanu, Tiesībsargs uzskata, ka tas pats par sevi jau ir pietiekams nodrošinājums, lai novērstu iespējamu personu ļaunprātīgu savu tiesību izmantošanu, pieprasot atkārtotu krimināllietas materiālu kopiju izsniegšanu. Ja šāds pakalpojums minētajos noteikumos ir paredzēts, Tiesībsargs nesaskata pamatu, kādēļ būtu jānoraida personas lūgums par materiālu atkārtotu izsniegšanu par maksu.

Lai novērstu iespējamu personu tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumus, kā arī novērstu neskaidrības par krimināllietu materiālu kopiju izsniegšanu, Tiesībsargs vērsās ar lūgumu LR Augstākajā tiesā, aicinot turpmāk nodrošināt vienotu KPL 451.panta ievērošanu tiesas darbā.

Satversmes 92.pantā minētās tiesības uz taisnīgu tiesu ietver sevī arī **tiesības uz tiesas pieejamību**

- valstij ir pienākums nodrošināt personām efektīvas tiesības vērsties tiesā, arī tiesības uz pieejamu un kvalitatīvu juridisko palīdzību. Diemžēl, kā liecina daudzās saņemtās sūdzības, Latvijā daļai ieslodzīto un apcietināto personu iespēja vērsties valsts un pašvaldību iestādēs un saņemt atbildi pēc būtības ir liegta naudas līdzekļu trūkuma dēļ.

Saskaņā ar Latvijas tiesību aktiem pretendēt uz juridisko palīdzību var vienīgi tās personas, kuru materiālais stāvoklis apmierina tikai minimālās cilvēka prasības. Tomēr, neskatoties uz valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības saņēmēju vai pretendentu zemajiem ienākumiem, pašreizējā situācijā šīs personas pašas sedz izdevumus, kas saistīti ar pieprasījuma nosūtīšanu valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības saņemšanai. Šis jautājums ir īpaši aktuāls notiesāto personu kategorijai. Saskaņā ar Latvijas Soduzpildes kodeksa 50.panta otro daļu sarakste ar Juridiskās palīdzības administrāciju netiek segta no brīvības atņemšanas iestādes līdzekļiem, savukārt Satversmes tiesa savā 2002.gada 12.jūnija spriedumā lietā Nr.2001-15-03 atzina, ka ieslodzītie atrodas pilnā valsts apgādībā.

Pārbaudes lietu ietvaros Tiesībsargs ir izstrādājis priekšlikumus, kā šo problēmu risināt. Piemēram, piedāvāt attiecīgo personu grupai izmantot aploksnes ar atzīmi "Atbilde apmaksāta" vai arī grozīt Latvijas Soduzpildes kodeksa 50.panta otro daļu, papildinot tajā ietverto institūciju sarakstu ar Juridiskās palīdzības administrāciju. Šā jautājuma izskatīšana ir paredzēta sadarbībā ar Tieslietu ministriju.

Daudzās sūdzībās personas apšaubīja **tiesas objektivitāti** un norādīja, ka notiesātas nepamatoti. Šajos gadījumos Tiesībsargs informēja par iespēju tiesas spriedumu pārsūdzēt apelācijas vai kasācijas kārtībā. Tiesībsargam nav tiesības ietekmēt spriedumu gatavošanu. Atcelt nepamatotu tiesas spriedumu var tikai augstākas instances tiesa.

TIESĪBAS UZ BRĪVĪBU UN PERSONAS NEAIZSKARAMĪBU

*ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 9.pants
Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5.pants
Latvijas Republikas Satversmes 94.pants*

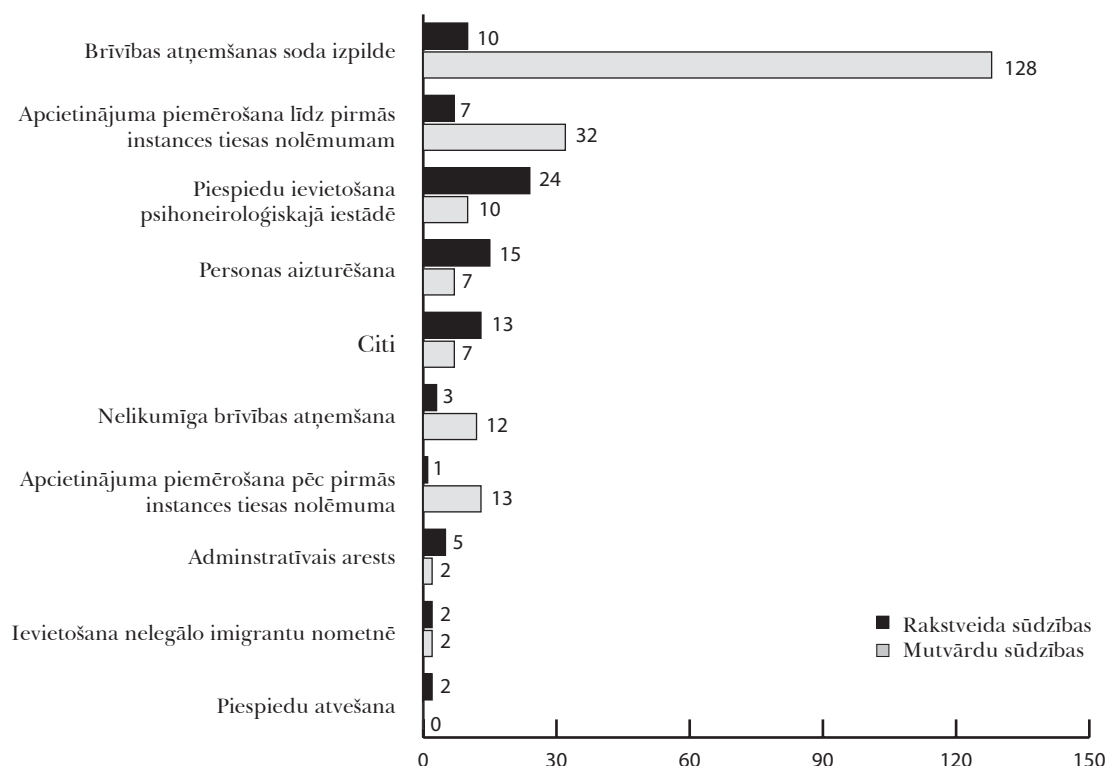
Tiesībsarga birojs 2007.gadā saņēma 295 sūdzības par personas tiesību uz drošību, brīvību un personas neaizskaramību iespējamiem pārkāpumiem.

Kā redzams no statistikas, visvairāk sūdzības bija par brīvības atņemšanas soda izpildi, tām seko problēmas par apcietinājuma piemērošanu līdz pirmās instances tiesas nolējumam.

Vairākās sūdzībās tika norādīts, ka tiesas neizskata pieteikumus par apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu pēc tam, kad pieņemts notiesājošs pirmās instances tiesas spriedums, kurā piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums. Šis jautājums tiek izskatīts tikai vienlaikus ar lietas izskatīšanu apelācijas instances tiesas sēdē. Līdzīga situācija veidojas arī tad, ja tiek pasludināts apelācijas instances tiesas spriedums, ar kuru tiek piemērots šis drošības līdzeklis. To apliecināja arī sūdzībām pievienotie dokumenti.

Pārbaudes lietu izskatīšanas gaitā Tiesībsargs konstatēja, ka tiesas uzskata, ka KPL neparedz iespēju veikt kontroli pār apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamību, ja apcietinājums piemērots ar notiesājošu pirmās instances tiesas vai apelācijas instances tiesas spriedumu. Taču ECT spriedumos vairākkārt ir skaidrots, ka periodiska tiesas kontrole ir jānodrošina arī tad, kad lēmums par brīvības atņemšanu ir ietverts notiesājošā tiesas spriedumā, jo arī pēc lēmuma pieņemšanas par brīvības atņemšanu var mainīties apstākļi, kas var ietekmēt brīvības atņemšanas pamatotību. Līdz ar to Tiesībsargs secināja, ka šāda kārtība neatbilst ECK 5.pantam un Satversmes 94.pantam.

Viedoklis par apcietinājuma periodiskas kontroles nodrošināšanas nepieciešamību tika pausts Tieslietu ministrijai, un tā šo jautājumu nodeva izvērtēšanai pastāvīgajai darba grupai KPL grozījumu izstrādei.

Tiesībsargs cer, ka darba grupa ņems vērā ieteikumus un precīzēs KPL normas, kurās regulēti jautājumi par apcietinājuma piemērošanu, kā arī tiks paredzēts mehānisms, kas nodrošinās apcietinājuma pamatotības periodisku izvērtēšanu pēc notiesājoša pirmās instances tiesas vai apelācijas instances tiesas sprieduma pasludināšanas, ja ar šo spriedumu piemērots drošības līdzeklis - apcietinājums.

Vairākās sūdzībās personas izteica pretenzijas **par to, ka atrodas apcietinājumā bez spēkā esoša likumīga tiesas nolēmuma**. Pēc apstākļu noskaidrošanas lielākajā daļā gadījumu tika secināts, ka personu tiesības uz brīvību nav prettiesiski ierobežotas un drošības līdzeklis – apcietinājums tām ir piemērots uz spēkā esoša tiesas nolēmuma pamata. Savukārt vienā gadījumā Tiesībsargs konstatēja, ka ir pieļauts personas tiesību uz brīvību pārkāpums, jo pirmās instances tiesa nebija veikusi apcietinājuma periodisku kontroli lietas iztiesāšanas laikā.

2007.gadā tika saņemtas arī dažāda rakstura sūdzības **par policijas darbinieku vai procesa virzītāju prettiesisku rīcību vai pieņemtajiem lēmumiem**. Lielākajā daļā gadījumu Tiesībsargs cilvēktiesību pārkāpumus nekonstatēja. Iesniedzējiem tika norādīts uz minēto amatpersonu pieņemto lēmumu vai pieļautās rīcības pārsūdzības iespējām, ja persona šīs tiesības nebija izmantojusi. Tomēr dažos gadījumos pārkāpumi tika konstatēti un uz to nepieļaujāmību tika norādīts atbildīgajām institūcijām.

Persona B. vērsās Tiesībsarga birojā par to, ka Jēkabpils policijas darbinieki viņu nepamatoti aizturējuši. Atrodoties policijas pārvaldē, B. izteicis vēlēšanos uzrakstīt iesniegumu par noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu. Ņemot vērā, ka iesniedzējs nepārvalda valsts valodu, viņš lūdza atļaut citai personai uzrakstīt iesniegumu viņa vietā, kuru pats iesniedzējs pēc tam parakstītu.

Tomēr policijas darbinieks norādījis, ka šāds iesniegums netiks pieņemts. Pēc atteikuma iesniedzējs

vēlējies pamest policijas pārvaldes telpas, taču darbinieks nostājies durvīs un "palūdzis" iesniedzēju uzkavēt.

Tiesībsargs konstatēja, ka šajā situācijā policijas darbinieks ierobežojis iesniedzēja tiesības uz brīvību, neļaujot viņam pēc paša gribas atstāt policijas pārvaldes telpas. Papildus tika konstatēts, ka iesniedzēja tiesības vērsties iestādē ar iesniegumu ir pārkāptas.

10 rakstveida un 24 mutvārdu sūdzības pārskata periodā tika saņemtas **par piespiedu ievietošanu psihoneiroloģiskajās slimnīcās**. Taču Tiesībsargs uzskata, ka šie skaitļi precīzi neatspoguļo problēmas aktualitāti Latvijā. Sūdzību salīdzinoši nelielais skaits izskaidrojams ar sabiedrībā pastāvošo neiecietību attiecībā pret personām ar psihiskās veselības traucējumiem. Rezultātā cilvēki parasti cenšas, lai pēc iespējas mazāks personu loks uzzinātu par viņu problēmām. Tāpēc Tiesībsargs uzskata, ka šajā jomā ir īpaši svarīgi regulāri pārbaudīt psihoneiroloģiskās iestādes un uz vietas tikties ar pacientiem, uzklaustot tos.

TIESĪBAS UZ TIESISKO STATUSU - PILSONĪBAS, PATVĒRUMA UN MIGRĀCIJAS JAUTĀJUMI

*ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 6. un 15.pants
ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25.pants
Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Septītā Protokola 1.pants
Konvencija par bēgļa statusu*

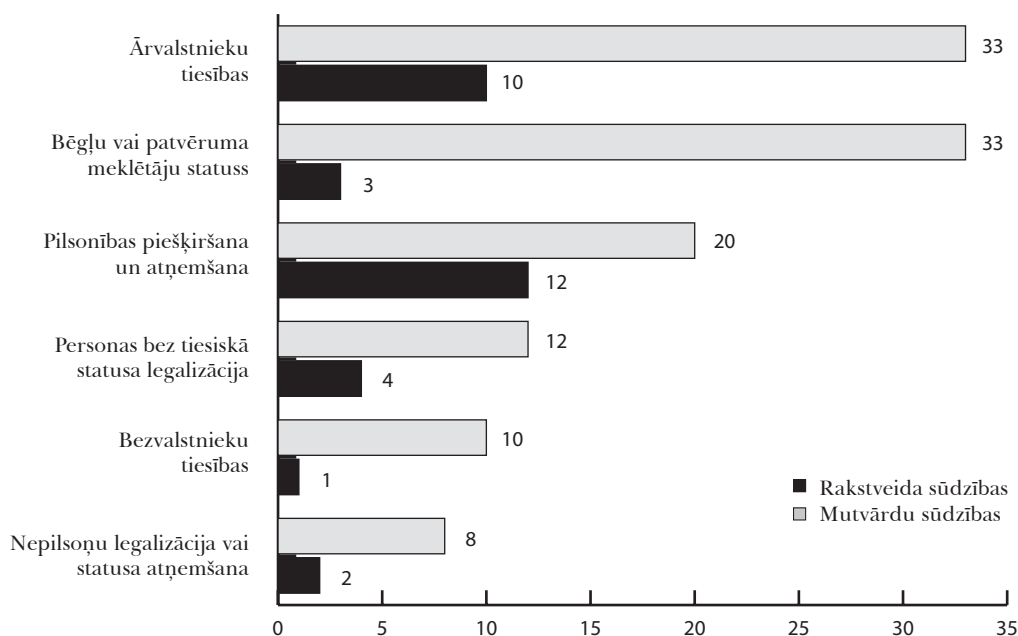
Tiesībsarga birojā 2007.gadā tika saņemtas 148 sūdzības par jautājumiem, kas skar personas tiesiskā statusa noteikšanu, ārvalstnieku, bezvalstnieku, kā arī bēgļu un patvēruma meklētāju ieceļošanu un uzturēšanos Latvijas Republikā. No tām 32 bija rakstveida, bet 116 – mutvārdu sūdzības.

Salīdzinot ar VCB statistiku 2006.gadā, rakstveida sūdzību skaits 2007.gadā ir palielinājies vairāk kā uz pusi. Vairāk bija arī mutvārdu sūdzības. Tajās iedzīvotāji vēlējas uzzināt, kā legalizēt savu vai savu tuvinieku tiesisko statusu, kā uzaicināt radniekus, draugus - ārvalstniekus ciemos uz Latviju.

Tāpat cilvēki centušies uzzināt, kādi dokumenti personai jāiesniedz, kādā laika periodā dokumenti tiek izskatīti Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē (turpmāk – PMLP), cik ilgi ārzemniekiem ir tiesības uzturēties Latvijā, kādos gadījumos ir iespējams pagarināt uzturēšanās atļauju, kā pārsūdzēt PMLP pieņemtos lēmumus u.c. Šajos gadījumos iedzīvotājiem tika sniegta vispārēja informācija un

norādītas institūcijas, kas katrā konkrētajā gadījumā var sniegt detalizētākus paskaidrojumus. Steidzamos gadījumos, piemēram, ja personai draudēja izraidīšana no valsts vai beidzās termiņš administratīvā akta pārsūdzēšanai, Tiesībsarga biroja darbinieki sniedza arī juridisko palīdzību dokumentu sagatavošanā iesniegšanai atbildīgajās iestādēs.

Analizējot rakstveida sūdzības, var konstatēt, ka aktuālākās problēmas imigrācijas jomā bija saistītas ar to, ka netika ievērotas personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, pieņemot lēmumus par atteikšanos izsniegt uzturēšanās atļauju un tai sekojošu personas izraidīšanu no valsts. Tiesībsargs pārskata periodā vairākkārt izmantoja savas tiesības pārbaudes lietas atzinumā ieteikt piešķirt personai uzturēšanās atļauju humānu apsvērumu dēļ. Divos gadījumos šī iniciatīva deva pozitīvu rezultātu.

Pamatojoties uz personas S. iesniegumu, Tiesībsargs ierosināja pārbaudes lietu, kuras mērķis bija noskaidrot, vai, nepiešķirot pastāvīgās uzturēšanās atļauju, nav prettiesiski ierobežotas S. tiesības un likumiskās intereses.

Lietas izskatīšanas gaitā tika izvērtēti S. izklāstītie apstākļi, kas apliecināja ciešo sociālo saikni ar Latviju, nodomu ar Latviju saistīt savu turpmāko dzīvi un nopietno vēlmi to nostiprināt tiesiski. Šā gadījuma kontekstā tika analizēti arī vairāki ECT spriedumi (piem. Beldjoudi v. France, Moustaquim v. Belgium, C. v. Belgium, u.c.) un Eiropas Padomes dokumenti (piem. Rekomendācija 1509(2006) un Eiropas Padomes Migrācijas, bēgļu un apdzīvotības lietu komitejas 2006.gada 4.maija Ziņojums Nr. 10924 par nelegālo migrantu cilvēktiesībām).

Ņemot vērā pārbaudes lietas materiālus un nolūkā sekmēt izlīgumu, Tiesībsargs atbilstoši Imigrācijas likuma 23. panta trešajai daļai ieteica humānu apsvērumu dēļ piešķirt S. termiņuzturēšanās atļauju. S. termiņuzturēšanās atļauju uz 5 gadiem saņēma.

2007.gadā Tiesībsarga birojā vairākkārt vērsās personas, kuru lietās pieņemts negatīva satura administratīvais akts (piemēram, par personas izraidīšanu vai uzturēšanās atļaujas anulēšanu), kā arī tuvinieki par viņu tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību pārkāpumiem.

Pamatojoties uz M. iesniegumu, tika ierosināta pārbaudes lieta ar mērķi izvērtēt, vai sakarā ar viņa uzturēšanās atļaujas anulēšanu, aizturēšanu un ievietošanu nelegālo imigrantu uzturēšanās nometnē "Olaïne", kā arī piespiedu izraidīšanu no Latvijas, nav pārkāptas M. un viņa mazgadīgās meitas cilvēktiesības.

Pārbaudes rezultātā Tiesībsargs secināja, ka lēmums par izraidīšanu pieņemts ar formālu pamatojumu, neizvērtējot to, ka pēc būtības nav izpildīti objektīvie un subjektīvie nosacījumi personas piespiedu izraidīšanai. Lēmumā par izraidīšanu nebija gandrīz nekādu norāžu uz lietas faktiem, un

tā saturs varēja vienlīdz attiekties uz nenoteiktu personu loku. Turklāt līdzīgos gadījumos problēmas personām varētu radīt arī veids, kādā iestāde (konkrētā gadījumā - PMLP) sazinās ar individu, informējot par normatīvo aktu prasībām un darot zināmu savu lēmumu tā adresātam. Lai arī tiesiskā regulējuma nepareiza interpretācija vai nezināšana nav uzskatāma par objektīvu attaisnojošu apstākli, tomēr jāņem vērā, ka ārvalstnieki var nebūt informēti par Latvijas tiesiskā regulējuma niansēm.

Tika arī konstatēts, ka, pieņemot lēmumu par izraidīšanu, ticis pārkāpts samērīguma princips. Protams, nepieciešamība nodrošināt, lai personas, kas uzturas noteiktā valstī, ievērotu tās normatīvo aktu prasības, ir legītīms mērķis personu tiesību ierobežojumiem. Tomēr šāds mērķis pats par sevi neattaisno jebkādas līdzekļus tā sasniegšanai. Līdz ar to, pieņemot lēmumu par piespiedu izraidīšanu, PMLP samērīguma princips bija jāievēro ne tikai daļā par ieceļošanas aizlieguma termiņa noteikšanu, bet arī daļā par pašu piespiedu izraidīšanas faktu, kā arī par ieceļošanas aizlieguma noteikšanu vispār.

Pamatojoties uz minēto, kā arī Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² pantu, Tiesībsargs ieteica ņemt vērā šos apsvērumus, izskatot jautājumu par apstrīdētā lēmuma atcelšanu.

2007.gada 31.oktobrī Tiesībsarga biroja darbinieki apmeklēja Nelegālo imigrantu uzturēšanās nometni „Olaïne” (turpmāk – NIUN „Olaïne”), lai iepazītos ar uzturēšanās apstākļiem un vērtētu uzlabojumus salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu.

Iegūtā informācija liecina, ka ar katru gadu NIUN „Olaïne” ievietoto personu skaits samazinās. Kā prognozēja nometnes priekšnieks, tad 2007.gadā kopumā nometnē uzturēsies ne vairāk kā 40 pieaugušie, bet līdz apmeklējumam nometnē nebija ievietota neviena nepilngadīga persona. Salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem būtiskas pārmaiņas NIUN „Olaïne” netika konstatētas, un kopumā esošo situāciju var vērtēt kā labu.

Tiekoties ar personām, kuras tobrīd atradās NIUN „Olaīne”, tika saņemtas četras sūdzības. Visas bija saistītas ar problēmām personu tiesiskā statusa legalizācijā, kā arī ar viņu izraidīšanu uz ārvalstīm. Pašlaik tiek apzināti atbildīgo institūciju pieņemtie lēmumi katrā konkrētajā gadījumā. Tiesībsargs arī vērtēs, kā valsts institūcijām efektīvāk strādāt, lai personas, kuru tiesiskais statuss nav skaidrs, kā arī nav derīga personu apliecināšanas dokumenta, pēc iespējas īsāku laiku tiktu turētas NIUN „Olaīne” neziņā par savu turpmāko likteni.

2007.gadā 14.decembrī Tiesībsarga biroja darbinieki apmeklēja Patvēruma meklētāju izmitināšanas centru „Mucenieki” (turpmāk – Centrs). Tiekoties ar Centrā izvietotajiem patvēruma meklētājiem, sūdzības netika saņemtas. Arī uzturēšanās apstākļus šajā iestādē var novērtēt kā labus.

Savukārt Centra darbinieki kā aktuālāko minēja nepieciešamos iztikas līdzekļus, kas patvēruma meklētājam tiek piešķirti uztura, higiēnas un pirmās nepieciešamības preču iegādei. To apmērs noteikts 2005.gada 8. februāra MK noteikumos Nr. 119 „Noteikumi par uztura, higiēnas un pirmās nepieciešamības preču iegādes izdevumu apmēru patvēruma meklētājam un šo izdevumu segšanas kārtību.” Noteikumos patvēruma meklētājiem, kuri uzturas centrā, paredzēta summa Ls 1,50 dienā, un, neskatoties uz ievērojamo inflācijas pieaugumu pēdējo trīs gadu laikā, tā ir saglabājusies nemainīga kopš noteikumu pieņemšanas brīža. Ņemot vērā, ka patvēruma meklētājiem no šīs summas jāmēģina segt gan uztura, gan transporta, gan arī veselības aprūpes izdevumi, Tiesībsargs secina, ka ar šādiem ienākumiem cilvēks, kam patvēruma procedūras laikā ir liegta iespēja legāli strādāt un nopelnīt sev iztikas līdzekļus, nevar apmierināt pat pašas primārākās vajadzības.

Atsaucoties uz Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās lūgumu, pārskata periodā Tiesībsargs sagatavoja un sniedza ieteikumus Solidariātes un migrācijas plūsmu pārvaldīšanas pamatprogrammas 2007. - 2013.gadam ietvaros:

1. Ir svarīgi Latvijā esošajiem trešo valstu valsts piederīgajiem sniegt pieejamu un saprotamu

informāciju par viņu tiesībām: cilvēktiesību garantijām, Latvijas tiesisko regulējumu par ārvalstnieku ieceļošanas un uzturēšanās kārtību, nodarbinātību un citām pieejamajām garantijām. Šāda informācija veicinātu šo personu spēju izpildīt uzturēšanās noteikumus, ļautu samazināt ar viņu uzturēšanos saistīto tiesību aktu pārkāpumu skaitu un sekmētu viņu vienkāršāku un pilnvērtīgāku iekļaušanos Latvijas sabiedrībā. Praksē Tiesībsarga biroja darbinieki ir saskārušies ar gadījumiem, kad ārvalstnieki būtu varējuši dažādas tiesiska rakstura problēmas nepieļaut vai novērst, ja viņiem būtu šādas pamatzināšanas.

2. Lai šāda informācija būtu praktiski izmantojama, tā jāpapildina ar paskaidrojumiem par šīm personām pieejamajiem tiesību aizsardzības mehānismiem (iestādēm, to pilnvarām, termiņiem), kā arī pieejamo palīdzību no valsts iestāžu vai nevalstisko organizāciju puses. Ārvalstnieki, kas savu tiesību aizsardzībai vērsušies Tiesībsarga birojā, īpaši uzsvēruši nepieciešamību pēc juridiskās un sociālās palīdzības, kā arī tulkošanas pakalpojumiem (saskaņā ar Valsts valodas likumu valsts iestāžu darbs norit latviešu valodā, līdz ar to nereti ārvalstniekiem ir ierobežotas iespējas tajās rast risinājumus). Mazturīgākiem ieceļotājiem īpaši būtiska ir informācija par pieejamajiem bezmaksas pakalpojumiem.

3. Lai gādātu par labas pārvaldības principa iedzīvināšanu valsts pārvaldē, būtiski ir valsts iestādēs veikt izglītojošus pasākumus par ieceļotāju tiesībām, īpašajām vajadzībām un kultūras īpatnībām. Tas paaugstinātu valsts iestāžu pieejamību un palīdzētu valsts pārvaldes darbā ar trešo valstu valstspiederīgajiem efektīvāk ievērot šo personu tiesības un tiesiskās intereses un nodrošināt vienlīdzīgu attieksmi.

2007.gadā Tiesībsarga biroja darbinieki jau ir iesaistījušies pēdējā ieteikuma īstenošanā, lasot lekciju kursu „Cilvēktiesības patvēruma procedūrā” Valsts robezsardzes un PMLP darbiniekiem Starptautiskās Migrācijas organizācijas un PMLP kopīgi rīkotā projekta „BETA” ietvaros.

TIESĪBAS UZ PRIVĀTO DZĪVI

*ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 12.pants
ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 17.pants
Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.pants
Latvijas Republikas 96.pants*

Par tiesību uz privāto dzīvi iespējamiem pārkāpumiem Tiesībsarga birojā 2007.gadā tika saņemtas 104 rakstveida un 105 mutvārdu sūdzības.

Lielākā daļa no tām bija saistībā ar ieslodzījumā esošām personām. Šo personu tiesības uz privāto dzīvi tiek pakļautas īpašiem ierobežojumiem, kuru mērķis ir nodrošināt apcietinājuma vai soda izciešanas norisi. Tā ir nesaraucjami saistīta ar personu izolāciju no apkārtējās sabiedrības elementiem. Salīdzinoši daudz sūdzību bija arī par personu datu aizsardzību un goda un cieņas iespējamo aizskārumu.

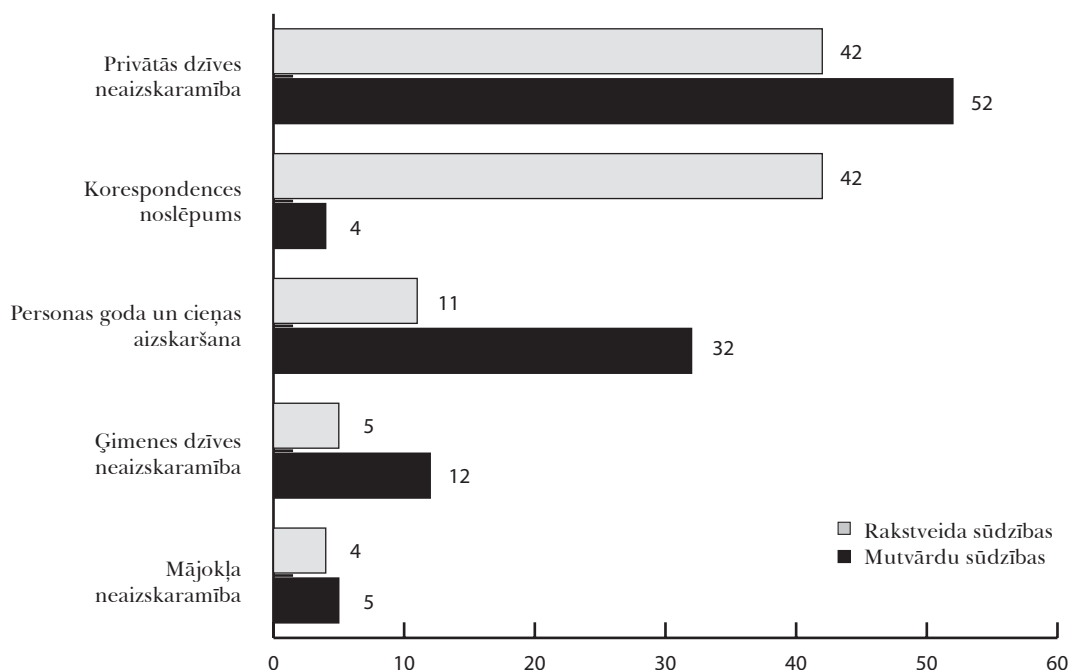
Kā redzams statistikas rādītājos, gandrīz puse no kopējā saņemto sūdzību skaita bija **par privātās dzīves neaizskaramību**. Galvenokārt pie Tiesībsarga vērsās personas par tuvinieku iespēju tikt ar personām, kas atrodas ieslodzījuma vietās, tostarp, gan par ilgstošo tikšanos aizliegumu apcietinājumā esošām personām, gan par personu loku, ar kurām ir atļautas ilgstošās tikšanās notiesātām personām.

Pēc sūdzībās atspoguļoto faktu analīzes Tiesībsargs atzina, ka abos gadījumos ieslodzīto un viņu tuvinieku

tiesību īstenošanā pastāv nopietnas problēmas. Tāpēc nepieciešams pārskatīt ilgstošo tikšanos aizliegumu apcietinātām personām, jo ne vienmēr šādas tikšanās varētu kavēt izmeklēšanu. Īpaši aktuāls šis jautājums ir pēc pirmās instances sprieduma pasludināšanas, kad izmeklēšana vairs nenotiek un personu iespējas, piemēram, saskaņot liecības, ir minimālas.

Sūdzībās tika lūgts arī paplašināt personu loku, ar kurām notiesātie varētu ilgstoši satikties, iekļaujot tajā citas personas, kas nav radnieki, piemēram, personas, ar kurām notiesātajiem ir kopīgi bērni. Šobrīd tiek virzīti likuma grozījumi saistībā ar šo problēmu, un Tiesībsargs sekos likumdošanas procesam.

Otra lielākā sūdzību grupa, kas saistīta ar tiesībām uz privāto dzīvi, bija **par korespondences noslēpumu**. Piemēram, vairākas personas sūdzējās par to, ka, atrodoties slēgtā tipa iestādē, tām tiek aizkavēta vēstuļu saņemšana, kā arī vēstules netiek nosūtītas adresātam. Aktuāls bija arī jautājums par likumā noteikto aizliegumu personām, kas atrodas ieslodzījuma vietās sarakstīties savās starpā, ja vien šīs personas nav radnieki vai laulātie.

Lai risinātu šīs problēmas, Tiesībsargs nosūtīja vēstuli Tieslietu ministrijai un norādīja, ka valsts nevar automātiski atņemt kādas personas tiesības, nenosakot kritērijus, piemēram, attiecībā uz ierobežojuma ilgumu, apjomu, vai citiem būtiskiem apstākļiem. Saskaņā ar Sodu izpildes kodeksa 41.panta septīto daļu notiesāto tiesības uz korespondences neaizskaramību jau tiek ierobežotas ar mērķi nodrošināt sabiedrisko kārtību un drošību, paredzot sarakstes pārbaudi. Gadījumā, ja vēstules saturs apdraud soda izpildes mērķus, brīvības atņemšanas iestādes drošību un tajā noteikto kārtību, vēstules satura tālāknodošana varētu veicināt kāda krimināli vai administratīvi sodāma nodarījuma izdarīšanu vai apdraudēt citas personas ar likumu aizsargātās tiesības un intereses, vēstule var tikt aizturēta un nenosūtīta. Savukārt, nosakot dubulto ierobežojumu notiesāto tiesībām uz privāto dzīvi sarakstes jautājumos, valsts pārkāpj samērīguma principa būtību, kas izpaužas kā proporcionalitāte starp leģitīmo mērķi un izvēlētiem līdzekļiem tā sasniegšanai.

Sūdzības tika saņemtas arī par to, ka ieslodzījumā esošu personu vēstules tiek cenzētas (pašlaik pārbaudēm netiek pakļauta sarakste ar nedaudzām institūcijām). Analizējot šādas cenzūras mērķi, Tiesībsargs secināja, ka ne vienmēr ieslodzīto vēstuļu cenzūra demokrātiskā sabiedrībā ir nepieciešama.

Notiesāto sarakstes sakarā tika pētīts arī jautājums par sarakstes apmaksu no valsts budžeta. Šobrīd likumā ir izsmeltoši uzskaitītas iestādes, uz kurām notiesātie var sūtīt vēstules bez maksas, un uz kurām tiek nodrošināti vajadzīgie resursi vēstuļu sūtīšanai (aploksnes, pastmarkas u.t.t.). Tomēr, kā rāda prakse, personu tiesību efektīvai aizsardzībai ar šo uzskaitījumu nepietiek. Vairāk par šo problēmu skatīt nodaļā Tiesības uz taisnīgu tiesu.

Privātās dzīves neaizskaramības kontekstā tika vērtētas personas, kurām veikta dzimuma maiņas operācija, tiesības pieprasīt oficiālo reģistru par dzimuma grozīšanu. Tika secināts, ka šādas tiesības pastāv. Ir atrunātas arī šo tiesību īstenošanas procesuālās darbības, tomēr nepietiekami skaidri.

Pārskata periodā vairākas sūdzības tika saņemtas **par iespējamiem goda un cieņas aizskāruma gadījumiem**. Personas parasti sūdzējās par aizskarošām publikācijām avīzēs un komentāriem interneta portālos. Tiesībsargs nav tiesīgs vērtēt strīdus starp privātpersonām – gadījumus, kad goda un cieņas aizskaršana ir notikusi no privāto tiesību subjekta puses, līdz ar to pārbaudes lietas netika ierosinātas. Taču personām tika sniegtas konsultācijas par savu tiesību aizsardzības iespējām.

2007.gadā Tiesībsargs risināja problēmas arī **par personas datu izplatīšanu un to iekļaušanu dažādos reģistros**, kad iespējamus pārkāpumus ir pieļāvušas valsts iestādes. Arī gadījumus, kad valsts iestādes nav pienācīgi reaģējušas uz pārkāpumiem.

EKONOMISKĀS, SOCIĀLĀS UN KULTŪRAS TIESĪBAS

Ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības ir cilvēktiesību grupa, kurā ietilpstošās tiesības ir īstenojamas valstij pieejamo resursu ietvaros, vienlaikus nodrošinot tiesību minimālo standartu. Lai to panāktu, valstij ir pienākums veikt aktīvas darbības un ieguldīt nepieciešamos līdzekļus. Sociālajās un ekonomiskajās tiesībās ietilpst tiesības uz īpašumu, tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, tiesības uz izglītību, tiesības uz darbu, tiesības uz sociālo nodrošinājumu, tiesības uz veselības aizsardzību, tiesības uz mājokli u.c.

2007.gadā Tiesībsargs saņēma 517 rakstveida un 1234 mutvārdu sūdzības par sociālo un ekonomisko tiesību jautājumiem. Salīdzinot ar VCB 2006.gada statistiku, var konstatēt, ka būtiski (par 77%) ir pieaudzis saņemto rakstveida sūdzību skaits par tiesībām uz mājokli. Palielinājies ir arī iesniegumu skaits par tiesībām uz sociālo nodrošinājumu, īpaši strauji par jautājumiem, kas saistīti ar valsts politiku pensiju aprēķināšanas jomā.

Visbiežāk iedzīvotāji pie Tiesībsarga vērsās par tiesībām uz mājokli, tiesībām uz sociālo nodrošinājumu un uz īpašumu, bet mazāk sūdzību bija par tiesībām uz labvēlīgu vidi un veselības aizsardzību. Minētās tēmas tiks plašāk analizētas ziņojumā. Neraugoties uz

to, ka statistikā kā salīdzinoši aktuāla joma parādās tiesības uz darbu, šis jautājums sīkāk netiks skatīts - lielākajā daļā gadījumu tika atteikts ierosināt pārbaušanas lietas, jo sūdzībās tika atspoguļoti privāttiesiska rakstura strīdi, kas nav Tiesībsarga kompetencē. Savukārt tiesības uz izglītību tiks sīkāk analizētas kontekstā ar bērna tiesībām.

TIESĪBAS UZ SOCIĀLO NODROŠINĀJUMU

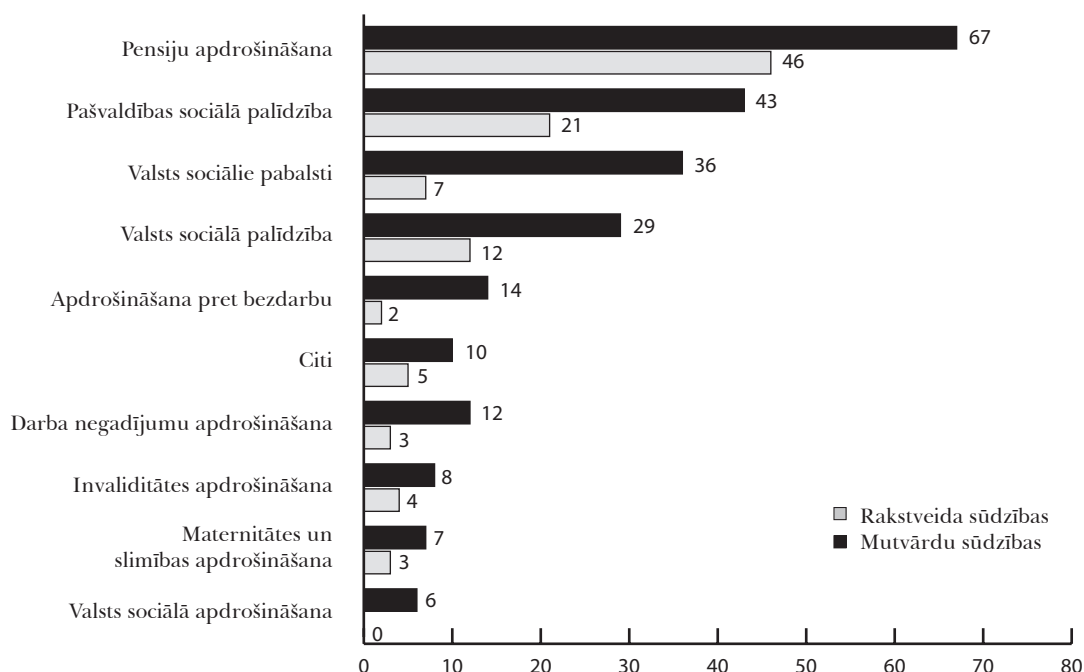
*ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 22.pants
ANO Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 2. un 11.pants
Eiropas Sociālās hartas 13.pants
Latvijas Republikas Satversmes 109.pants*

2007.gadā Tiesībsarga birojs par iespējamiem tiesību uz sociālo nodrošinājumu pārkāpumiem saņēma 103 rakstveida un 232 mutvārdu sūdzības. No tām visvairāk iesniegumos tika skartas problēmas **par pensiju apdrošināšanu** – saņemtas 46 rakstveida un 67 mutvārdu sūdzības. Tas liecina par pensiju jautājuma aktualitāti sabiedrībā.

Vairākās sūdzībās tika izteiktas pretenzijas par to, ka pensijas, kuru apmērs pārsniedz pieckāršu valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu (225 latus), netiek indeksētas. Izskatot uz šo sūdzību pamata ierosinātās pārbaudes lietas, Tiesībsargs ņēma vērā Satversmes tiesas secinājumus. Spriedumā lietā Nr.2005-08-01 tiesa atzina diferencētu indeksāciju par atbilstošu Satversmei, vienlaikus norādot, ka ilgstošā laika periodā nepārskatot pensijas, kuru apmērs pārsniedz pieckāršu valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, atšķirīgajai attieksmei var zust attaisnojums. Tā kā minētais regulējums nav mainīts vairākus gadus, un inflācija šajā laikā ir strauji augusi, Tiesībsargs uzskata, ka ir nepieciešams izvērtēt iespēju mainīt pastāvošās pensiju indeksācijas kārtību.

Tāpēc Tiesībsargs nosūtīja aicinājumu Labklājības ministrijai izstrādāt grozījumu likumā "Par valsts pensijām", kas paredzētu indeksēt arī pensijas, kuru apmērs pārsniedz 225 latus.

Vairāki iedzīvotāji vērsās pie Tiesībsarga ar sūdzībām **par ienākuma nodokļa ieturēšanu no pensijām un neapliekamā minimuma apmēru strādājošiem pensionāriem**. Analizējot Satversmes tiesas spriedumus un Latvijas normatīvos aktus, Tiesībsargs secināja, ka šāds regulējums nerada pensionāru tiesību aizskārumu un sasniedz neapliekamā minimuma mērķi – nodrošināt personas eksistencei nepieciešamos līdzekļus. To, ka pensiju aplikšana ar nodokļiem būtībā ir pieļaujama, lietā Nr.2007-01-01 ir atzinusi Satversmes tiesa. Bez tam valsts garantētais neapliekamais minimums pensionāriem ir vairāk kā trīs reizes augstāks (kopš 2008.gada 1.janvāra divas reizes augstāks) nekā neapliekamais minimums strādājošām personām, kuras pensiju nesaņem. Turklāt tas pārsniedz Centrālās statistikas pārvaldes aprēķināto iztikas minimumu (2007.gada novembrī – 141,63 latus). Tai

pašā laikā pārējiem strādājošajiem neapliekamais minimums nesasniedz iztikas minimuma apmēru.

Saistībā ar **invaliditātes apdrošināšanu** Tiesībsargs 2007.gadā vērtēja jautājumu par cilvēku ar invaliditāti sociālo nodrošinājumu gadījumos, kad šie cilvēki izvēlējušies dzīvot mājās, nevis pansionātā. Valsts sociālo pabalstu likums noteica, ka personai, kas atzīta par invalīdu un pārsniegusi 18 gadu vecumu, tika piešķirts sociālā nodrošinājuma pabalsts - 50 latu mēnesī. Uzskatot, ka ar šādiem ienākumiem cilvēkiem, kuriem sakarā ar invaliditāti nepieciešama īpaša kopšana, praktiski nav iespējams nodrošināt savai veselībai atbilstošus dzīves apstākļus un, lai pievērstu uzmanību uz nepieciešamību paaugstināt minētajām personām paredzēto pabalstu, Tiesībsargs vērsās Labklājības ministrijā.

Kā liecināja saņemtā informācija, ministrija jau bija apzinājusi šā jautājuma risināšanas nepieciešamību un uzsākusi darbu pie normatīvā regulējuma izmaiņām. Rezultātā tika izstrādāti Valsts sociālo pabalstu likuma grozījumi, kurus Saeima pieņēma 2007.gada 27.novembrī, un kas stājās spēkā 2008.gada 1.janvārī. Šie grozījumi paredzēja pabalstus cilvēkiem ar invaliditāti, kuriem nepieciešama kopšana, 100 latu apmērā mēnesī.

Par valsts sociālajiem pabalstiem un palīdzību pārskata periodā tika saņemtas 19 rakstveida un 65 mutvārdu sūdzības. Tiesībsargs konstatē, ka šā jautājuma kontekstā aktuāls ir arī jautājums par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju darbinieku un iemītnieku tiesībām un pienākumiem. Tāpēc 2007.gadā tika organizēti sociālās aprūpes centru "Kraščiņi" Krāslavas rajonā, "Ziedkalni" Jelgavas rajonā, "Piltene" Jelgavas rajonā un "Valka" Valkas pilsētā apmeklējumi. Tiesībsarga biroja darbinieki tajos vadīja seminārus darbiniekiem par viņu tiesībām un pienākumiem, kā arī uzklaušīja klientus. 2008.gadā ir plānots rīkot sociālo aprūpes centru iemītniekiem līdzīgus seminārus.

Saistībā ar **apdrošināšanu pret bezdarbu** Tiesībsargs analizēja Saeimas gatavotos grozījumus

likumā "Par apdrošināšanu bezdarba gadījumā", kas paredzēja bezdarbniekam ar apdrošināšanas stāžu no viena līdz deviņiem gadiem (ieskaitot) bezdarbnieka pabalstu izmaksāt četrus mēnešus līdzšinējo deviņu mēnešu vietā.

Kā viens no šo grozījumu uzdevumiem tika minēts veicināt bezdarbnieku atgriešanos darba tirgū. Taču šādu motivāciju jau ietvēra līdzšinējais normatīvais regulējums, paredzot bezdarbnieka pabalsta apmēru atkarībā no uzkrātā apdrošināšanas stāža un tā pakāpenisku samazināšanu.

Atbilstoši starptautisko sociālo tiesību jomā pieņemtajām atziņām bezdarbnieka pabalsta izmaksas mērķis ir sociālās drošības, jauna darba meklējumu un kvalifikācijas celšanas iespēju nodrošināšana. Pēc Nodarbinātības valsts aģentūras sniegtās informācijas profesionālās pilnveides un pārkvalifikācijas kursu vidējais ilgums sastāda 4,38 mēnešus, bet izglītības programmas ar ilgumu no četriem līdz sešiem mēnešiem izvēlas aptuveni 45% procenti apmācības uzsākušo bezdarbnieku. Rezultātā Tiesībsargs konstatēja, ka minētajai iedzīvotāju daļai grozījumi negarantē šā sociālās apdrošināšanas pakalpojuma mērķi - sociālo nodrošinājumu profesionālās pilnveides un pārkvalifikācijas kursu iziešanas laikā.

2007.gada 25.oktobrī Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijai tika nosūtīta vēstule, kurā Tiesībsargs aicināja noteikt bezdarbnieka pabalsta izmaksas termiņu minētajai bezdarbnieku grupai sešus mēnešus, tomēr komisija šo priekšlikumu nepieņēma. 2007.gada 8.novembrī Saeima pieņēma minētos grozījumus, bet 2008.gada 1.janvārī tie stājās spēkā. Tāpēc Tiesībsargs turpinās darbu pie šā jautājuma, tā ietvaros tiek apsvērtā iespēja vērsties Satversmes tiesā.

Pārskata periodā aktualitāti saglabāja jautājums **par ikdienas pensiju aprēķināšanu militārpersonām**. 2007.gada 4.janvāra spriedumā Satversmes tiesa lietā, kas ierosināta vēl pēc VCB pieteikuma, atzina, ka, aprēķinot izdienas pensiju militārpersonām, vērā ņemamas piemaksas. Pretējs regulējums

būtu neatbilstošs tiesiskās vienlīdzības principam, jo visām citām izdienas pensijas saņēmēju grupām piemaksas aprēķinā tiek ņemtas vērā. Tādējādi Satversmes tiesa nostiprināja principu, ka visi izdienas pensiju saņēmēji atrodas salīdzināmos apstākļos.

Tomēr Aizsardzības ministrija, veicot izdienas pensiju pārrēķinu un veidojot jaunu tiesisko regulējumu, atteicās aprēķinā ņemt vērā prēmijas. Lai arī Satversmes tiesas spriedumā konkrētais jautājums patiešām nav analizēts, tomēr Tiesībsargs uzskata, ka šajā gadījumā jāņem vērā Satversmes tiesas iedibinātie principi. Tāpat kā piemaksas, arī prēmijas izdienas pensiju aprēķinā vērā tiek ņemtas pilnīgi visām citām saņēmēju grupām. Pret militārpersonām nav tiesiska pamata attiekties atšķirīgi, tādēļ Tiesībsargs uzskata, ka arī šīm personām ikdienas pensiju aprēķinā prēmijas ir ņemamas vērā. Aprēķinā iekļaujamas arī naudas balvas, kas pēc savas būtības ir tas pats, kas prēmijas.

Šāda nostāja tika pausta Tiesībsarga 2007.gada 12.septembra vēstulē Aizsardzības ministrijai. Ministrija sniedza atbildi, ka Tiesībsarga ieteikumi būtiski mainītu ikdienas pensiju aprēķināšanas kārtību un, lai tos varētu īstenot, nepieciešami grozījumi Militārpersonu ikdienas pensiju likumā. Pārbaudes lieta par šo jautājumu vēl turpinās.

TIESĪBAS UZ MĀJOKLI

*ANO Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 11.pants
Eiropas Sociālās hartas 16.pants
Likums "Par pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā"*

2007.gadā par jautājumiem, kas saistīti ar tiesībām uz mājokli, tika saņemtas 156 rakstveida un 505 mutvārdu sūdzības.

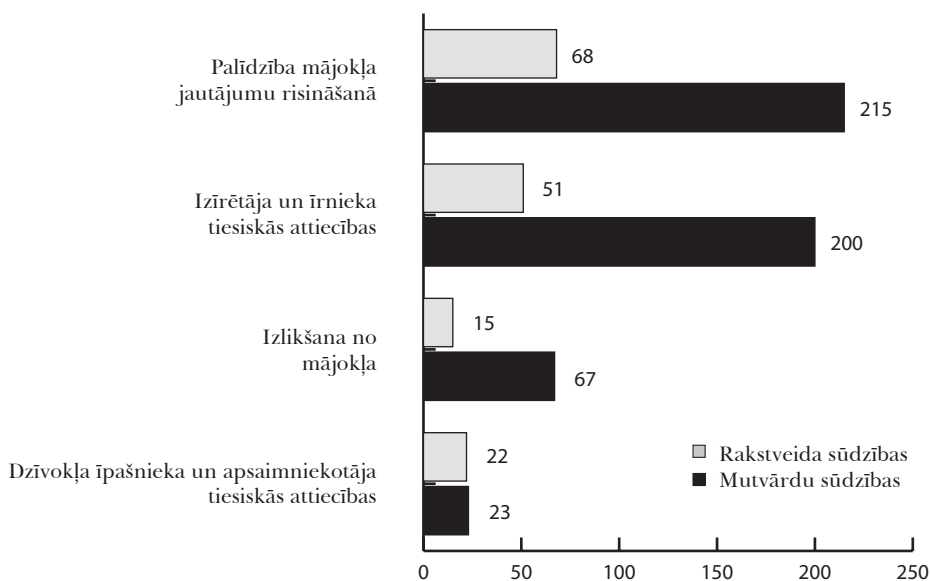
Aptuveni puse no tām bija par jautājumiem, kuru izskatīšana neietilpst Tiesībsarga kompetencē, vai kuru risināšana kādu iemeslu dēļ nav bijusi iespējama. Šādas sūdzības pārsvarā bija par privāttiesiskiem strīdiem, kas izriet no īres tiesiskajām attiecībām, dzīvokļa īpašnieka un dzīvojamās mājas apsaimniekotāja tiesiskajām attiecībām vai arī sūdzības par iestāžu pirms vairākiem gadiem pieņemtajiem lēmumiem. Saņemot sūdzības par privāttiesiskiem jautājumiem, Tiesībsargs neiesaistās strīda izskatīšanā pēc būtības, bet, vadoties pēc sūdzības ietvertās informācijas, vērtē jautājumu par valstī izstrādāto tiesību aizsardzības līdzekļu efektivitāti un pietiekamību.

Salīdzinoši ar iepriekšējo gadu ir palielinājies sūdzību skaits **par valsts atbalstu mājokļa jautājumu risināšanā**. Tiesībsargs uzskata, ka viens no iemesliem varētu būt "īres griestu" atcelšana denacionalizētajās un likumīgajam īpašniekam atdotajās mājās no 2007.gada 1. janvāra. Sociāli mazaizsargātie denacionalizēto namu īrnieki vairs nespēja patstāvīgi

risināt savu mājokļa jautājumu un mēģināja izmantot kādu no valstī paredzētajiem palīdzības veidiem. Diemžēl valsts organizētā palīdzība ne vienmēr sasniegta mērķi.

Piemēram, pēc "īres griestu" atcelšanas daudzi namīpašnieki nosūtīja īrniekiem brīdinājumus par dzīvojamās telpas īres maksas paaugstināšanu. Secinot, ka brīdinājumos norādīto īres maksu nespēs nomaksāt, īrnieki vērsās pašvaldībā ar lūgumu sniegt palīdzību – izīrēt dzīvojamo telpu vai piešķirt vienreizēju dzīvojamās telpas atbrīvošanas pabalstu. Pie tam šie īrnieki vairumā gadījumu jau bija reģistrēti pašvaldībā kāda palīdzības veida saņemšanai, taču, saņemot atteikumu, personas vērsās pie Tiesībsarga.

Izskatot uz šo sūdzību pamata ierosinātās pārbaudes lietas, Tiesībsargs secināja, ka pašvaldības rīcība, atsakot palīdzības sniegšanu ārpus kārtas, bija tiesiska. Likums "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā" nosaka dzīvojamo telpu piedāvāšanas kārtību palīdzības reģistros reģistrētajām personām. Ārpus kārtas palīdzība vienas reģistrācijas grupas ietvaros likumā nav paredzēta. Savukārt īres maksas paaugstināšana nav uzskatāma par

gadījumū, kad palīdzība būtu sniedzama neatliekami (nepieciešamību paplašināt gadījumu loku, kuros palīdzība sniedzama neatliekami, Reģionālās attīstības uz pašvaldību lietu ministrijai jau 2006.gadā ir norādījis VCB).

Tiesībsargs konstatē, ka iepriekš aprakstītas situācijas veidošanās norāda uz nepietiekamu valsts iesaistīšanos tiesību uz mājokli nodrošināšanā. Problēmas rada tas, ka likumā paredzētā palīdzība netiek sniegta savlaicīgi. Piemēram, lai saņemtu pašvaldības dzīvojamo telpu Rīgas pilsētā, personai ir jāgaida vairāki gadi. Līdzīga situācija ir arī citās Latvijas pašvaldībās.

Kaut arī no starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem izriet, ka tiesības uz mājokli ir nodrošināmas valstij pieejamo resursu ietvaros, ar to nevar tikt pamatota valsts jau paredzētās palīdzības nenodrošināšana. Ja reģistrētajām personām būtu iespējams savlaicīgi saņemt tām pienākošos palīdzību, jautājums par palīdzības sniegšanu ārpus kārtas zaudētu aktualitāti.

Salīdzinoši daudz sūdzību Tiesībsargs saņēma arī **par vienreizēja dzīvojamās telpas atbrīvošanas pabalsta apmēru**. Piemēram, Rīgas pilsētā pabalsts 2007.gadā bija 10000 LVL (pamatsumma) un 3000 LVL par katru ģimenes locekli, savukārt personām, kas izliktas no dzīvojamās telpas sakarā ar īres parādu – 2500 LVL (pamatsumma), un 3000 LVL par katru ģimenes locekli. Iedzīvotāji norādīja, ka pabalsts nav pietiekams, lai to būtu iespējams izmantot kādam no tam paredzētajiem mērķiem. Arī šajā gadījumā darbojas nosacījums, ka valsts organizētajai palīdzībai ir jābūt reāli izmantojamai. Bez tam valstij ir pienākums sekot līdzi situācijai nekustamā īpašuma tīrgū un regulāri pārskatīt palīdzības apjomu.

Līdzīgi kā iepriekšējos gados VCB, arī Tiesībsargs 2007.gadā saņēma sūdzības par pašvaldību piedāvāto dzīvojamo telpu kvalitāti. Vairākos gadījumos, reaģējot uz saņemtajām sūdzībām, Tiesībsargs vērsās pie pašvaldībām un norādīja uz piedāvāto dzīvojamo telpu neatbilstību dzīvošanai derīgas

dzīvojamās telpas nosacījumiem. Piemēram, jau vairākus gadus VCB, bet tagad Tiesībsarga uzmanības lokā atrodas dažādu sociālo grupu dzīvojamā māja Prūšu ielā 25a, Rīgā.

Pie Tiesībsarga vērsās vairāki dažādu sociālo grupu dzīvojamās mājas Prūšu ielā 25a, Rīgā īrnieki ar sūdzību par dzīvojamās mājas sanitāro un tehnisko stāvokli, kā arī sociālo vidi. Personas norādīja, ka koplietošanā esošajās telpās ir nepieciešams nopietns remonts un šo telpu sanitārā un tehniskā stāvokļa dēļ tās praktiski nav iespējams izmantot. Dzīvojamās mājas kanalizācijas sistēma ir bojāta, tualetes un mazgāšanās telpās santehnika ir nolietota, lielākā daļa elektrisko plīšu virtuvēs ir bojātas un nedarbojas, dzīvojamās mājas gaitenī nav apgaismoti u.tml. Neraugoties uz to, atbrīvotās dzīvojamās telpas šajā dzīvojamā mājā kā dzīvošanai derīgas tiek piedāvātas palīdzības saņemšanai reģistrētajām personām.

Tiesībsarga biroja pārstāvji atkārtoti apmeklēja šo māju un tikās ar tās iedzīvotājiem. Tikšanās laikā iedzīvotāji papildus norādīja, ka dzīvojamās telpās ir savairojušies prusaki un citi kaitēkļi, taču dezinfekcija netiek veikta. Atbrīvojoties kādai dzīvojamai telpai, tā netiek atbrīvota no iepriekšējā īrnieka atstātajām mantām un sadzīves atkritumiem. Telpās netiek veikti pat visnepieciešamākie remontdarbi, lai tās vispār būtu iespējams lietot.

Tiesībsargs vērsās pie Rīgas pašvaldības, norādīja uz konstatētajiem pārkāpumiem un izskaidroja tiesību uz mājokli nodrošināšanas nosacījumus. Tiesībsargs lūdz informēt par veiktajiem un plānotajiem pasākumiem situācijas uzlabošanai šajā dzīvojamā mājā un ieteica veikt konkrētus pasākumus konstatēto pārkāpumu novēršanai. Piemēram, veikt dezinfekcijas pasākumus, sadarbībā ar pašvaldības policiju īstenot pasākumus sabiedriskās kārtības nodrošināšanai u.c.

Pārbaudes lietu ietvaros Tiesībsargs secina, ka parasti personu sniegtā informācija par piedāvātajām dzīvojamām telpām atbilst patiesībai un sūdzības ir pamatotas. Pašvaldību dzīvojamie fondi atrodas

sliktā sanitārā un tehniskā stāvoklī, un nepieciešami ievērojami finanšu līdzekļi, lai pašvaldībai piederošās dzīvojamās telpas padarītu dzīvošanai derīgas.

Vienlaikus Tiesībsargs uzskata, ka tās ir sekas nepārdomātajai valsts denacionalizācijas un privatizācijas politikai. To organizējot, valstij bija pienākums paredzēt sociāli mazaizsargātu personu skaita būtisku palielināšanos un jau savlaicīgi plānot pasākumus šo personu tiesību uz mājokli nodrošināšanai. Atzīstot, ka pēdējo gadu laikā valsts arvien vairāk iesaistās denacionalizēto namu īrnieku problēmu risināšanā, Tiesībsargs tomēr uzskata, ka pašlaik valsts organizētā palīdzība sociāli mazaizsargātiem denacionalizēto namu īrniekiem kopumā nav pietiekama. Pozitīvi ir vērtējama arī pēdējos gados likumdevēja izrādītā iniciatīva, paredzot arvien jaunus palīdzības sniegšanas veidus. Tomēr vienlaikus ir jāveic pasākumi, lai likumā jau noteiktie palīdzības veidi nebūtu tikai formāli paredzēti, bet arī tiktu pienācīgi īstenoti.

2007.gadā Tiesībsargs saņēma vairākas sūdzības par gadījumiem, kad cilvēki bez attiecīga tiesas sprieduma tika izlikti no dzīvokļiem. Viņi norādīja uz situācijām, kad, piemēram, dzīvojamās telpas īpašnieks īrnieka prombūtnes laikā ir uzlauzis dzīvokļa durvis, izlicis tam piederošās mantas,

nomainījis dzīvokļa ārdurvis vai durvju slēdzeni un nelaiž īrnieku atpakaļ dzīvoklī. Līdzīga informācija tika atspoguļota arī plašsaziņas līdzekļos.

Šādas situācijas ir uzskatāmas par patvarīgu izlikšanu un skar personas tiesības uz mājokli un mājokļa neaizskaramību. No starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem izriet ne vien valsts pienākums sniegt iedzīvotājiem atbalstu mājokļa jautājumu risināšanā, bet arī izveidot efektīvus tiesību aizsardzības līdzekļus, kurus personai būtu iespējams izmantot, ja tiesības, tostarp arī tiesības uz mājokli, aizskar cita persona. Tāpēc Tiesībsargs ir apzinājies problēmas, kas saistītas ar valstī izstrādāto tiesību aizsardzības līdzekļu izmantošanu un paudis savu nostāju par iespējamiem to risinājumiem.

Tiesībsarga viedoklis tika pausts Ekonomikas ministrijas izveidotajā darba grupā par nepieciešamajiem grozījumiem tiesību aktos, lai nodrošinātu īrnieku tiesības uz mājokļa neaizskaramību. Tiesībsarga pārstāvji piedalījās šīs darba grupas sēdēs 2007.gada 12.septembrī un 2008.gada 18.janvārī. Jautājums par valsts izstrādātā tiesību aizsardzības mehānisma efektivitāti tika analizēts arī Tiesībsarga konferences ietvaros, kas norisinājās 2007.gada 10. un 11.decembrī.

TIESĪBAS UZ ĪPAŠUMU

*ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 17.pants
Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1.pants
Latvijas Republikas Satversmes 105.pants*

2007.gadā Tiesībsargs saņēma 99 rakstveida sūdzības par tiesību uz īpašumu iespējamiem pārkāpumiem. Ņemot vērā Tiesībsarga likumā noteikto Tiesībsarga kompetenci – izvērtēt valsts un pašvaldību rīcību publisko tiesību jomā, kā arī normatīvo regulējumu – tika ierosinātas 53 pārbaudes lietas, bet attiecībā uz 46 sūdzībām pārbaudes lietu tika atteikts ierosināt.gada laikā Tiesībsarga birojs saņēma arī 188 mutvārdu sūdzības.

Lielākā daļa sūdzību bija **par iespējamiem tiesību uz īpašumu pārkāpumiem** zemes reformas, arī privatizācijas, jomā. Personas norādīja, ka tām deviņdesmito gadu sākumā tika atjaunotas īpašumtiesības uz noteiktiem zemes gabaliem, taču joprojām pastāv sarežģījumi zemes reālai saņemšanai. Bija sūdzības arī par to, ka zemes gabali nav atjaunoti to vēsturiskajās robežās un joprojām neizdodas atrisināt šo jautājumu valsts vai pašvaldības iestāžu rīcības vai normatīvā regulējuma dēļ. Dažkārt tika izteiktas pretenzijas, ka pēc īpašumtiesību uz zemi atjaunošanu un lēmuma par līdzvērtīgas zemes piešķiršanu pieņemšanas, šāda zeme joprojām nav piešķirta.

Attiecībā uz minētajām sūdzībām Tiesībsargs vairumā gadījumu nekonstatēja tiesību uz īpašumu pārkāpumu un secināja, ka iestādes ir rīkojušās atbilstoši normatīvajiem aktiem.

Pamatotas 2007.gadā bija vairākas sūdzības **par īpašumtiesību atjaunošanu uz tiem zemes gabaliem, kas atrodas Rīgas ostas teritorijā**. Likums "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās" nosaka: „ja uz bijušo zemes īpašnieku zemes atrodas (...) transporta infrastruktūras objekti – ielas, tilti, tuneļi, ceļu pārvadi, dzelzceļa līnijas un ostas, īpašuma tiesības uz zemi nostiprināmas valstij vai attiecīgajai pašvaldībai pēc tam, kad bijušie zemes īpašnieki vai viņu mantinieki atbilstoši savai izvēlei un likumā noteiktajā kārtībā saņēmuši kompensāciju vai līdzvērtīgu zemes gabalu (...)”. Pārbaudes lietu ietvaros Tiesībsargs konstatēja, ka īpašumtiesību

atjaunošanā uz zemes gabaliem Rīgas ostas teritorijā šī kārtība nav ievērota. Īpašumtiesības uz minētajiem zemes gabaliem uz valsts vārda Satiksmes ministrijas personā ir nostiprinātas zemesgrāmatā pirms līdzvērtīga zemes gabala vai kompensācijas piešķiršanas bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem.

Pašlaik Tiesībsargs ir iesaistījies šīs problēmas risināšanā – tiek vērtēts normatīvais regulējums un pieprasīta informācija no atbildīgajām iestādēm. Tiesībsarga biroja pārstāvis ir piedalījies arī Saeimas Agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas sēdēs par šo jautājumu.

Vairākos iesniegumos tika lūgts izvērtēt likuma "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās" 12.panta otrās daļas tiesiskumu. Minētā norma nosaka, ka zemes nomas maksa nedrīkst pārsniegt 5 procentus no zemes kadastrālās vērtības gadījumā, ja bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem atjaunotas īpašuma tiesības uz zemi, uz kuras atrodas šā likuma 12.panta pirmās daļas 3. punktā minētie objekti, kā arī daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas, valstij vai pašvaldībām piederoši ūdensapgādes, siltumapgādes un energoapgādes objekti. Sakarā ar to, ka šajā normatīvajā aktā ir saskatāms iespējams Satversmes 105.pantā nostiprināto tiesību uz īpašumu nesamērīgs ierobežojums, Tiesībsargs kompleksi pēta šo jautājumu.

Vēršoties pie Tiesībsarga, iedzīvotāji informēja arī par iespējamu tiesību uz īpašumu ierobežojumu, kas radies, piemērojot likuma "Par dzīvokļa īpašumu" IV¹ nodaļu, kas nosaka daudzdzīvokļu mājas dzīvokļu īpašnieku kopsapulces kompetenci un lēmumu pieņemšanas kārtību. Atbilstoši likuma "Par dzīvokļa īpašumu" 27.¹panta pirmajai daļai, par daudzdzīvokļu mājas kopīpašumā esošās daļas pārvaldīšanu un apsaimniekošanu lemj tikai daudzdzīvokļu mājas dzīvokļu īpašnieku kopsapulce.

Pēc normatīvā regulējuma izvērtēšanas Tiesībsargs to atzina par atbilstošu Satversmes 105.pantam. Tiesībsargs secināja, ka likumdevējs dzīvokļu īpašniekiem savu īpašumtiesību izmantošanā ir noteicis ierobežojumu - par mājas apsaimniekošanu un pārvaldīšanu ļaujot lemt tikai dzīvokļu īpašnieku kopsapulcei, nevis atsevišķa dzīvokļa īpašniekam. Minētais ierobežojums ir noteikts ar likumu un par tā mērķi atzīta ikviena dzīvokļa īpašnieka iespēja piedalīties to jautājumu izlemšanā, kas skar apsaimniekošanas jautājumus. Ierobežojums tika atzīts arī par samērīgu. Ja normatīvajos aktos tiktu noteikts, ka apsaimniekotāja izvēlei vai maiņai nepieciešama katra dzīvokļa īpašnieka piekrišana, tas padarītu neiespējamu dzīvojamo māju pārvaldīšanas tiesību nodošanu dzīvokļu īpašnieku sabiedrībām vai ar dzīvokļu īpašnieku savstarpēju līgumu pilnvarotām personām. Savukārt lēmumu pieņemšana ar balsu vairākumu ļauj pieņemt lēmumu, kuram piekrīt vairākums to personu, kuras skar šis jautājums.

Pārskata periodā vairākas sūdzības tika saņemtas **par tiesību uz īpašumu ierobežojumiem aizsargjoslās, kā arī īpaši aizsargājamās dabas teritorijās.** Lai arī Aizsargjoslu likums nosaka kārtību, kādā var tikt ierobežotas privātpersonu īpašumtiesības tām piederošajos zemes gabalos, kas ietilpst aizsargjoslās, tomēr praksē šī kārtība nereti netiek ievērota. Par īpašumtiesību ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās likums "Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos" paredz tiesības saņemt atlīdzību vai zemes atpirkšanu. Tiesībsargs ir vērtējis sūdzībās norādītos apstākļus un nav konstatējis pārkāpumus kompensācijas piešķiršanas kārtībā.

Pie Tiesībsarga vairākkārt vērsās personas par, viņuprāt, **nelikumīgu būvniecību.** Analizējot šīs sūdzības, Tiesībsargam bieži nākas secināt, ka šos jautājumus nav iespējams risināt, jo sūdzība iesniegta novēloti. Piemēram, personas mājai priekšā tiek celts jau ēkas ceturtais stāvs. Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 79.panta otro daļu privātpersona, kuras tiesības vai tiesiskās intereses attiecīgais administratīvais akts ierobežo un kura

administratīvajā procesā nav bijusi pieaicināta kā trešā persona, var šo administratīvo aktu apstrīdēt viena mēneša laikā no dienas, kad privātpersona par to ir uzzinājusi, bet ne vēlāk kā viena gada laikā no attiecīgā administratīvā akta spēkā stāšanās dienas. Tādējādi privātpersonai ir saistoši likumā noteiktie termiņi. Tiesībsargs uzskata, šis ir efektīvāks mehānisms būvniecības tiesiskuma pārbaudei, sevišķi ņemot vērā to, ka likums aizsargā arī otras puses – būvnieka – tiesības uz īpašumu, kā arī palāivību uz tiesisko attiecību noregulēšanu saprātīgā laika posmā.

Atsaucoties uz Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas lūgumu sniegt viedokli par likumprojektu "Fizisko personu mantiskā stāvokļa deklarēšanas likums", Tiesībsargs 2007.gadā izvērtēja, vai prasība ieskaitīt skaidras naudas uzkrājumus krājienstādes, krājaizdevu sabiedrības vai pasta norēķinu sistēmas kontā atbilst Satversmes 105.pantā nostiprinātajām tiesībām uz īpašumu.

Tiesībsargs atzina, ka no likumprojekta neklūst skaidrs, kādas ir tiesiskās sekas, ja šis pienākums netiek izpildīts. Tādēļ, lai tiesību uz īpašumu ierobežojums būtu attaisnojams, nepieciešams to precizēt. Vērtējot ierobežojuma mērķi, Tiesībsargs atzina, ka regulējumam ir leģitīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība. Skaidras naudas uzkrājumu ieskaitīšana kontā nodrošina iespēju pārliecināties par šādu uzkrājumu eksistenci, kā arī paaugstina iespēju kontrolēt ienākumu legalitāti, ienākumu un izdevumu atbilstību un nodokļu samaksu. Pienākums ieskaitīt skaidras naudas uzkrājumus kontā arī nerada būtisku tiesību ierobežojumu, un sabiedrības ieguvums attaisno radīto tiesību aizskārums.

TIESĪBAS UZ VESELĪBAS AIZSARDZĪBU

*ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 25.pants
ANO Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 12.pants
Latvijas Republikas Satversmes 111.pants*

Par tiesībām uz veselības aizsardzību Tiesībsargs 2007.gadā saņēma 72 rakstveida un 46 mutvārdu sūdzības. Spriežot pēc saņemtajiem iesniegumiem, aktuālākās problēmas pārskata periodā bija ārstniecības kvalitāte – saņemtas 24 rakstveida un 25 mutvārdu sūdzības, kā arī medicīnisko pakalpojumu apjoms – saņemta 31 rakstveida un 11 mutvārdu sūdzības.

Iedzīvotāji Tiesībsarga birojā vērsās **par ierobežotu pieejamību kompensējamiem medikamentiem**. Piemēram, par to, ka nav pieejamas kompensējamas zāles to slimību ārstēšanai, kas iekļautas Ministru kabineta noteikumos Nr.899 "Ambulatorajai ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība".

Pārbaudes lietas izskatīšanas gaitā Tiesībsargs konstatēja nepilnības normatīvajā regulējumā. Tas nav pietiekami saturiski lietderīgs, jo nenodrošina personu tiesības uz medikamentu iegādes izdevumu kompensāciju un pieļauj atšķirīgu attieksmi pret vienādos un salīdzināmos apstākļos esošām personām – cilvēkiem ar Ministru kabineta noteikumos Nr.899 iekļautām diagnozēm. Tādējādi netiek ievērots vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma princips.

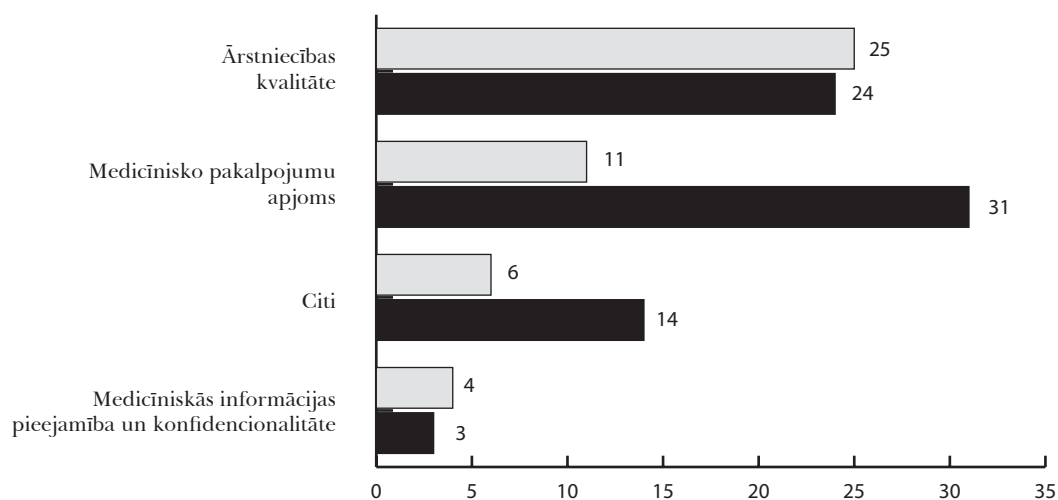
Tiesībsargs arī lūdza vairākas Eiropas valstu ombudu institūcijas informēt par zāļu iegādes izdevumu kom-

pensēšanas kārtību šajās valstīs. Iegūtā informācija ir apkopota un tiks izmantota, lai risinātu šo problēmu.

Sūdzības tika saņemtas **arī par ārstu pieņemtajiem lēmumiem**. Piemēram, atteikumu stacionēt personu. Šādu iesniegumu izskatīšanu apgrūtināja tas, ka Tiesībsarga biroja darbiniekiem nav speciālas medicīniskas zināšanas, kas nepieciešamas izmeklēšanas veikšanai. Savukārt veiktās procedūras pamatotības izvērtēšanai nepieciešams pieprasīt medicīnisko dokumentāciju, kas atbilstoši Ārstniecības likuma 50.pantam ir konfidenciāla informācija. Diemžēl Tiesībsargs nav to amatpersonu vidū, kam ir tiesības pieprasīt šādu informāciju.

Tāpēc Tiesībsargs pārbaudes lietu izskatīšanas gaitā pārbaudīja lēmuma atbilstību administratīvā akta formas prasībām, kā arī iesaistījās situācijas risināšanā, ja bija saņemta informācija par cilvēktiesību vai labas pārvaldības principa pārkāpumiem ekspertīzes veikšanas ietvaros un informēja iesniedzējus par iespējām sūdzēties par lēmuma saturu pēc būtības.

Salīdzinoši daudzos iesniegumos ieslodzītās personas izteica **neapmierinātību ar medicīniskās palīdzības kvalitāti un apjomu cietumos**. Tā kā valstī ir izveidota iestāde, kuras kompetencē ietilpst ārstu rīcības un ārstēšanas izvērtēšana, šiem ieslodzītajiem tika ieteikts vērsties Veselības inspekcijā (līdz 2007.gada 1.oktobrim Medicīniskās aprūpes un darbaspējas kvalitātes

kontroles inspekcija). Savukārt pārbaudes lietas Tiesībsargs ierosināja gadījumos, kad ieslodzītie izteica sūdzības par medicīniskās palīdzības pieejamību.

Pārbaūžu gaitā tika konstatēts, ka ieslodzītajiem netiek liegta iespēja saņemt medicīnisko palīdzību - piekristūties vizītē pie ārsta, saņemt konsultāciju un veikt ārstēšanu. Nepieciešamības gadījumā cietuma ārsti izmanto arī iespēju nosūtīt personas uz Latvijas Cietumu slimnīcu Olainē. Tomēr Tiesībsargs atzīst, ka problēmu rada apstākļi, ka nelielā finansējuma dēļ ieslodzījuma vietās nav iespējams iegādāties pietiekami plašu medikamentu klāstu. Līdz ar to var rasties situācija, kad ieslodzītajam zāles jāpērk pašam par saviem līdzekļiem. Ņemot vērā, ka cietumos nav nodrošināta iespēja visiem ieslodzītajiem strādāt, šāda prasība nav samērīga. Vairākos cietumos ir problēmas arī ar stomatoloģisko pakalpojumu pieejamību.

Vairāku ieslodzīto sūdzībās tika izteiktas pretenzijas par to, ka viņi tiek ievietoti vienā kamerā ar HIV vai AIDS slimām personām. Tiesībsargs šīm personām norādīja, ka saskaņā ar „Latvijas Sodū izpildes kodeksu” nav pieļaujama notiesāto diskriminācija atkarībā no rases, tautības, valodas, dzimuma, sociālā un mantiskā stāvokļa, politiskajiem uzskatiem, reliģiskās pārliecības, invaliditātes un citiem kritērijiem. Savukārt Eiropas Padomes Ministru Komitejas Ieteikumos Rec(2006)2 dalībvalstīm par Eiropas cietumu noteikumiem ir noteikts, ka īpaša uzmanība ir jāpievērš tam, lai ieslodzītie - HIV nēsātāji netiktu izolēti tikai šā iemesla dēļ.

Atbildot uz vairāku ieslodzīto norādīto, ka cietuma administrācija neņem vērā viņu lūgumus tikt ievietoti kamerā, kurā citi ieslodzītie nesmēķē, Tiesībsargs vērsās Ieslodzījuma vietu pārvaldē ar norādi, ka atrašanās tabakas dūmu ietekmē apdraud cilvēka veselību. Līdz ar to cietuma administrācijai ir jānodrošina ieslodzītajiem iespēja no šādas ietekmes izvairīties, ja ieslodzītais pats to vēlas. Neskatoties uz to, ka Ieslodzījuma vietu pārvalde piekrita izteiktajam apgalvojumam un apņēmas šo jautājumu risināt, līdzīgas sūdzības tiek saņemtas vēl joprojām. Līdz ar to var konstatēt, ka problēma ir saglabājusī aktualitāti un Tiesībsargs arī turpmāk pievērsīs tai uzmanību.

Pamatojoties uz personas iesniegumu, Tiesībsargs vērtēja jautājumu **par medikamentu pieejamību personām**. ANO Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja Vispārējā komentārā Nr.14, skaidrojot valsts pienākumus šo tiesību pilnvērtīgā īstenošanā, norādījis, ka tiesību uz veselību neatraujams elements ir pieejamība, kas ietver arī fizisko pieejamību. Medicīnas iestādēm, precēm un pakalpojumiem jābūt fiziski droši sasniedzamiem visām sabiedrības grupām, it īpaši neaizsargātākajām sabiedrības grupām, kā vecāki cilvēki, bērni, un personas ar invaliditāti u.tml.¹ Komentārā īpaši norādīts, ka droša fiziskā sasniedzamība attiecas arī uz lauku apvidiem.² Uz dažādām medicīnas precēm un pakalpojumiem attiecināmi atšķirīgi fiziskās sasniedzamības kritēriji. Līdz ar to ir pieļaujams, ka retas un dārgas procedūras pieejamas tikai atsevišķās vietās valstī, bet pirmās nepieciešamības precēm un pakalpojumiem jābūt pieejamiem arī lauku apvidos.

Tādēļ Tiesībsargs uzskata, ka valstij ir pienākums izvērtēt un nodrošināt medicīnas preču un pakalpojumu atbilstošu pieejamību. Šis viedoklis tika nosūtīts arī Veselības ministrijai.

Analizējot situāciju valstī saistībā ar tiesībām uz veselības aizsardzību, Tiesībsargs konstatēja, ka aktuāls jautājums ir valsts atbalsts personām, kurām dzīvības funkciju uzturēšanai nepieciešama ārstnieciska procedūra, kas nav iekļauta valsts apmaksājamo pakalpojumu klāstā un kuras apmaksai cilvēkam trūkst līdzekļu. Pašlaik nepastāv normatīvais regulējums, kas paredzētu valsts līdzdalību šādos gadījumos. Tiesībsargs uzskata, ka būtu vēlams izvērtēt esošo situāciju un potenciālo palīdzības pieprasītāju skaitu, un, ņemot vērā iegūto informāciju, izvērtēt iespēju izstrādāt sistēmu, kas paredz valsts atbalsta sniegšanu minētajiem cilvēkiem.

Protams, valsts atbalstu var sniegt savu resursu ietvaros. Tomēr jāņem vērā, ka cilvēka veselība ir pieskaitāma pie lielākajām vērtībām un cilvēka tiesības uz veselības aizsardzību ir fundamentālas.³ Cilvēktiesības pastāv neatkarīgi no to iestrādes nacionālajos normatīvajos aktos, tādējādi Tiesībsargs uzskata, ka neesošs normatīvais regulējums nevar būt par pamatu palīdzības atteikšanai.

¹ANO Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr.14(2000) Tiesības uz augstāko sasniedzamo veselības līmeni (ANO Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 12.pants) 12. punkta b) apakšpunkts.

²Turpat.

³Committee on Economic, Social & Cultural Rights General Comment 14 . <http://cesr.org/generalcomment14>

TIESĪBAS UZ LABVĒLĪGU VIDĪ

*Konvencija par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem (Orhūsas konvencija)
Latvijas Republikas Satversmes 115.pants*

Pārskata periodā Tiesībsargs saņēma 23 rakstveida un 43 mutvārdu sūdzības par tiesību uz labvēlīgu vidi iespējamiem pārkāpumiem. Vairākas no tām bija par publisko ūdeņu – upju, ezeru – piesārņošanu ar būvgružiem.

Izskatot iesniegumus saistībā ar vides piesārņošanu, Tiesībsargs konstatēja, ka pārkāpumi tika pieļauti galvenokārt iestāžu bezdarbības dēļ. Personas vairākkārt bija vērsušās pie atbildīgajām institūcijām ar lūgumu novērst vides piesārņošanu, taču to veiktās darbības bija nepietiekamas.

2007.gadā vairākas personas vērsās pie Tiesībsarga par dažādu iemeslu dēļ radušos gaisa piesārņojumu, izraisītiem trokšņiem un smakām. Tiesībsargs ar gandarījumu konstatēja, ka lielākajā gadījumā, kad patiešām pastāvēja minētie tiesību uz labvēlīgu vidi ierobežojumi, atbildīgās iestādes jau pirms Tiesībsarga iesaistīšanās ir konstatējušas pārkāpumu un rīkojušās, lai tos novērstu.

Pie Tiesībsarga vērsās persona S. un informēja par Ķīšezeru krasta piegružošanu.

Pārbaudes lietas ietvaros Tiesībsargs konstatēja, ka Rīgas dome vairāku gadu garumā ir izvairījusies no sava īpašuma sakopšanas. Savukārt, izvērtējot par šādu jautājumu risināšanu atbildīgo valsts institūciju kompetenci, Tiesībsargs secināja, ka Valsts vides dienests nav efektīvi izmantojis normatīvajos aktos noteiktos piespiedu mehānismus, lai Rīgas dome izpildītu pienākumu sakopt savu īpašumu.

Tiesībsargs nosūtīja aicinājumu Valsts vides dienestam izmantot savas normatīvajos aktos noteiktās pilnvaras, lai panāktu aktīvu Rīgas domes rīcību piesārņojuma novēršanā.

Savos atzinumos Tiesībsargs arī uzsvēra, ka tiesības uz labvēlīgu vidi ir nostiprinātas Satversmes 115.pantā. Tās ir cilvēka pamattiesības, un pasākumus, lai nodrošinātu ilgtspējīgu vides attīstību un aizsargātu cilvēku veselību un dzīves kvalitāti, ir nepieciešams veikt efektīvi.

DISKRIMINĀCIJA UN NEIECIETĪBA

*ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 1., 2.pants
ANO Starptautiskā pakta par civilajām un politiskajām tiesībām 2.(1.).pants
Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14.pants
Latvijas Republikas Satversmes 91.pants*

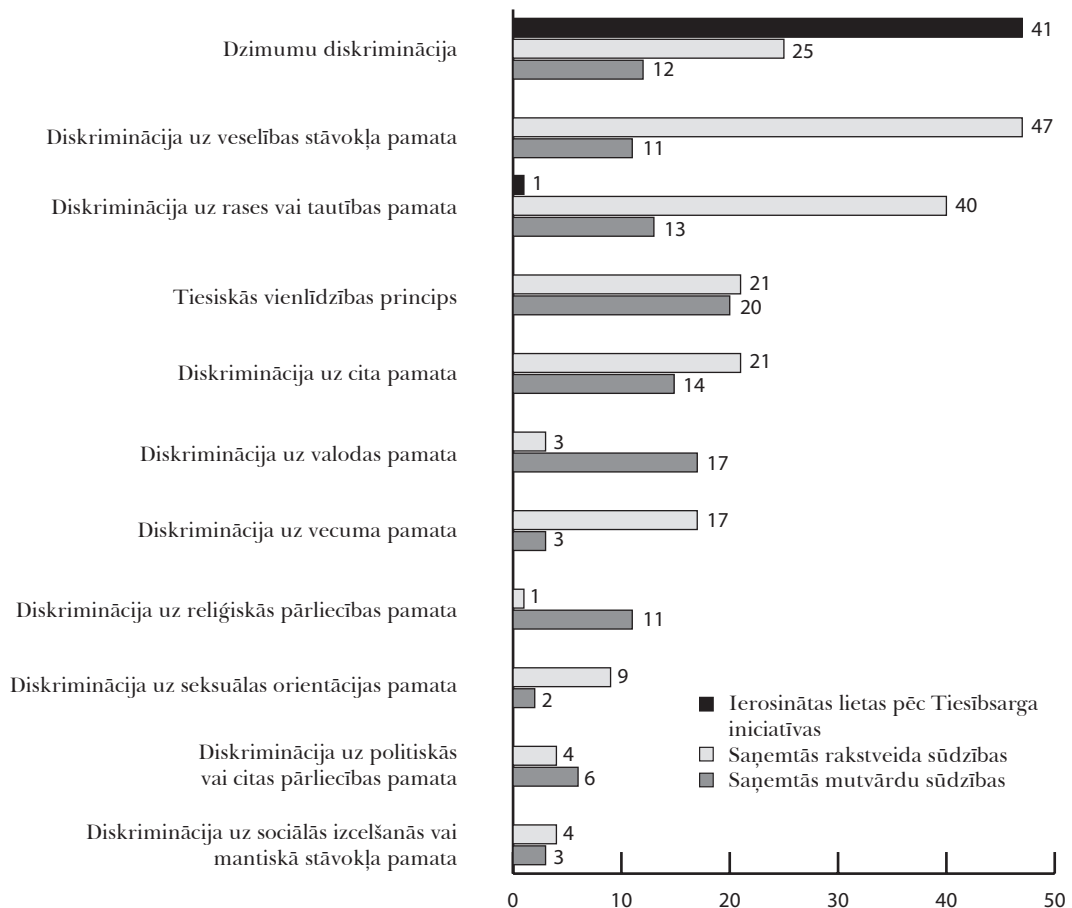
Saskaņā ar Tiesībsarga likumu viena no Tiesībsarga funkcijām ir sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu un jebkāda veida diskriminācijas novēršanu. Bez tam saskaņā ar ES direktīvu prasībām Tiesībsargs ir atbildīgā iestāde par vienlīdzīgas attieksmes veicināšanu Latvijā. Šo mērķu īstenošanai Tiesībsarga biroja darbinieki izskata iedzīvotāju sūdzības, sniedz tiesisku atbalstu diskriminācijas upuriem, regulāri veic un publicē pētījumus, informē sabiedrību un veic citus pasākumus.

Par diskriminācijas gadījumiem kopumā 2007.gadā tika saņemtas 304 sūdzības (no tām 112 rakstveida sūdzības, bet 192 – mutvārdu), bet 42 lietas ierosinātas pēc Tiesībsarga iniciatīvas.

Tiesībsargs pozitīvi vērtē faktu, ka, palielinoties sabiedrības informētības līmenim, Latvijā vērojama

sabiedriskās domas attīstība diskriminācijas aizlieguma principa izpratnē, attiecinot šo principu arī uz privāttiesību jomu. Rezultātā sūdzības tika saņemtas arī par atšķirīgu attieksmi kredītu izsniegšanā uz personas vecuma pamata, par neapkalpošanu veikalā saistībā ar personas vecumu un materiālo stāvokli, par neapkalpošanu frizētavā un pirtī uz personas veselības stāvokļa pamata. Šo sūdzību risināšana atklāj arī trūkumus normatīvajos aktos šajā jomā.

2007.gadā Tiesībsargs arī turpināja VCB iesāktās aktivitātes EQUAL projekta “Atvērtu darba tirgu sievietēm” īstenošanā, kurš vērsts uz dzimumu segregāciju darba tirgū mazināšanu, ģimenes un darba dzīves līdzsvarošanu un efektīvu atbalsta iespēju nodrošināšanu tiesību pārkāpumu gadījumā.

DISKRIMINĀCIJA UZ RASES, TAUTĪBAS VAI VALODAS PAMATA

*ANO Konvencija par rasu diskriminācijas izskaušanu
ES direktīva 200/43/EK*

Analizējot 2007.gadā saņemtās sūdzības, jāsecina, ka pēdējā laikā arvien vairāk ir gadījumi, kad tiek pieļauta neiecietība vai diskriminācija rases vai tautības dēļ. Tiesībsargs uzskata, ka diskriminācija un neiecietība nav savienojama ar demokrātiskas valsts principiem. Rasistisku motīvu dēļ izraisītie neiecietības incidenti nodara sabiedriskām interesēm kaitējumu - traucē sabiedrības attīstību un labklājības celšanu valstī.

2007.gadā ir reģistrēti 13 rakstveida iesniegumi par diskrimināciju uz rasu vai tautības pamata, 17 iesniegumi par diskrimināciju uz valodas pamata, kā arī kopā 43 mutvārdu sūdzības par šāda veida gadījumiem.

Vairākas pārbaudes lietas tika ierosinātas par diskriminācijas gadījumiem saistībā ar piederību pie čigānu tautības. Viens no satraucošākajiem čigānu tiesību aizskāruma gadījumiem bija uzbrukums nepilngadīgajām čigānu tautības meitenēm Rīgā kādas daudzstāvu dzīvojamās mājas kāpņu telpā.

Saskaņā ar Tiesībsarga rīcībā esošo informāciju, uzbrukuma laikā 2007.gada oktobrī vairāki ādas jakās un smagnējos šporzābakos gērbti ap 20 gadus veci puīši nogrūduši divas meitenes lejā pa trepēm, spārdījuši ar kājām, situši, iepūtuši sejā gāzi no baloniņa, apsūkājot meitenes par melnajām un izsakot citas aizskarošas piezīmes saistībā ar viņu tautību. Tiesībsargs pēc savas iniciatīvas ierosināja pārbaudes lietu par minēto gadījumu.

Atbildot uz Tiesībsarga pieprasījumu, Valsts policija informēja, ka uzsākusi kriminālprocesu par miesas bojājumu nodarīšanu par nacionālās un rasu vienlīdzības pārkāpšanu un cilvēka tiesību ierobežošanu un nosūtījusi šo krimināllietu Drošības policijai. Taču Drošības policija pieņēma

lēmumu par kriminālprocesa pārkvalificēšanu pēc citas Krimināllikuma normas - par huligānismu, un minēto krimināllietu nosūtīja atpakaļ Valsts policijai.

Tiesībsargam nebija skaidrs pamatojums, kāpēc noziedzīgais nodarījums tika pārkvalificēts. Apstākļi liecināja, ka jauniešu grupa meitenēm uzbruka tieši viņu piederības pie čigānu tautības dēļ. Par to liecina gan jauniešu izteiktās aizskarošas piezīmes meitenēm, gan paustie uzskati par tumšākas ādas krāsas cilvēkiem. Pie tam vēl 2008.gada sākumā vainīgie nebija noskaidroti, lai gan pēc liecinieku teiktā, tas bija izdarāms jau notikuma vietā.

Tāpēc Tiesībsargs atkārtoti vērsās Valsts policijā un aicināja efektīvi piemērot Krimināllikuma normas un taisnīgi izmeklēt krimināllietu par šo uzbrukumu. Tiesībsargs arī norādīja, ka rasu diskriminācijas novēršanai nepieciešama efektīva un konsekventa likuma piemērošana, profesionāla un zinoša policijas darbinieku rīcība un veiksmīgi precedenti. Šajā krimināllietā nepieciešams rūpīgi vērtēt uzbrukuma čigānu meitenēm apstākļus un izmeklēšanas gaitā konstatēt, vai šis uzbrukums nav saistīts ar rasu naida izraisīšanu. Tiesībsargs turpina sekot līdz šīs lietas virzībai.

Čigānu un citu mazākumtautību veiksmīgai integrācijai sabiedrībā liela nozīme ir plašsaziņas līdzekļos paustajai informācijai. Diemžēl Tiesībsargs saskaras ar situācijām, kad plašsaziņas līdzekļi skandalozī pasniedz informāciju, veicinot negatīvu stereotipu veidošanos par konkrētu etnisko grupu un līdz ar to arī nosodošu sabiedrības attieksmi.

Tiesībsargs pēc savas iniciatīvas ierosināja pārbaudes lietu par čigānu aizskaršanu un neiecietības veicināšanu LNT raidījuma "Degpunktā" sīžetos. 2007.gada decembrī LNT raidījumā "Degpunktā" tika demonstrēts sīžets "Čigānu tautības iedzīvotāji apkrāpj uz ielām" par čigānu, kurš kādam pārdevis viltotu ķēdīti. Žurnālisti apkrāpšanas gadījumu interpretēja vispārīgi, uzsverot likumpārkāpēja tautību un minēja, ka "ar čigāniem nevajag ielaisties" un ka "vislabākais veids, kā pret viņiem pretoties, ir vienkārši nestāties ar viņiem kontaktos". Sīžetā tika nepārprotami norādīts uz visas tautības pārstāvju marginālo un noziedzīgo dzīvesveidu. Pēc šī sīžeta parādīšanas un tā atreferējuma portālā TVNET Tiesībsargs saņēma mutvārdu sūdzības no čigānu tautības cilvēkiem, kurus šis sīžets bija aizskāris.

Savukārt nākamajā dienā, turpinot tēmu, "Degpunktā" demonstrēja sīžetu "Kā no čigāna nenopirkt viltotu zeltu". Šajā raidījumā, stāstot par dārgmetālu viltojumiem, atkal nepamatoti un tendenciozi tas tika sasaistīts tikai ar čigānu tautības cilvēkiem. Sīžeta noslēgumā raidījuma vadītājs brīdina skatītājus "izvairīties no čigānu tautības pārstāvjiem, kuriem ir hipnotizēšanas spējas".

Tiesībsargs telekompānijai LNT norādīja, ka, demonstrējot šādus sīžetus, tiek veidoti negatīvi stereotipi pret visu čigānu tautību. Lai gan sīžetu mērķis ir leģitīms un sabiedrības interesēs ir zināt par notikušiem noziegumiem, to veidiem un iespējām sevi no tā pasargāt, nav korekti to darīt, aizskarot kādu tautību kopumā. Šo pašu mērķi iespējams sasniegt arī, pasniedzot informāciju neitrāli, informējot sabiedrību, kā atšķirt viltojumus, nesaistot to ar konkrētu tautību, jo viltojumus var pārdot jebkuras tautības cilvēks. Šādi sīžeti pastiprina jau esošo sabiedrības neiecietību un stereotipus pret šīs tautības cilvēkiem un kavē to integrēšanos sabiedrībā.

Tiesībsargs vēlas uzsvērt, ka noziedzīgi nodarījumi ir individuāli, tādēļ no cilvēktiesību viedokļa nav pieļaujams, runājot par noziegumiem, minēt

personas rasi, tautību, reliģiju un tamlīdzīgas pazīmes, tādējādi radot stereotipus par visu cilvēku grupu, no kā nākas ciest citiem indivīdiem, kas pie šīs grupas pieder. Tiesībsargs cer, ka tas tiks ņemts vērā žurnālistu darbā.

2007.gadā Tiesībsargs turpināja darboties valsts programmas „Čigāni (romi) Latvijā” 2007.-2009. īstenošanā. Viens no Tiesībsarga uzdevumiem tās ietvaros ir sagatavot kvalifikācijas celšanas apmācību kursu Latvijas policijas darbiniekiem un tiesnešiem par darbu ar čigānu tautības cilvēkiem. Lai to īstenotu, Tiesībsarga birojs veica pētījumu par čigānu tautības personu saskarsmi ar policiju. Tā ietvaros tika aptaujāti 150 šīs tautības pārstāvji no visiem Latvijas reģioniem. Tiesībsargs arī darbosies programmas „Čigāni (romi) Latvijā” 2007. - 2009. īstenošanas uzraudzības padomē.

Pārskata periodā Tiesībsarga uzmanības lokā nonāca vairāki gadījumi par aizskārumiem publiskajā telpā, kad personu vai personu grupu tiesības tika pārkāptas reklāmu, sludinājumu un citu publikāciju tekstos. No cilvēktiesību viedokļa ir nosodāma prakse, kad uzņēmumi pievērš uzmanību savām precēm un pakalpojumiem ar diskriminējošu vai neētisku reklāmu palīdzību.

Tiesībsarga birojā tika ierosināta pārbaudes lieta par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu „Būvniecības ABC” lielveikalu reklāmā. Reklāmā redzams melnādainis vīrietis strādnieka tērpā, kas saka: „Mans gribet remontēt Tav's māja!”. Blakus norādīta adrese un teksts: „Viss remontam un būvniecībai, izņemot importa darbaspēku”.

Izvērtējot reklāmu, Tiesībsargs konstatēja, ka ar to tiek veicināta personu tiesību ierobežošana un aizskaršana. Ar teksta un attēla salikumu tiek radīts negatīvs iespaids par citas tautības un ādas krāsas viesstrādniekiem - ka tie neprot valodu vai kādā citādā veidā ir neprofesionāli pakalpojumu sniedzēji. Negatīvo attēlojumu vēl vairāk pastiprina teksts. Ar reklāmas tekstu tiek arī uzsvērts, ka ārvalstu darbaspēka nepiedāvāšana ir kaut kas pozitīvs un tikpat labs kā šajos lielveikalos

nopērkamā prece. Tādējādi tiek radīti un veicināti negatīvi stereotipi par uzņēmumiem, kas piedāvā ārvalstu darbaspēka pakalpojumus, tāpat kā par ārvalstniekiem, kas tajos strādā.

Tiesībsargs publiski pauda viedokli, ka reklāma atzīstama par diskriminējošu, aicināja lielveikalu vadību pārtraukt šīs reklāmas izplatīšanu un turpmāk savā darbībā ievērot diskriminācijas aizlieguma principu. Tiesībsargs vērsās arī Patērētāju tiesību aizsardzības centrā, kas, balstoties uz Tiesībsarga atzinumu, uzlika veikalam sodu saskaņā ar Administratīvo pārkāpumu kodeksa 166.¹³ pantu.

Tiesībsarga birojā tika ierosināta pārbaudes lieta par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu laikrakstā "Dinaburg Vestnik" publicētajā SIA "Andrejeva Juridiskais Birojs" reklāmā. Tajā norādīts, ka tiek piedāvāti juridiskie pakalpojumi, sniedzot krievvalodīgajiem 50% atlaidi, bet seksuālo minoritāšu pārstāvjiem juridiskie pakalpojumi netiek sniegti.

Tiesībsargs uzskata, ka ar šādu reklāmas tekstu pakalpojumi tiek piedāvāti, šķirojot personas pēc aizliegtiem kritērijiem - tautības, valodas un seksuālās orientācijas. Iespējama situācija, kad klienti nerunā tajā pašā valodā kā juridisko pakalpojumu sniedzējs un, lai spētu sniegt kvalitatīvu palīdzību, nepieciešams pielietot papildus pūles vai tulka palīdzību, kas objektīvi var sadārdzināt pakalpojuma cenu. Taču šādā situācijā norādāma papildus samaksa par dokumentu izskatīšanu citā valodā vai tulka pakalpojumiem, nevis atlaide pēc aizliegtā kritērija pamata. Savukārt seksuālās minoritātes SIA "Andrejeva Juridiskais Birojs" ar šo reklāmu ir nostādījusi nevienlīdzīgā stāvoklī, liedzot saņemt pakalpojumu pēc aizliegtā kritērija pamata. Tiesībsargs atzina, ka reklāma atzīstama par diskriminējošu, nav publicējama un norādīja to reklāmas veidotājiem. Tiesībsargs arī vērsās Patērētāju tiesību aizsardzības centrā ar lūgumu uzlikt sodu par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu.

Divas pārbaudes lietas 2007.gadā tika ierosinātas par goda un cieņas aizskārums uz rases un etniskās piederības pamata laikrakstu publikācijās. Abos gadījumos Tiesībsargs izvērtēja vārda brīvības un diskriminācijas aizlieguma principa ievērošanu. Lai arī netika saskatīts laikraksta mērķis kurināt rasu naidu vai radīt diskrimināciju uz tautības pamata, tomēr personu tautības publicēšana tika atzīta par neētisku un vienā gadījumā par godu un cieņu aizskarošu rakstā minētajām personām.

Lai novērstu līdzīgas situācijas atkārtošanos, Tiesībsargs rekomendēja laikrakstu vadībai rūpīgāk pārbaudīt publicējamo rakstu saturu un izvairīties no tautības minēšanas, ja tas nav patiešām nepieciešams. Diemžēl tas bieži netiek ievērots, aprakstot gadījumus, kuros iesaistīti, piemēram, čigāni un afrikāņu izcelsmes personas. Šādas publikācijas var pastiprināt stereotipus un veicināt neiecietību pret visiem konkrētās grupas cilvēkiem.

Salīdzinoši daudz sūdzību tika saņemtas no ieslodzījuma vietām par to, ka daļai ieslodzīto un apcietināto personu ir liegta iespēja vērsties valsts un pašvaldību iestādēs un saņemt atbildi pēc būtības valsts valodas nepietiekamo zināšanu, kā arī naudas līdzekļu notāra pakalpojumu apmaksai trūkuma dēļ (iesniegumi, kas nav valsts valodā, valsts un pašvaldību institūcijās netiek izskatīti).

Tiesībsarga birojs vērsās Ieslodzījuma vietu pārvaldē un Tieslietu ministrijā ar lūgumu sniegt viedokli par iespējamiem esošās problēmas risinājumiem. Lietas apstākļu un saņemto atbilžu analīzes rezultātā tika izvirzīti divi iespējamie problēmas risinājumi - valsts nodrošinātie tulki ieslodzījuma vietās un valsts valodas mācību kursi ieslodzītajiem. Ņemot vērā to, ka šī jautājuma risināšanai ir nepieciešami ievērojami finanšu resursi un attiecīgs budžeta plānojums, Tiesībsargs apzinās, ka īstermiņā problēmu nav iespējams atrisināt. Tāpēc Tiesībsargs plāno nākotnē regulāri aktualizēt šo jautājumu.

DISKRIMINĀCIJA PĒC DZIMUMA

ANO Konvencija par visa veida sieviešu diskriminācijas aizliegumu

Dzimumu līdztiesībai pēdējo gadu laikā sabiedrībā ir pievērsta pastiprināta uzmanība, un tas ir devis pozitīvus rezultātus. Tiesībsargs secina, ka sabiedrība arvien vairāk apzinās savas tiesības šajā aspektā un vēlas tās aizstāvēt. Par to liecina fakts, ka salīdzinot ar VCB darba praksi, ir pieaudzis pamatotu un objektīvu sūdzību skaits par iespējamiem dzimumu diskriminācijas gadījumiem.

2007.gadā Tiesībsarga birojā tika saņemtas 12 rakstveida un 25 mutvārdu sūdzības par iespējamiem pārkāpumiem. Piemēram, par diskrimināciju darba jomā, diskriminējošām un aizskarošām reklāmām, kā arī par ierobežojumiem piekļuvei precēm un pakalpojumiem. Pēdējā problēma Latvijā ir kļuvusi aktuāla saistībā ar vairāku Eiropas Savienības direktīvu ieviešanu.

Diemžēl Latvijas normatīvajos aktos nav iestrādāts diskriminācijas aizlieguma princips pieejā precēm un pakalpojumiem un tā īstenošanas mehānisms, kas ļautu efektīvi reaģēt. Tāpēc šādos gadījumos Tiesībsargs ieteicis preces pārdevējam vai pakalpojuma sniedzējam sniegt piedāvātās preces un pakalpojumus bez diskriminējošiem ierobežojumiem. Tika arī vēsta uzmanība uz Civillikuma 2352.a pantu, kas paredz goda un cieņas aizskaršanas gadījumā pieprasīt kompensāciju no aizskārēja, kas ir nostiprināts arī tiesu praksē⁴.

Tiesībsargs arī norādīja uz sekām, kas atbildīgajām valsts personām iestājas saistībā ar Direktīvu neieviešanu un Eiropas Kopienu tiesībās iestrādāto tiesību aizsardzības mehānismu.

Tiesībsarga birojā vērsās sieviete pensionāre, kura sūdzējās par to, ka viņai par pirts apmeklējumu jāmaksā Ls 7,00. Savukārt vīriešiem pensionāriem trešdienās tiek piešķirta atlaide un samaksa par pirts apmeklējumu ir noteikta 3 latu apmērā.

Tiesībsargs konstatēja, ka situācija, kad sievietēm šāda atlaide netiek piešķirta, ir uzskatāma par tiešu diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu pieejā precēm un pakalpojumiem. Tādējādi ticis pārkāpts Eiropas Savienības Direktīvas 2004/113/EK otrais pants. Šī direktīva bija jāievieš Latvijas nacionālajos normatīvajos aktos līdz 2007.gada 21.decembrim, kas diemžēl nav izdarīts.

Tiesībsargs izskaidroja iesniedzējai viņas tiesības vērsties tiesā ar prasību pret valsti, kas balstīta uz laicīgi neieviešanu vai nepareizi ieviešanu direktīvu. Iesniedzējai ir tiesības lūgt atlīdzināt zaudējumus, kas radušies saistībā ar Direktīvas 2004/113/EK neieviešanu.

Tiesībsarga birojā vērsās vīrietis ar sūdzību, ka medikamenti osteoporozes ārstēšanai tiek kompensēti tikai sievietēm.

Izvērtējot lietas apstākļus, Tiesībsargs konstatēja, ka attiecībā uz valsts sniegtajiem pakalpojumiem, par ko uzskatāma medikamentu kompensēšana, Direktīva 2004/113/EK ir piemērojama. Šajā gadījumā par dzimumu līdztiesības principa ieviešanu kompensējamo medikamentu sarakstā atbildīga ir valsts. Tātad, ja valsts konstatē, ka osteoporozes pacienti ir tā iedzīvotāju grupa, kam nepieciešama valsts aizsardzība un šīs slimības ārstēšanai zāles būtu iekļaujamas kompensējamo medikamentu sarakstā, tad ar kompensējamiem medikamentiem būtu nodrošināmi abi dzimumi līdzvērtīgi.

⁴Piemēram, lietā, kad personai ar īpašām vajadzībām tika atteikts sniegt publiski piedāvātu pakalpojumu uz invaliditātes pamata, tiesa konstatēja goda un cieņas aizskārumu un noteica kompensāciju.

Direktīvu ieviešanas gaitā ekspertu vidū notiek diskusijas par to, cik lielā apjomā diskriminācijas aizliegums būtu ieviešams privāto tiesību jomā. Efektīvai mehānisma izstrādāšanai Tiesībsargs analizēja šo jautājumu un savos atzinumos par normatīvo aktu projektiem pauda viedokli, ka diskriminācijas aizliegumus pieejā precēm un pakalpojumiem būtu nosakāms ne vien uz dzimuma un rases pamata, bet arī dēļ vecuma, ādas krāsas, valodas, reliģiskās pārliecības, politiskajiem vai citiem uzskatiem, sociālās izcelšanās, tautības, izglītības, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās veida, invaliditātes, seksuālās orientācijas. Tādējādi tiktu aptverts plašāks pamatu klāsts un rasta iespēja efektīvāk rīkoties tādos būtiskos aizskārūmu gadījumos, kā, piemēram, pakalpojumu liegšana personai invaliditātes dēļ.

Sūdzības tika saņemtas arī par darbinieku atlasī, kurās iesniedzēji norāda, ka uzņēmumos un iestādēs nav ievērots diskriminācijas aizlieguma princips. Bieži Tiesībsarga biroja darbiniekiem tika uzdoti jautājumi par personas maternitāti, grūtniecību, kā arī nepamatotiem darba atteikumiem, ko iesniedzēji sasaista ar diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu.

Ja Tiesībsargs konstatēja diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu pārbaudes lietas ietvaros un nebija

iespējams panākt mierizlīgumu, Tiesībsargs sniedza personām konsultācijas par pieteikuma sastādīšanu tiesai, apelācijas sūdzības sastādīšanu un citu iespējamo tiesisko līdzekļu izmantošanu, lai mazinātu un novērstu ar diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu radītās sekas.

2007.gadā Tiesībsargs ierosināja un izskatīja 41 lietu pēc savas iniciatīvas par diskriminējošiem sludinājumiem laikrakstos. Vēl joprojām sludinājumos bieži tiek meklētas sekretāres, apkopējas vai personas ar noteiktu vecumu kāda darba veikšanai, kas nav šī darba veikšanai objektīva prasība. Tādējādi tiek pārkāpts diskriminācijas aizlieguma princips un Darba likuma 32.pants.

Lai novērstu stereotipu veidošanos sabiedrībā par konkrētas profesijas saistību ar kāda dzimuma pārstāvjiem, kā arī diskrimināciju konkrētajā darba vietā, veicot darbinieku atlasī, Tiesībsargs vērsās pie attiecīgajiem uzņēmumiem vai iestādēm un aicināja pārtraukt šādu sludinājumu publicēšanu un veikt darbinieku atlasī bez diskriminējošiem ierobežojumiem. Tiesībsargs arī norādīja uz tiesiskajām sekām, kas var iestāties, ja kāda persona vērsas tiesā par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu stājoties darbā. Ar gandarījumu jāatzīmē, ka darba devēji parasti ņēma vērā šos Tiesībsarga aizrādījumus.

DISKRIMINĀCIJA UZ SEKSUĀLĀS ORIENTĀCIJAS PAMATA

Iepriekšējos gados VCB visvairāk sūdzības par iespējamo diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata saņēma saistībā ar šīs personu grupas tiesībām uz pulcēšanās brīvību. Arī 2007.gadā Tiesībsargam bija bažas, ka līdzīgas problēmas varētu rasties jūnija sākumā plānoto lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu un viņu draugu apvienības "Mozaika" organizēto „Draudzības dienu” ietvaros.

Tāpēc 2007.gada 23.aprīlī Tiesībsargs un Tiesībsarga biroja darbinieki tikās ar Valsts policijas vadību un Iekšlietu ministrijas pārstāvjiem, lai pārrunātu šo institūciju gatavību nodrošināt kārtību minētajos pasākumos. Sarunas laikā tika gūts apliecinājums, ka policija darīs visu iespējamo, lai pasākumu laikā tiktu nodrošināta tā dalībnieku drošība. Kā pierādīja pasākumu norise, drošības iestādes veiksmīgi veica šo uzdevumu. Valsts iestādes arī nemēģināja šo pasākumu aizliegt.

Taču arī 2007.gadā tika konstatēti aizskaroši komentāri publiskajā telpā (plašsaziņas līdzekļos) un no atsevišķu amatpersonu puses. Par šo problēmu tika arī saņemtas vairākas sūdzības.

Tiesībsargs pēc sūdzību saņemšanas izvērtēja laikraksta „Rītdiena” publikācijas un konstatēja vairākus rakstus, kas varēja būt aizskaroši seksuālajām minoritātēm. Piemēram, 2007.gada 6.februāra laikraksta pielikums Nr. 10 "Vēl latviet's nevaids miris" un citi raksti par seksuālajām minoritātēm veidoti provokatīvā formā, kas veicina neiecietību sabiedrībā. Tajos vairākkārtēji tika lietoti vārdi "pederastija", "pederasts" "pederastu ideoloģija" un aicinājumi ar to aktīvi cīnīties, kopumā paužot negatīvu un neiecietīgu attieksmi pret homoseksuālām personām.

Tas nav pieļaujami ne tikai no morāles un ētikas viedokļa. Arī ECT norādījusi, ka "žurnālists varēja formulēt savu kritiku, nelietodams izteikumus konkrētajā apvainojošajā formā" (lieta Tammer v. Estonia). Jāņem vērā, ka jēdziens "pederastija" sabiedrībā tiek lietots ar negatīvu nozīmi. Agrāk šis jēdziens bija ietverts Latvijas Kriminālkodeksā kā sodāma darbība, tādējādi lielā sabiedrības daļā jēdziens "pederasts" un "pederastija" tiek uztverts negatīvi, kaut normatīvajos aktos šobrīd ir noteiktas tiesības pieaugušiem cilvēkiem brīvi izvēlēties, kā veidot privāto dzīvi. Šo jēdzienu lietojums ne tikai palielina negatīvu attieksmi sabiedrībā pret homoseksuālām personām, bet arī aizskar šo personu godu un cieņu.

Tiesībsargs savu viedokli puda laikraksta "Rītdiena" redakcijai un aicināja publikācijās par seksuālām minoritātēm izmantot vārda brīvību, nepārkāpjot citu personu tiesības. Pēc Tiesībsarga atzinuma aizskarošu publikāciju skaits ir samazinājies.

DISKRIMINĀCIJA UZ RELIĢIJAS PAMATA

2007.gads ir raksturīgs ar to, ka tika saņemtas 11 rakstveida sūdzības par iespējamo diskrimināciju uz reliģijas pamata. Salīdzinājumam var minēt, ka VCB laika periodā no 2002. līdz 2006.gadam šādu sūdzību nebija.

Vairākās sūdzībās dažādu reliģiju pārstāvji (katoļu mūķenes, musulmaņi) izteica pretenzijas par to, ka normatīvie tiesību akti neparedz iespēju fotografēties ar galvassegu pasu fotogrāfijām. Tā kā šo jautājumu regulē Ministru kabineta noteikumi Nr. 378 "Noteikumi par pilsoņu personas apliecībām, nepilsoņu personas apliecībām, pilsoņu pasēm, nepilsoņu pasēm un bezvalstnieku ceļošanas dokumentiem", Tiesībsargs savas kompetences ietvaros ierosināja pārbaudes lietu par iespējamu šā normatīvā akta neatbilstību tiesībām uz reliģijas brīvību.

Lietas izskatīšanas gaitā Tiesībsarga secināja, ka liegums izmantot attiecīgas galvassegas personām, kuru reliģiskie (konfesionālie) noteikumi obligāti nosaka to darīt, satur reliģijas brīvības ierobežojumu. Tika konstatēts, ka galvassegu lietošanu pasu fotogrāfijās pieļauj daudzās valstīs, to vidū Lielbritānijā, Vācijā, Somijā, Nīderlandē un Dānijā.

Nav pamatoti arī drošības apsvērumi kā ierobežojumu mērķis. Tajās valstīs, kur apliecību, pasu vai citu dokumentu fotogrāfijās ir atļauts lietot galvassegas vai citus apģērba elementus saskaņā ar attiecīgās reliģijas priekšrakstiem, robežsardze un citi speciālie dienesti ir izstrādājuši un ieviesuši cilvēktiesībām atbilstošas metodes personu atpazīšanai. Bez tam, piemēram, musulmaņu sievietes, kuras saskaņā ar islama reliģiju sadzīvē lieto galvassegas, nenoņem tās arī ceļojot, fotografējoties u.t.t.. Līdz ar to šo personu atpazīšana pēc fotogrāfijas būtu atvieglota, ja arī fotogrāfijā tām būtu atļauta iespēja lietot galvassegas. Tiesībsargs nosūtīja Ministru prezidentam adresētu vēstuli ar šo argumentāciju un ir gandarīts, ka 2007.gada 20. novembrī tika pieņemti jauni Ministru kabineta noteikumi Nr.775 "Pasu noteikumi", kuru 7. pielikuma 1.10. punktā

ir noteikts, ka pases attēlā "persona ir bez galvassegas, izņemot gadījumu, ja persona reliģisku apsvērumu dēļ galvassegu valkā ikdienā un galvassega neaizsedz seju vai tās daļu". Minētais regulējums atbilst Tiesībsarga rekomendācijai un ir uzskatāms par cilvēktiesībām atbilstošu.

Septiņas sūdzības ar vairākiem simtiem parakstu tika saņemtas par iespējamo reliģisko jūtu un pārliecības, kā arī kristiešu godu un cieņas aizskaršanu laikrakstā "Diena".

Sūdzību autori pauda savas pretenzijas pret laikraksta "Diena" publikācijās paustajiem kritiskiem viedokļiem par evaņģēlisko kristiešu baznīcu "Jaunā paaudze" un tās līderi, kā arī publicēto karikatūru ar mitoloģijas personāžu Katulu, kuram piestiprināts uzraksts "Jēzus". Blakus karikatūrai bija teksta daļa, kurā norādīts uz draudzi, kura pielūdz dzīvo Jēzu.

Izskatot pārbaudes lietu, Tiesībsargs konstatēja, ka laikraksta kritiskie izteikumi un karikatūra ir autoru subjektīvi viedokļi, kas radušies un pausti, analizējot konkrētu informāciju. Savukārt karikatūras autora attēlojums ir viņa subjektīvā attieksme un situācijas vērtējums. Publikācijas neaicina ierobežot personu tiesības atkarībā no reliģijas un nav vērstas pret kristiešiem vai jebkuru reliģiju un neietver tiesību ierobežošanu, balstoties uz reliģiju.

Vienlaikus Tiesībsargs atzina, ka laikrakstam jāapzinās reliģisko jautājumu jūtīgums un, karikatūrā provokatīvi ietverot reliģiskas tēmas, jārēķinās, ka tās var aizskart ticīgos. Šajā gadījumā nevarēja izslēgt, ka karikatūra tiks uztverta burtiski (kā Jēzus patiesais atainojums laikraksta izpratnē). Sūdzības iesniedzējiem tika norādīts, ka gadījumā, ja publikācija aizskar kādas personas vai personu grupas godu un cieņu, kas ir subjektīva kategorija, šis privāttiesiskais strīds ir jārisina likuma noteiktā kārtībā.

DISKRIMINĀCIJA UZ POLITISKĀS PĀRLIECĪBAS PAMATA

Atšķirībā no VCB darba prakses, salīdzinoši daudz sūdzību - 6 rakstveida un 4 mutvārdu sūdzības, 2007.gadā tika saņemtas par atšķirīgu attieksmi politiskās piederības un politiskās vai citas pārliecības dēļ. Piemēram, tika ierosināta pārbaudes lieta par pašvaldības atteikumu piešķirt telpas priekšvēlēšanu agitācijai konkrētai partijai. Citā iesniegumā tika lūgts izvērtēt bažas, ka par dalību referendumā iespiestais zīmogs pasē var radīt sekas darba jomā un citur. Taču Tiesībsargs šajos gadījumos atšķirīgu attieksmi nesaskatīja.

Savukārt sūdzības pret Rīgas domi kontekstā tika vērtēts, kā pašvaldības amatpersonas var tikt ieceltas un atlaistas, balstoties uz viņu politisko piederību.

Tiesībsargs saņēma sūdzību par iespējamu izpilddirekcijas vadītāja diskrimināciju uz politiskās pārliecības pamata Rīgas domē, par ko liecinājusas gan iestādē mērķtiecīgi ierosinātās audita un revīziju pārbaudes, gan prettiesiski piemērotais disciplinārsods, gan arī amatpersonu izteikumi plašsaziņas līdzekļos. Lietas izskatīšanas laikā iesniedzējs ar domes lēmumu tika atbrīvots no amata.

Pēc situācijas analīzes Tiesībsargs secināja, ka Izpilddirekcijas vadītājs atrodas darba tiesiskajās attiecībās ar Rīgas domi un nav vēlēta amatpersona. Līdz ar to uz viņu attiecas darba tiesību regulējums. Uz šo gadījumu ir attiecināms arī no Darba likuma izrietošais diskriminācijas aizlieguma un vienlīdzības princips, kā arī garantijas personai. Publiskotajos izteikumos izskan vēlme diskriminēt personu pēc politiskās pārliecības un partijas piederības, kas nav pieļaujams darba attiecībās.

No publikācijām izriet, ka pilsētas izpilddirektoru amati ir politiski sadalīti starp vadošās koalīcijas partijām. Tiesībsargs uzskata, ka šāda situācija nav pieļaujama, jo amati ir uz darba līgumiem balstīti un Darba likums nepieļauj kandidātu izvēli pēc politiskās pārliecības. Šīs amatpersonas arī nav to politisko amatpersonu skaitā, kam ir paredzēti izņēmumi Darba likumā.

Lai gan pašvaldību vadītāju iecelšanai un atbrīvošanai no amata izveidotais mehānisms praksē ir daļēji politisks, jo lēmumu pieņem noteiktus politiskos spēkus pārstāvošas vēlētas amatpersonas, tomēr, pieņemot lēmumu, tām ir jāvadās pēc Darba likuma un citiem normatīvajiem aktiem. Uz šo lēmumu balstīts uzteikums ir pakļauts tiesas kontrolei vispārējā kārtībā, tādēļ Tiesībsargs ieteica sūdzības iesniedzējam vērsties tiesā.

BĒRNA TIESĪBAS

*Bērnu tiesību aizsardzības likums
ANO Konvencija par bērnu tiesībām
Latvijas Republikas Satversme*

Līdzīgi kā ikvienai personai, arī bērnam ir visas cilvēktiesību dokumentos noteiktās tiesības. Taču sava vecuma un nepietiekamā brieduma dēļ bērns ir atzīts par tiesību subjektu, kuram ir nepieciešama īpaša aizsardzība. Līdz ar to šai iedzīvotāju grupai valsts garantē arī tādas tiesības kā tiesības uz pilnvērtīgu attīstību, tikt uzklausītam, uz brīvo laiku un spēlēm. Tāpat valsts ir apņēmusies nodrošināt, ka ikviens jautājums, kas skar bērna tiesības vai intereses, tiek skatīts, nodrošinot bērna vislabākās intereses.

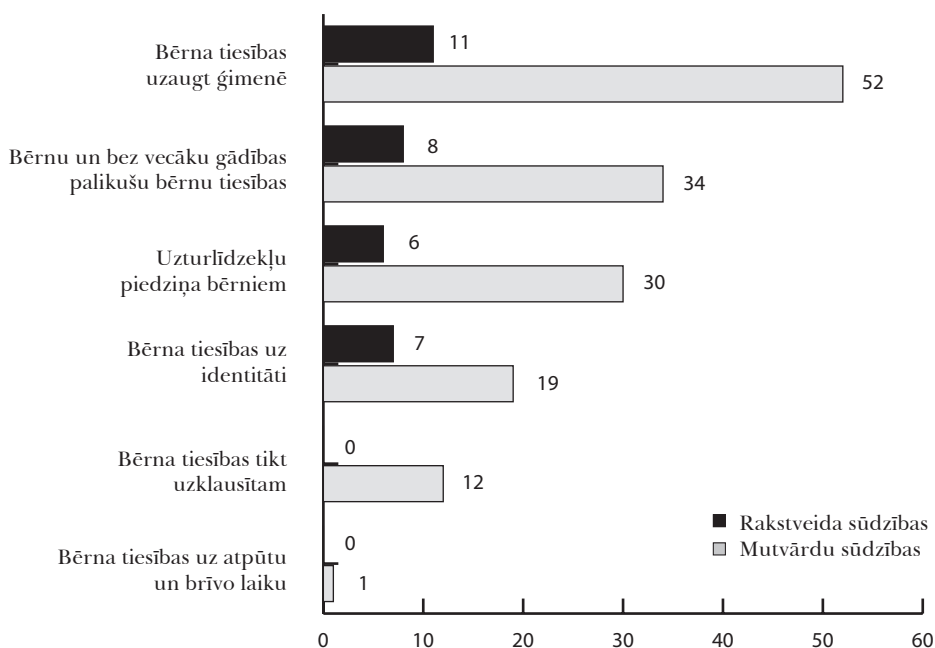
2007.gadā Tiesībsarga birojā tika saņemtas 746 sūdzības par bērna tiesību iespējamiem pārkāpumiem. No tām 149 rakstveida sūdzības, bet 597 - mutvārdu.⁵

Visvairāk iesniegumu bija **par bērna tiesībām uzaugt ģimenē** (piemēram, par saskarsmes tiesību nodrošināšanu, par tiesībām netikt nodotam ārpusģimenes aprūpē, ja nav iestājušies normatīvajos aktos noteiktie gadījumi u.tml.), tiesībām uz mājokli (reģistrēšana palīdzības saņemšanai; izlikšanas

tiesiskais regulējums), par bāreņu un bez vecāku gādības palikušu bērnu tiesībām, kā arī par necilvēcīgu izturēšanos un apstākļiem brīvības atņemšanas iestādēs.

Salīdzinot ar VCB sūdzību statistiku iepriekšējos gados, 2007.gadā Tiesībsarga birojā pieauga saņemto iesniegumu skaits **par iespējamo vardarbību ģimenē pret bērniem un bērna tiesībām tikt uzklausītam**, ja tiek pieņemts lēmums, kas var ietekmēt vai ietekmēs bērna dzīvi. Savukārt līdzīgs sūdzību skaits bija par bērna tiesībām saņemt uzturu no vecākiem, tiesībām uz sociālo nodrošinājumu un tiesībām uz identitāti.

Īpašu uzmanību pārskata periodā Tiesībsargs vēltīja **bērnu bāreņu un bez vecāku gādības palikušu bērnu, kā arī bērnu, kuri atrodas ieslodzījuma vietās**, tiesību ievērošanas jautājumiem. Tostarp, apmeklējot ārpusģimenes aprūpes iestādes, ieslodzījuma vietas un tiekoties ar to iemītniekiem. Iespējams, ka tieši šie pasākumi bija galvenais iemesls, kāpēc palielinājās iesniegumu skaits no minētajām

⁵Tiesībsarga biroja statistikā daļa no šīm sūdzībām ir reģistrētas pie citas attiecīgās tēmas. Pie bērna tiesībām atsevišķi tiek izdalītas tiesības uzaugt ģimenē, tiesības uz identitāti, tikt uzklausītam, uz atpūtu un brīvo laiku, bāreņu un bez vecāku gādības palikušu bērnu tiesības, kā arī uzturlīdzekļu piedziņa bērniem.

bērnu grupām. Tiesībsargs secina, ka būtiska loma ir izglītojošiem un informatīviem pasākumiem, jo bieži cilvēka nezināšana par savām tiesībām, kā arī par valsts izveidotajiem tiesību aizsardzības mehānismiem ir viens no tiesību pārkāpuma rašanās iemesliem.

Tiesībsarga redzeslokā 2007.gadā nonāca jautājums par bērna tiesībām uz labvēlīgu sociālo vidi, un šim jautājumam pastiprinātu uzmanību ir plānots pievērst arī nākamajā gadā.

Savā darbā Tiesībsargs īpašu uzmanību pievērta izglītojošiem pasākumiem par bērnu tiesībām, jo bērni pieder mazaizsargātajai sabiedrības grupai, un sava vecuma vai citu faktoru dēļ ne vienmēr zina savas tiesības un ir spējīgi aizsargāt sevi pārkāpuma

gadījumā. Tiesībsarga biroja Bērnu tiesību departamenta darbinieki arī organizēja un piedalījās dažādos semināros, lekcijās un nodarbībās par bērnu tiesībām pilngadīgām personām, kuras strādā bērnu tiesību aizsardzības jomā vai ir ieinteresētas šajos jautājumos.

2007.gadā Tiesībsarga biroja darbinieki tika iesaistīti arī Pilsonības likuma, Bērnu tiesību aizsardzības likuma un citu normatīvo aktu grozījumu izvērtēšanā.

BĀREŅU UN BEZ VECĀKU GĀDĪBAS PALIKUŠO BĒRNU TIESĪBAS

*ANO Konvencijas par bērna tiesībām 20.pants
Latvijas Republikas Satversmes 110.pants
Bērnu tiesību aizsardzības likuma 43.pants*

2007.gadā Tiesībsarga birojā tika saņemtas 8 rakstveida un 34 mutvārdu sūdzības par pilngadību saņiegušo bērnu bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu tiesībām.

Spēkā esošie normatīvie akti paredz vairākas sociālās garantijas, kuras šiem bērniem ir tiesības saņemt pēc pilngadības sasniegšanas un ārpusģimenes aprūpes beigšanās. Arī tiesības saņemt no pašvaldības dzīvošanai derīgu dzīvojamo telpu, palīdzību izdevumu segšanai, kas radušies, lietojot citu dzīvojamo telpu gadījumā, ja pašvaldība uzreiz nevar nodrošināt ar dzīvojamo telpu, kā arī pašvaldības pabalstu patstāvīgas dzīves uzsākšanai un pabalstu ikmēneša izdevumiem u.c.

Izvērtējot saņemto iesniegumu saturu, tika konstatēts, ka bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem šīs tiesības bieži netiek nodrošinātas.

Tiesībsarga birojā tika saņemts personas R. iesniegums par to, ka viņš tika reģistrēts pašvaldībā palīdzības saņemšanai dzīvojamās telpas irēšanai, taču jau ilgāk kā 1,5 gadu minēto palīdzību nevarēja saņemt. Pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās viņš bija palicis bez dzīvesvietas un bija spiests mītināties pie paziņām un draugiem. Pašvaldībā R. tika paskaidrots, ka palīdzības reģistrā pirms viņa tika reģistrēts liels skaits citu personu, kurām arī ir nepieciešama palīdzība. Tā kā pašvaldībai nav brīvā dzīvojamā fonda, īsā laika periodā neesot iespējams nodrošināt ar mājokli visas personas.

Tiesībsarga biroja darbinieks noskaidroja, ka R. nebija informēts par tiesībām saņemt no pašvaldības pagaidu dzīvojamo telpu līdz brīdim, kad pašvaldība nodrošinās viņu ar dzīvojamo telpu reģistrācijas kārtībā, kā arī par tiesībām saņemt

palīdzību izdevumu segšanai, kas var rasties, lietojot citu dzīvojamo telpu gadījumā, ja pašvaldība nevar uzreiz nodrošināt ar dzīvojamo telpu.

R. tika sniegta minētā informācija. Turklāt, tā kā palīdzība dzīvokļa jautājuma risināšanā bija jāsniedz Rīgas pašvaldībai, R. tika informēts par iespēju paātrināt dzīvokļa piešķiršanas procesu, iesniedzot Dzīvokļu pārvaldē Rīgas domes Labklājības departamenta atzinumu par viņa situāciju un nepieciešamību izīrēt dzīvojamo telpu paātrināti.

Diemžēl atsevišķos gadījumos personas vērsās Tiesībsarga birojā pēc palīdzības pārāk vēlu, līdz ar to nebija iespējams savlaicīgi konstatēt pārkāpumu un sniegt nepieciešamo palīdzību.

Tiesībsarga birojā vērsās bērns bārenis un lūdza palīdzību saistībā ar tiesībām saņemt no pašvaldības dzīvojamo telpu. Piedāvājot viņam pagaidu dzīvojamo telpu, pašvaldība vienlaikus pieņēma lēmumu par izslēgšanu no palīdzības reģistra, liedzot bārenim dzīvojamās telpas izīrēšanu reģistrācijas kārtībā.

Tiesībsargs noskaidroja, ka pašvaldības lēmums par izslēgšanu no palīdzības reģistra tika pieņemts, pamatojoties uz bērna bāreņa iesniegumu, kuru viņš parakstījis, ļaujoties uz pašvaldības darbinieka it kā mutiski sniegto informāciju, ka vēlāk viņam tiks izīrēta pastāvīgai dzīvošanai paredzēta dzīvojamā telpa.

Šajā gadījumā Tiesībsargs konstatēja bērna bāreņa tiesību pārkāpumu, jo personai netika nodrošinātas tiesības saņemt pašvaldības palīdzību

dzīvokļa jautājuma risināšanā atbilstoši likumam "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā". Vienlaikus Tiesībsargs konstatēja, ka pašvaldības rīcība atbilda normatīvajiem aktiem, jo lēmums tika pieņemts, ņemot vērā personas iesniegumā izteikto piekrišanu par izslēgšanu no reģistra.

Tiesībsarga biroja darbinieki vadīja izglītojošas nodarbības speciālistiem par bērna tiesībām, to aizsardzības sistēmu, alternatīvā ziņojuma par bērna tiesībām sagatavošanas pamatprincipiem u.c. aktuāliem jautājumiem.

Minētais piemērs, citas saņemtās sūdzības, kā arī VCB darba prakse vēl pirms Tiesībsarga institūcijas nodibināšanas liecina, ka viens no iemesliem, kāpēc tiek pieļauti bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu tiesību pārkāpumi, ir šīs personu grupas nepietiekamā informētība par savām tiesībām. Tāpēc 2007.gadā Tiesībsarga biroja pārstāvji organizēja un vadīja nodarbību ciklu "Patstāvīgu dzīvi uzsākot!". Nodarbību mērķauditorija bija bērni bāreņi un bez vecāku gādības palikušie bērni, kuriem 2007.gadā bija jāatstāj bērnu aprūpes iestādes nolūkā uzsākt patstāvīgu dzīvi. Nodarbībās jauniešiem tika sniegta informācija par cilvēktiesībām un to aizsardzības iespējām, tiesībām saņemt sociālās garantijas, institūcijām, kurās vērsties pēc palīdzības, risinot konkrētas problēmas u.tml.

Kopumā notika septiņas nodarbības - Rīgā, Jelgavā, Daugavpilī, Rēzeknē, Aizkrauklē un Liepājā, un tās apmeklēja bērni bāreņi no visas Latvijas. Sakarā ar to, ka šis nodarbību cikls ieguva pozitīvas atsauksmes, to plānots turpināt arī 2008.gadā.

2007.gadā Tiesībsarga biroja Bērnu tiesību departamenta darbinieki noturēja arī vairākas nodarbības par bērnu tiesībām un pienākumiem bērniem ar īpašām vajadzībām un bērniem no aprūpes iestādēm.

Pārskata periodā tika īstenota sadarbība ar nevalstiskajām organizācijām, kas darbojas bāreņu un bez vecāku gādības palikušu bērnu interešu aizsardzības jomā.

IESLODZĪJUMA VIETĀS IEVIETOTO BĒRNU TIESĪBAS

*ANO Konvencijas par bērna tiesībām 37.pants
ANO Pusaudžu Tieslietu Administrēšanas Minimālā Standarta noteikumi
Latvijas Republikas Satversmes 110.pants*

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktajam, bērna tiesību garantijas laikā, kad viņš ir aizturēts par administratīvo pārkāpumu vai noziedzīgu nodarījumu, apcietināts, arestēts vai atrodas brīvības atņemšanas vietā, nosaka likumi, kas paredz administratīvo atbildību un reglamentē kriminālprocesu vai soda izciešanu, bērns nezaudē savu statusu un valstij ir pienākums īpaši rūpēties arī par ieslodzījumā esošajiem bērniem, nodrošinot viņu attīstībai un vajadzībām atbilstošus apstākļus.

Jau ilgāku laiku bērna tiesību aizsardzības speciālistu uzmanības lokā ir situācija Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem (turpmāk – Cēsu AIN), kurā uzturas gan apcietinātie, gan notiesātie bērni vecumā no 14 līdz 18 gadiem. Piemēram, VCB pārbaudes laikā 2005.gadā šajā institūcijā tika konstatēti būtiski bērnu tiesību pārkāpumi saistībā ar uzturēšanās apstākļiem. 2007.gadā Tiesībsarga uzmanības lokā nonāca arī Daugavpils cietums, jo tika saņemtas vairāku nepilngadīgo apcietināto personu sūdzības par cietuma administrācijas iespējamu prettiesisku rīcību. Tāpēc Tiesībsarga biroja speciālisti 2007.gadā veica pārbaudes vizītes abās šajās iestādēs.

2007.gada 1.jūnijā – Bērnu tiesību aizsardzības dienā - Tiesībsargs Romāns Apsītis un Tiesībsarga biroja Bērnu tiesību departamenta darbinieki apmeklēja Cēsu AIN. Apmeklējuma laikā tika konstatēts, ka, salīdzinot ar 2005.gadu, vairākas problēmas ir atrisinātas - novērsta pārapdzīvotības problēma, nokomplektētas uzraugu štatu vietas, daļēji nomainīts ap Cēsu AIN teritoriju esošais nožogojums, kā arī atsevišķās telpās uzstādītas video novērošanas kameras.

Vienlaikus tika konstatētas arī vairākas būtiskas problēmas. Piemēram, nav veikti pasākumi telpu sanitārā un tehniskā stāvokļa uzlabošanai. Istabas, kurās izvietotas notiesātās nepilngadīgās personas, ir sliktā tehniskā stāvoklī un tām nepieciešams remonts. Sanitārajām un tehniskajām normām neatbilst arī tualetes un mazgāšanās telpas. Santehnika ir nolietota,

un, tā kā tualetes ir norobežotas tikai no sāna puses to izmantošanas laikā Cēsu AIN audzēkņiem nav nodrošināts privātums. Uz to, ka tualetes izmantošanas laikā pastāvīgi tiek izjūsts psiholoģiskais diskomforts, norādīja arī pašas nepilngadīgās personas.

Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma prasībām neatbilst Cēsu AIN Izmeklēšanas cietuma kameras, kurās izvietotas nepilngadīgās apcietinātās personas. Kameras, kurās vidēji atrodas 2-3 cilvēki, ir ļoti mazas un, tā kā tajās izvietotas gultas, sanitārais mezgls, galds un cits inventārs, apcietinātajiem nav nodrošināta iespēja brīvi pārvietoties. Turklāt, izvērtējot uzturēšanas apstākļus, jāņem vērā, ka attiecībā uz apcietinātajiem nepilngadīgajiem nav stājies spēkā tiesas spriedums, līdz ar to šīs personas nav atzītas par vainīgām noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

Jau 2005.gadā VCB Tieslietu ministrijai norādīja uz cilvēktiesību standartiem neatbilstošu Cēsu AIN esošās skolas ēkas un telpu tehnisko stāvokli, taču šajā laika periodā nekādi uzlabojumi nav veikti. Savukārt kā nopietns bērnu tiesību uz veselību pārkāpums vērtējama ierobežotā iespēja nepilngadīgajām personām saņemt valsts apmaksātos stomatologa pakalpojumus, jo stomatologa pakalpojumu apmaksa ir atkarīga no Cēsu AIN budžeta iespējām.

Par konstatētajām problēmām Tiesībsargs informēja Cēsu AIN, Ieslodzījuma vietu pārvaldi un Tieslietu ministriju. Vēstulē tika izteikts aicinājums risināt Cēsu AIN problēmas jau tuvākajā laikā, nepieciešamības gadījumā piešķirot vajadzīgos finanšu līdzekļus. Vēstulē atbildīgajām iestādēm Tiesībsargs norādīja, ka nepieciešams:

- uzlabot Cēsu AIN ēku un telpu stāvokli;
- uzlabot Cēsu AIN teritorijā atrodošās izglītības iestādes ēku un telpu stāvokli, novēršot apdraudējumus personu dzīvībai un veselībai;
- atbilstīgi jau uzsāktos darbus saistībā ar Cēsu AIN karantīnas telpu remonta veikšanu un pabeigšanu;

- atbalstīt jau uzsāktos darbus saistībā ar Cēsu AIN pilnīgu teritorijas nožogojuma maiņu un inženiertehnisko apsardzes līdzekļu nodrošināšanu pietiekamā kvalitātē un skaitā;
- nepieciešamības gadījumā nodrošināt bezmaksas stomatoloģisko palīdzību visiem Cēsu AIN iemītniekiem;
- sniegt palīdzību Cēsu AIN citos ar nepilngadīgo ieslodzīto uzturēšanu saistītajos jautājumos (apavu, kā arī sporta apavu iegāde; mēbeļu, materiālu, iekārtu, kā arī cita mācību inventāra iegāde, lai nodrošinātu izglītības procesu, tostarp nepilngadīgo arodapmācību; u.c.);
- sakārtot jautājumu saistībā ar profesionālās izglītības ieguves iespējām Cēsu AIN (programmu akreditācija u.tml.).

Savukārt Daugavpils cietumu Tiesībsarga biroja Bērnu tiesību departamenta darbinieki apmeklēja 2007.gada 11.jūlijā. Vizītes laikā galvenā uzmanība tika pievērsta nepilngadīgo apcietināto sūdzībās norādīto apstākļu pārbaudei. Iesniegumos Tiesībsarga birojā tika norādīts, ka Daugavpils cietuma darbinieki necienīgi izturas pret nepilngadīgajām apcietinātajām personām un bieži viņus vārdiski pazemo, tādējādi provocējot uz konfliktiem. Šīs personas arī informēja par iespējamiem tiesību pārkāpumiem gadījumos, kad cietuma darbinieki lieto pret viņiem speciālos līdzekļus un fizisku spēku. Diemžēl, veicot pārbaudi par sūdzībās norādīto cietuma darbinieku pazemojošo attieksmi pret nepilngadīgajām apcietinātajām personām, nebija iespējams ne apstiprināt, ne noliegt šo informāciju, jo cietuma administrācija sniedza atšķirīgu informāciju.

Vienlaikus Tiesībsarga biroja darbinieki veica telpu, kurās izvietotas nepilngadīgās personas, apsekojumu, kura gaitā tika konstatētas vairākas problēmas. Pirmkārt, nepilngadīgās apcietinātās personas Daugavpils cietumā ir izvietotas atsevišķā korpusā, kas atrodas pretī korpusam, kurā izvietoti pieaugušie ieslodzītie, tostarp uz mūžu notiesātie. Līdz ar to nepilngadīgajām personām nav pilnībā izslēgta vizuāla kontaktēšanās ar pilngadīgajiem ieslodzītajiem, kas ir pretrunā ar ANO Pusaudžu Tieslietu Administrēšanas Minimālā Standarta noteikumiem un citiem starptautiskiem, kā arī nacionālajiem tiesību aktiem.

Tika arī konstatēts, ka vairākiem nepilngadīgajiem atrašanās termiņš apcietinājumā Daugavpils cietumā pārsniedza 12 mēnešus, lai gan Bērnu tiesību aizsardzības likums garantē jautājumu, kas saistīti ar bērna tiesībām vai interesēm, prioritāru izskatīšanu. Sarunās ar nepilngadīgajiem apcietinātajiem tika saņemta informācija arī par nepietiekamu gaisa ventilāciju un žurkām kamerās.

Pēc Tiesībsarga domām nepilngadīgo uzturēšanās šādos apstākļos nav pieļaujama, jo apdraud viņu veselību, dzīvību un attīstību. Tāpēc par šīm un citām problēmām tika informēta Daugavpils cietuma administrācija, Ieslodzījuma vietu pārvaldes un LR Tieslietu ministrijas amatpersonas.

2007.gada oktobrī Tiesībsargs saņēma Tieslietu ministrijas atbildi uz Tiesībsarga sniegtajām rekomendācijām. Tieslietu ministrija informēja, ka papildus līdzekļu piesaiste ieslodzījuma vietu infrastruktūrai būs iespējama no 2009.gada. Savukārt vairākiem paredzētajiem remontdarbiem un telpu tehniskā nodrošinājuma un aprīkojuma uzlabošanai Cēsu AIN ir izdalīti līdzekļi Ieslodzījuma vietu pārvaldes budžeta ietvaros.

Attiecībā uz pilnu medicīniskās aprūpes nodrošināšanu nepilngadīgajām personām notiekot darbs pie Ieslodzīto veselības aprūpes koncepcijas izstrādes. Tiekot arī plānots darbs citu ar ieslodzījuma vietu sakārtošanu saistītu problēmu risināšanai.

Tieslietu ministrija arī norādīja, ka ieslodzījuma vietās uzturēšanās apstākļu uzlabošana atbilstoši cilvēktiesību standartiem prasa papildus resursus un šis jautājums tiks risināts, strādājot pie ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības koncepcijas, kā arī meklējot jaunus finansējuma avotus.

Lai gan Tiesībsargs ir gandarīts, ka atbildīgās amatpersonas pievērš uzmanību šīm problēmām ne tikai finanšu līdzekļu piesaistes aspektā, bet arī plānojot politiku un izstrādājot attīstības koncepcijas, tomēr bērnu tiesību nodrošināšanai ir jānotiek prioritāri un jau šobrīd. Tāpēc Tiesībsargs turpmāk plāno regulāri apmeklēt šāda veida institūcijas un sekot paveiktajam.

BĒRNA TIESĪBAS UZ LABVĒLĪGU SOCIĀLO VIDĪ

*ANO Konvencijas par bērna tiesībām 27.pants
Latvijas Republikas Satversmes 110.pants
Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10.pants*

Bērna tiesības uz labvēlīgu sociālo vidi ir analizējamās kontekstā ar citu bērnu tiesību īstenošanu. Piemēram, tiesībām uz mājokli, tiesībām uzaugt ģimenē u.c. Lai gan par bērna tiesību, arī tiesību uz labvēlīgu sociālo vidi nodrošināšanu vispirms ir atbildīgi bērna vecāki, tomēr būtiska nozīme šo problēmu risināšanā ir arī valsts institūciju atbalstam.

Pārskata periodā Tiesībsarga birojs saņēma vairākus iesniegumus par bērna tiesību dzīvot un attīstīties labvēlīgā sociālā vidē iespējamiem pārkāpumiem. Tiesībsargs secina, ka šādas sūdzības norāda uz attiecīgā jautājuma aktualizēšanos sabiedrībā, kā arī, iespējams, uz trūkumiem pašvaldību darbā attiecīgajā jomā.

Tiesībsarga birojā vērsās bērna māte un norādīja uz viņas bērna tiesību pārkāpumu saistību ar nelabvēlīgo sociālo vidi - dzīves apstākļiem dažādu sociālo grupu mājā Prūšu ielā 25a, Rīgā (dažādu sociālo grupu dzīvojamā māja ir dzīvojamā māja, kur palīgtelpas (virtuve, tualete, duša) ir nodotas koplietošanā vairākiem īrniekiem).

Dzīvojamās istabas šajā mājā pārsvarā tiek piedāvātas krīzes situācijā nonākušajām personām, taču sociālais darbs ar šādām personām netiek veikts. Rezultātā bērni pastāvīgi saskaras ar iedzīvotāju savstarpējiem konfliktiem, necenzētu vārdu lietošanu, pieaugušo uzvedību, kas ir pretrunā ar vispārpieņemtajām tikumības un sabiedrībā pastāvošajām morāles normām.

Pārbaudes lietas izskatīšanas laikā Tiesībsarga biroja darbinieki klātienē iepazinās ar situāciju šajā mājā un veica pārrunas ar tās īrniekiem. Tā kā sūdzībā paustā informācija atbilda patiesībai, Tiesībsargs vērsās Rīgas domē un norādīja uz nepieciešamību veikt sociālo darbu ar mājas iedzīvotājiem, sniedzot tiem ne vien materiālu, bet arī psihosociālo palīdzību. Vēstulē tika izteiktas arī konkrētas rekomendācijas. Cita vidū - izstrādāt

un īstenot uz sociālās vides uzlabošanu vērstu pasākumu plānu; izveidot dienas centrus bērniem, kā arī sniegt informāciju par dzīvesvietai tuvākajiem dienas centriem; sadarbībā ar pašvaldības policiju nodrošināt sabiedrisko kārtību.

Analizējot šo pārbaudītu lietu izskatīšanas gaitā iegūto informāciju, Tiesībsargs secina, ka pašvaldībām ir svarīgi strādāt ne tikai ar personām, kuras pašas vērsas pēc palīdzības sociālajā dienestā, bet arī ar tiem iedzīvotājiem, kuri nekad to nav darījuši, bet kuriem palīdzība ir nepieciešama. Pašvaldības sociālajam dienestam iespēju robežās šādas personas ir jāapzina pēc savas iniciatīvas un jāīsteno dažādi pasākumi, kas palīdzētu ieinteresēt un motivēt sociāli nelabvēlīgas personas uz pozitīvām pārmaiņām. Tādējādi sociālā vide tiktu uzlabota arī kopumā.

LABAS PĀRVALDĪBAS PRINCIPS

Eiropas Savienības Pamattiesību harta

Labas pārvaldības principa ievērošanas veicināšana ir būtiskākā funkcija, kas atšķir Tiesībsarga biroju no tā priekšgājēja VCB. Tiesībsargs izskata sūdzības ne tikai par cilvēktiesību pārkāpumiem, bet arī par jebkuru gadījumu, kad valsts vai pašvaldību iestādes un to amatpersonas nav rīkojušās tiesiski. Laba pārvaldība ietver objektīvu un taisnīgu jautājuma izskatīšanu saprātīgos termiņos, personas tiesības tikt uzklašātam, iepazīties ar lietas materiāliem, prasīt pamatotu lēmumu un zaudējumu atlīdzināšanu u.c.

Apskatot Tiesībsarga biroja darbu šajā jomā, jāņem vērā, ka, atšķirībā no cilvēktiesību jautājumiem, kurus desmit darbības gados risināja VCB, Tiesībsarga biroja pieredze šādu iesniegumu izskatīšanā ir minimāla. Bez tam Labas pārvaldības departaments, kurā atbildībā ir šie jautājumi, darbu uzsāka tikai gada 2007.gada otrajā pusē.

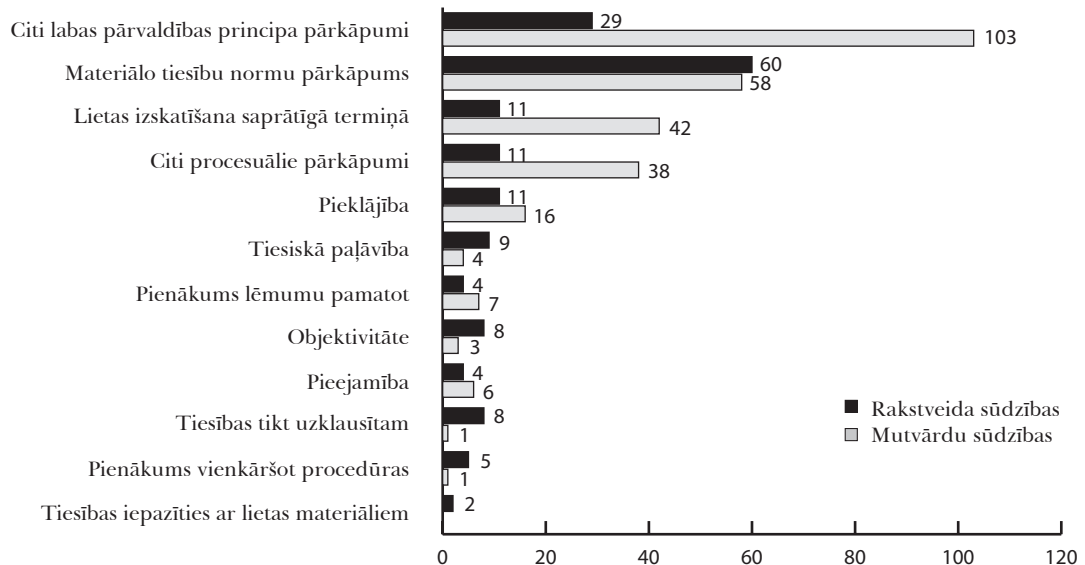
Lai gan labas pārvaldības principa ievērošana valsts pārvaldē ir jauna tēma, 2007.gadā par šo jautājumu tika saņemtas 279 rakstveida un 162 mutvārdu sūdzības. Pie tam pēc to skaita tā bija otra nozīmīgākā problēma aiz tiesībām uz mājokli.

Analizējot saņemtās sūdzības, Tiesībsargs secināja, ka izpratne sabiedrībā par labu pārvaldību ir zemā līmenī. Bieži par to runā vēlamības izteiksmē,

cenšoties interpretēt šo terminu atbilstoši savai izpratnei. Taču jāņem vērā, ka laba pārvaldība ir vispārējs tiesību princips ar konkrētu juridisku saturu, kā arī tiesību avots. Satversmes tiesa šo principu ir minējusi vairākos spriedumos, taču tā saturu nav izvērsusi.

Tiesību speciālisti jēdzienu “laba pārvaldība” lieto dažādās nozīmēs. Piemēram, par labu pārvaldību tiek saukts vispārējs tiesību princips, kas darbojas gan valststiesībās, gan administratīvajā procesā. Šādā nozīmē jārunā par labas pārvaldības principa iekšējo un ārējo dimensiju. Iekšējo jeb objektīvo dimensiju var nosaukt citādi – par pienācīgas pārvaldības principu, atstājot nosaukumu – “laba pārvaldība” – vispārējam tiesību principam, kas piemērojams administratīvajā procesā.

Arī administratīvajā procesā, kas paredzēts cilvēktiesību ievērošanas nodrošināšanai, termins laba pārvaldība tiek lietots divās nozīmēs. Plašākā nozīmē labas pārvaldības principa sastāvdaļas ir visi tiesību principi, uz kuriem balstās administratīvais process. Šaurākā nozīmē laba pārvaldība ir savdabīgs “sūkļa” princips, kurš uzsūc sevī visas jaunās atziņas, kas pagaidām vēl nav atpazīstamas kā patstāvīgi administratīvajā procesā piemērojami vispārējie tiesību principi.

Salīdzinoši daudzos gadījumos pārbaudes lietas pēc saņemto sūdzību analīzes netika ierosinātas, jo tās bija par īpašnieku privāttiesiskiem strīdiem, kuri nebija saistīti ar valsts pārvaldi. Personas sūdzējās par privatizācijas vai denacionalizācijas jautājumiem, kuri jārisina tiesā. Bija arī sūdzības par prokuratūras atteikumiem ierosināt krimināllietu, kā arī par kriminālprocesu veicošās amatpersonas rīcību vai nolēmumu. Tai skaitā par bezdarbību, kas izpaužas kriminālprocesa novilcināšanā. Tomēr Tiesībsargs nevarēja izvērtēt minētos jautājumus, jo normatīvie akti neparedz tiesības iepazīties ar kriminālprocesa materiāliem, kaut gan tikai tā ir iespējams sniegt atbildes uz būtiskākajiem jautājumiem.

No saņemtām sūdzībām var arī konstatēt, ka iedzīvotāji bieži nav informēti vai arī neizmanto normatīvajos aktos noteiktās procesuālās tiesības - pārsūdzēt amatpersonu pieņemtos lēmumus vai iesniegt sūdzības par viņu darbībām. Bieži vien jautājumu nav iespējams risināt, jo persona Tiesībsarga birojā vēršas novēloti.

Liela daļa no pamatotajām sūdzībām saistībā ar labas pārvaldības principa ievērošanu 2007.gadā bija par informācijas pieejamību. It īpaši attiecībā uz informācijas saņemšanu no pašvaldībām. Tiesībsargs secina, ka tā cēlonis varētu būt nepilnīga pašvaldības amatpersonu uzraudzības un izglītošanas sistēma, un plāno nākotnē šim jautājumam pievērst pastiprinātu uzmanību.

Daudz sūdzību bija arī par to, ka iestādes nesniedz atbildi uz personas iesniegumiem. Izskatot šīs sūdzības, tika konstatēts, ka atsevišķās pašvaldībās un tiešās pārvaldes iestādēs atbildes nesniegšana laikus ir regulāra prakse. Cēloņi tam parasti ir nepareiza lietvedības organizācija vai kvalificētu darbinieku trūkums, ko izraisa nepietiekams finansējums. Šādos gadījumos Tiesībsargs vērsās attiecīgajā institūcijā un norādīja uz šādas situācijas nepieļaujamību. Pozitīvi vērtējams, ka rezultātā personas atbildes pēc būtības saņēma.

Vairākas šāda veida sūdzības tika saņemtas no ieslodzījuma vietām. Tajās ieslodzītās personas

informēja, ka cietumu administrācija neatbild uz rakstveida iesniegumiem. Ierosināto pārbaudītu lietvaros Tiesībsarga biroja darbinieki pieprasīja paskaidrojošu informāciju no ieslodzījuma vietas administrācijas, bet plānoto vizīšu laikā pārbaudīja iesniegumu un sūdzību reģistrācijas žurnālus. Tika konstatēts, ka ieraksti tajos tiek veikti rūpīgi, tie ir caurskatāmi un atbilst lietvedības prasībām. Līdz ar to Tiesībsargam nebija pamata uzskatīt, ka cietuma administrācija apzināti slēpusi ieslodzīto iesniegumus un nav sniegusi uz tiem atbildes.

Problēmas iedzīvotājiem rada arī sniegtās informācijas patiesums. Piemēram, iestādes darbinieks, neiedziļinoties lietas būtībā, personai bija sniedzis aplamu informāciju. Vēlāk, konstatējot pārkāpumu, iestāde atteica informācijas piešķirumu. Izskatot šādus gadījumus Tiesībsargs vadījās pēc principa, ka iestādes sniegtā informācija privātpersonai rada tiesisko paļāvību. Konkrētajā gadījumā pēc Tiesībsarga priekšlikuma finansējums tika atjaunots un personai tika piemērotas samērīgākas sankcijas.

Iedzīvotāju sūdzības bijušas arī par amatpersonu atteikumu pieņemt personas iesniegumu. Visbiežāk to pieļāvuši policijas darbinieki. Gadījumos, kad Tiesībsargs konstatēja pārkāpumu un, ja problēmu neizdevās atrisināt saviem spēkiem, iesniedzējam tika ieteikts vērsties pie iestādes priekšnieka ar iesniegumu par faktisko rīcību. Bet, ja atbilde bija neapmierinoša – administratīvā rajona tiesā.

2007.gadā bija arī vairāki būtiski labas pārvaldības jautājumi, kurus izdevās veiksmīgi atrisināt. Piemēram, attiecībā uz valstij un pašvaldībai piederošo dzīvojamo māju privatizāciju brīvostas teritorijā.

Tiesībsargs saņēma vairākas sūdzības par neiespējamību privatizēt dzīvojamās mājas Ventpils brīvostas teritorijā.

Izskatot uz šo sūdzību pamata ierosinātās pārbaudes lietas, Tiesībsargs secināja, ka likumā "Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" bija radīts juridisks strupceļš. Tajā bija noteikts, ka māja nododama privatizācijai tikai pēc saskaņošanas ar brīvostas valdi. Taču saskaņošanas juridiskā būtība atbilstoši valsts pārvaldes iekārtas likumam ir iespēja izteikt motivētus iebildumus. Praksē Ventpils ostas valdes viedoklis tika vērtēts kā aizliegums un tam nesevoja nekādas juridiskas darbības - netika pieņemts lēmums nedz par mājas nodošanu privatizācijai, nedz arī atteikums privatizēt.

Šādu galīgo lēmumu administratīvā procesā varētu pārsūdzēt tiesā, taču spriedums lietā būtu jāgaida vairākus gadus. Tīkmēr īrniekiem nebūtu skaidrības ne par iespēju privatizēt dzīvokļus, ne par privatizācijas sertifikātu izmantošanas iespējām.

Tiesībsargs vērsās Saeimā ar ierosinājumu likumos precīzāk noregulēt šo kārtību. Tiesībsargs ir gandarīts, ka deputāti sagatavotos priekšlikumus ņēma vērā. Likumā tika izdarīti grozījumi, skaidri nosakot, kurai iestādei šajā gadījumā jāpieņem lēmums. Lēmumu par ēkas nenodošanu privatizācijai jāpamato ar vispārobligātu tiesību normu – pašvaldības saistošajiem noteikumiem.

Vairākas sūdzības tika saņemtas par ceļu servitūtiem un pašvaldības teritorijas attīstības plāniem. Iesniedzējus neapmierināja, ka viņiem liegta iespēja izmantot līdz šim ērtākos ceļus. Pārbaudes lietu ietvaros Tiesībsargs secināja, ka pašvaldība nevar vienpersoniski noteikt apgrūtinājumu kādam īpašumam. Jāatrod samērīgs kompromiss starp privātīpašnieku un attiecīgās teritorijas iedzīvotāju interesēm. Vienlaikus pašvaldībai ir pienākums izskaidrot savus lēmumus un, ja lēmums atšķiras no ievērojamas sabiedrības daļas viedokļa, tas īpaši jāpamato.

Attiecīgajām pašvaldībām Tiesībsargs norādīja, ka labas pārvaldības princips tām jāņem vērā, arī izdot saistošos noteikumus.

Iesniegumos Tiesībsargam personas arī izteica pretenzijas par to, ka apdzīvotās vietās nav ierīkotas autoceļu šķērsojuma joslas. Tiesībsargs uzskata, ka parasti nepieciešams ilgāks laiks, lai izvēlētos atbilstīgu risinājumi un to īstenotu. Taču amatpersonu aizbildinājumi, ka šim nolūkam netiek piešķirts finansējums vai autoceļu konkrētā vietā atbilstoši satiksmes noteikumiem aizliegts šķērsot, vērtējami kā labas pārvaldības principa pārkāpums. Iestādei ir pienākums novērst draudus veselībai un dzīvībai, negaidot to iestāšanos.

Lai arī Tiesībsargs neizskata iesniegums par privāttiesiskām attiecībām, tostarp strīdus par komunālo pakalpojumu sniegšanu, atsevišķos gadījumos sūdzības bija pamatotas.

Kāda Rīgas nama iedzīvotāji sūdzējās, ka ārējie kanalizācijas tīkli ir sabojāti un tā rezultātā trīs gadu garumā visi kanalizācijas atkritumi nonāk ēkas pagrabstāvā. Savukārt pašvaldības kapitālsabiedrības šo jautājumu nerisina.

Saskaņā ar likumu "Par pašvaldībām" viena no pašvaldības autonomajām funkcijām neatkarīgi no tā, kā īpašumā atrodas dzīvojamais fonds, ir organizēt iedzīvotājiem komunālos pakalpojumus, cita vidū arī ūdensapgādi un kanalizāciju. Bet izpilddirektors ir atbildīgs par pašvaldības kapitālsabiedrību darbu.

No minētajām tiesību normām Tiesībsargs secināja, ka pašvaldībai ir jārūpējas par to, lai pašvaldības funkcijas, ko tā var uzticēt īstenot arī kapitālsabiedrībām, pašvaldības iedzīvotājiem tiktu nodrošinātas pienācīgā kārtā.

Salīdzinoši liela sūdzību daļa pārskata periodā bija par iespējamiem labas pārvaldības principa pārkāpumiem ieslodzījuma vietās. Piemēram, no saņemtajiem iesniegumiem izrietēja, ka ieslodzījuma vietās jautājumā par soda režīma

mīkstināšanu uz mūžu notiesātajām personām ir pretēja prakse nekā to ir noteikusi Tieslietu ministrija. Protī, notiesātajām personām netiek ņemts vērā pirmstiesas apcietinājumā pavadītais laiks. Lai novērstu šo pārkāpumu, Tiesībsargs vērsās Tieslietu ministrijā ar lūgumu izvērtēt padotībā esošo iestāžu darbību un novērst esošos pārkāpumus.

Vienā gadījumā ieslodzītajam Daugavpils cietumā netika dota iespēja paziņot radniekiem savu atrašanās vietu. Apmeklējot cietumu, minētais fakts apstiprinājās.

Tiesībsargs uzskata, ka šāda situācija ir nepieļaujama. No cilvēktiesību viedokļa ir būtiski dot personai iespēju sazināties ar radniekiem pēc jebkuras pārvietošanas no vienas brīvības atņemšanas vietas uz citu neatkarīgi no tā, cik ilgu laiku apcietinātajam attiecīgajā iestādē ir plānots pavadīt. Tāpēc Ieslodzījuma vietu pārvalde tika aicināta tulkot attiecīgās Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma un Ministru kabineta noteikumu Nr.800 "Izmeklēšanas cietuma iekšējās kārtības noteikumi" normas paplašināti un visos gadījumos, kad apcietinātā persona tiek pārvietota, dot tai iespēju paziņot radniekiem par savu jauno atrašanās vietu.

Ieslodzītie savās sūdzībās bieži izteica lūgumu pārvietot viņu uz citu ieslodzījuma vietu. Tā pamatā parasti bija vēlēšanās nokļūt tuvāk radnieku dzīvesvietai, vai arī nokļūt cietumā, kurā būtu iespējams strādāt vai tiek piedāvāta iespēja mācīties.

Minēto jautājumu risināšana ietilpst Ieslodzījuma vietu pārvaldes kompetencē. Tomēr Tiesībsargs uzskata, ka, vērtējot jautājumu par ieslodzītā izvietojumu ieslodzījuma vietās no cilvēktiesību viedokļa, svarīgi ņemt vērā Latvijas Sodū izpildes kodeksā, kā arī starptautiskajos tiesību aktos noteiktās prasības un ieteikumus.

Vairākas pārbaudes lietas Tiesībsargs 2007.gadā ierosināja pēc saņemtajiem iesniegumiem par policijas darbinieku iespējamiem pārkāpumiem. Saņemtās sūdzības aptvēra plašu problēmu loku - sākot no iesniegumu nepieņemšanas un beidzot ar

dažādiem pārkāpumiem kriminālprocesā. Arī par policijas darbinieku pieklājīgu un laipnu attieksmi.

Tiesībsarga birojā vērsās nepilngadīgā G. māte ar sūdzību par Siguldas policijas iecirkņa inspektora nepieklājīgu un aizskarošu attieksmi. Iesniedzējai un viņas bērnam bija jāierodas policijā saistībā ar iesniegto iesniegumu par pašvaldības darbinieka fizisko un emocionālo vardarbību pret G. Sarunas laikā inspektors esot nosaucis iesniegumu par melīgu un apvainojis viņas nepilngadīgo bērnu, sakot, ka visi viņi (pusaudži) ir vienādi. Pēc inspektora teiktā - nu, šmurguli, ko sēdi galvu nokāris, paskaties uz mani - viņa ar bērnu devusies projām, jo pēc attieksmes sapratusi, ka policijā palīdzību nesaņems.

Ierosinātās pārbaudes lietas ietvaros Valsts policijas Rīgas rajona policijas pārvaldes Siguldas policijas iecirkņa Kārtības policijas nodaļas priekšniekam tika nosūtīts lūgums veikt pārbaudi par notikušo situāciju. Vēstulē tika arī norādīts, ka atbilstoši normatīvajiem aktiem valsts un pašvaldības iestādēm savā darbībā ir jāievēro labas pārvaldības princips, kas ietver sevī atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, cilvēktiesību ievērošanu un citus noteikumus, arī iestāžu darbinieku pienākumu izturēties pret cilvēku laipni un pieklājīgi. Tiesībsargs vērsa uzmanību, ka šāda policijas darbinieka attieksme pret iesniedzēju un viņas bērnu bija pretrunā ar labas pārvaldības principu un pārkāpa iesniedzējas un viņas bērna cilvēktiesības.

Atbildē Valsts policijas Rīgas rajona policijas pārvaldes priekšnieks informēja, ka, veicot pārbaudi par sūdzībā minēto policijas inspektora neētisko attieksmi pret iesniedzēju un viņas bērnu, nebija iespējams ne apstiprināt, ne noliegt abu iesaistīto pušu pretrunīgās liecības. Taču, neskatoties uz to, par sūdzībā norādīto policijas darbinieka neētisko uzvedību tika veiktas pārrunas ar policijas iecirkņa darbiniekiem. To laikā attiecīgajiem policijas darbiniekiem tika izteikts aizrādījums par ētikas pamatprincipu un vispārējās uzvedības normu neievērošanu.

Septiņas sūdzības tika saņemtas par iespējamiem pārkāpumiem saistībā ar kratīšanas veikšanu. Kratīšana pati par sevi ir tiesiska, ja tā tiek veikta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Tomēr pārskata periodā saņemtās sūdzības radīja Tiesībsargam bažas, ka izmeklēšanas tiesneša pieņemtā lēmuma par kratīšanas izdarīšanu pārsūdzēšanas mehānisms ir formāls un neefektīvs.

Šā jautājuma risināšanai pašlaik tiek veikts izpētes darbs un kompetentu iestāžu viedokļu uzklaušana. Ja tiks konstatēts, ka pašreizējais normatīvais regulējums nepieļauj efektīvu aizsardzības mehānismu, Tiesībsargs gatavos attiecīgus priekšlikumus KPL grozījumiem.

Divās sūdzībās iesniedzēji izteica neapmierinātību par kriminālprocesu, kas ierosināts sakarā ar personu bezvēsts pazušānu. Arī par pasākumiem, kuri

saistīti ar atrasto un neatpazīto personu liķu identifikāciju. Vienā no ierosinātajām pārbaudes lietām aizdomas par iespējamu cilvēktiesību pārkāpumu neapstiprinājās. Savukārt otrajā gadījumā Tiesībsargam radās bažas par to, ka pašreizējā bezvēsts pazudušo personu meklēšanas prakse nav pietiekami efektīva.

Uz šīs problēmas aktualitāti tika norādīts atbildīgajām amatpersonām. Saskaņā ar Tiesībsarga rīcībā esošo informāciju, šobrīd ir izstrādāta un Iekšlietu ministrijai apstiprināšanai nodota instrukcija, kurā noteikts darbību minimums, kuras nepieciešams veikt bezvēsts pazudušo personu meklēšanā un neatpazīto liķu identifikācijā.

INFORMATĪVI IZGLĪTOJOŠIE PASĀKUMI

Viena no Tiesībsarga funkcijām ir sekmēt sabiedrības informētību un izpratni par cilvēktiesībām, par šo tiesību aizsardzības mehānismiem un par Tiesībsarga darbu (Tiesībsarga likums, 11.pants, 5.punkts).

2007.gadā Tiesībsarga birojs veicis ievērojamu izglītojošo un informējošo darbu – biroja darbinieki piedalījušies 98 dažādos pasākumos – lekcijās, semināros, diskusijās un konferencēs, kur runāts par cilvēktiesību un labas pārvaldības jautājumiem. Tiesībsarga biroja Informācijas centrā informāciju saņēmuši vairāk nekā 400 apmeklētāji.

Ieviešot ikgadēju tradīciju un atzīmējot Starptautisko cilvēktiesību dienu, Tiesībsarga birojs decembrī organizēja gada konferenci. Konferences mērķis bija diskutēt par dažādām aktuālām problēmām cilvēktiesību jomā – iekļaujošo izglītību bērnu tiesību aspektā, bērnības brīvību, diskriminācijas novēršanu preču un pakalpojumu pieejamības jomā, īrnieku aizsardzības mehānismiem, kā arī labas pārvaldības principa ieviešanu valsts pārvaldē.

2007.gada nogalē Tiesībsarga birojs uzsāka īpašu reģionālo semināru ciklu, kura ietvaros ik mēnesi tika paredzēts apmeklēt vismaz vienu no Latvijas pilsētām. Semināros Tiesībsarga biroja darbinieki informēja pašvaldību iedzīvotājus par dažādiem cilvēktiesību un labas pārvaldības jautājumiem un Tiesībsarga biroju. Speciālisti arī sniedza informāciju, kā un kur vērsties ar sūdzību, ja pārkāptas cilvēktiesības vai labas pārvaldības princips. Pēc semināriem iedzīvotājiem tika sniegtas individuālas bezmaksas juridiskās konsultācijas par minētajiem jautājumiem.

2007.gadā tika izdoti arī vairāki informatīvie materiāli, kas paredzēti gan iedzīvotājiem, gan nozares speciālistiem. Tostarp tika izdots buklets „Kas ir Latvijas Republikas Tiesībsargs” un „Iedzīvotāju tiesības vērsties Eiropas Cilvēktiesību tiesā”, informatīvais materiāls sociālajiem darbiniekiem „Vienlīdzīgas attieksmes nodrošināšana darba, sociālajā un

pakalpojumu jomā”, kā arī divi pētījumi: „Latvijas tiesu prakse diskriminācijas aizlieguma pārkāpuma lietās darba tiesiskajās attiecībās” (autore dr.iur. Kristīne Dupate) un „Bērnības brīvība” (autore mag.iur. Ilze Spūle, mag.iur. Agnija Tiļļa).

2008.gadā paredzēts turpināt aktīvu komunikāciju ar sabiedrību. Tiks izdoti vairāki informatīvie materiāli, arī vieglajā valodā, kas palīdzēs informāciju uztvert cilvēkiem ar intelektuālās attūstības traucējumiem. Sabiedrības informēšanas nolūkos Tiesībsarga biroja darbinieki turpinās semināru ciklu reģionos, tādējādi nodrošinot ar informāciju cilvēkus, kas dzīvo ārpus Rīgas. Tāpat liela uzmanība tiks pievērsta komunikācijai ar bērniem, lai viņus izglītotu par savām tiesībām un pienākumiem.

**TIESĪBSARGA 2007.GADA PĀRSKATS PAR
PAMATBUDŽETA IEŅĒMUMIEM UN IZDEVUMIEM**

Posteņa nosaukums	Likums / plāns gadam (Ls)	Budžeta izpilde pārskata periodā (Ls)
I. IEŅĒMUMI KOPĀ	1 300 164	1 300 164
II. IZDEVUMI KOPĀ	1 300 164	1 203 212
Uzturēšanas izdevumi	1 236 700	1 152 864
Kārtējie izdevumi	1 235 260	1 151 424
Atlīdzība	933 168	869 793
Atalgojums	680 416	619 957
Darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, sociāla rakstura pabalsti un kompensācijas	252 752	249 836
Preces un pakalpojumi	302 092	281 631
Starptautiskā sadarbība (biedru naudas iemaksas)	1 440	1 440
Kapitālie izdevumi	63 464	50 348

**TIESĪBSARGA 2007.GADA PĀRSKATS PAR
BUDŽETA PROGRAMMAS REZULTATĪVO RĀDĪTĀJU IZPILDI**

Rezultatīvie rādītāji	Pārskata perioda plāns	Reāli pārskata periodā
Amata vietu skaits	51	47
Saņemto sūdzību skaits	5500	5122
Izdoto informatīvo bukletu (materiālu) skaits	5	5
Sniegtie atzinumi un viedokļi valsts iestādēm par tiesību aktu projektiem, citiem dokumentiem	40	77
Organizētas pārbaudes izglītības iestādēs, slēgtu un daļēji slēgtu tipu iestādēs, bāriņtiesās (pagasttiesās)	60	42
Nolasītas lekcijas, dalība semināros, diskusijās, konferencēs, tikšanās ar institūciju, organizāciju vadību (darbiniekiem), kā arī ārvalstu ekspertiem	40	98
Piedalīšanās darba grupās, komisijās, kā arī neatkarīgu ekspertu pienākumu veikšana	90	125
Intervijas un komentāri plašsaziņas līdzekļos, sagatavota un izplatīta plašsaziņas līdzekļos informācija par Tiesībsarga darbu un aktualitātēm	150	168
Informācijas sagatavošana Tiesībsarga biroja Informācijas un dokumentācijas centra apmeklētājiem	250	427

**TIESĪBSARGA SAŅEMTO UN IZSKATĪTO
SŪDZĪBU STATISTIKA 2007.GADĀ**

	Saņemtas rakstveida sūdzības	Ierosinātas pārbaudes lietas pēc Tiesībsarga iniciatīvas	Atrisinātās	Atteiktās	Izbeigtās ar ieteikumu	Saņemtas mutvārdu sūdzības	Saņemtas sūdzības kopā	
			ieskaitot arī iepriekšējā periodā saņemtās					
1	Personas tiesības uz dzīvību	7	0	0	1	1	4	11
	Personas tiesības uz dzīvību apdraudējums	5	0	0	1	0	1	6
	Dzīvības atņemšana	1	0	0	0	0	0	1
	Neefektīva izmeklēšana	1	0	0	0	1	3	4
2	Spīdzināšanas, necilvēcīgas un pazemojošas apiešanās un sodīšanas aizliegums	207	1	18	14	66	91	298
	Necilvēcīga izturēšanās	77	1	8	4	29	26	103
	Neefektīva izmeklēšana	3	0	1	0	2	10	13
	Sūdzības par apstākļiem slēgta tipa iestādē	120	0	9	9	35	33	153
	Vardarbība ģimenē	7	0	0	1	0	22	29
3	Tiesības uz brīvību un drošību	213	0	34	49	65	82	295
	Piespiedu atvešana	0	0	0	0	0	2	2
	Personas aizturēšana	7	0	1	0	1	15	22
	Administratīvais arests	2	0	0	0	2	5	7
	Apcietinājuma piemērošana līdz pirmās instances tiesas nolēmumam	32	0	6	5	7	7	39
	Apcietinājuma piemērošana pēc pirmās instances tiesas nolēmuma	13	0	1	3	6	1	14
	Piespiedu ievietošana psihoneiroloģiskajā iestādē	10	0	0	1	3	24	34
	Ievietošana nelegālo imigrantu nometnē	2	0	2	0	0	2	4
	Ievietošana sociālās korekcijas iestādē	0	0	0	0	0	0	0
	Brīvības atņemšanas soda izpilde	128	0	21	35	40	10	138
	Nelikumīga brīvības atņemšana	12	0	2	1	6	3	15
	Citi	7	0	1	4	0	13	20
4	Tiesības uz taisnīgu tiesu	357	0	23	139	36	219	576
	Tiesības uz taisnīgu tiesu pirmstiesas izmeklēšanā	117	0	6	50	12	27	144
	Tiesības uz neatkarīgu un objektīvu ar likumu noteiktu tiesu	7	0	0	4	7	13	20
	Tiesības uz pieeju tiesai	23	0	2	8	0	25	48
	Tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā laikā	25	0	4	0	1	21	46
	Pušu līdztiesības princips	4	0	0	1	1	5	9
	Tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu	120	0	5	57	7	87	207
	Tiesības uz atklātu lietas izskatīšanu	0	0	0	0	0	0	0
	Nevainīguma prezumpcija	0	0	0	0	0	3	3
	Tiesības uz informāciju par apsūdzību	0	0	0	0	0	2	2

TIESĪBSARGA BIROJS

	Tiesības uz adekvātu laiku un līdzekļiem, lai sagatavotu aizstāvību	10	0	0	1	6	3	13
	Tiesības aizstāvēt sevi pašam vai ar aizstāvja palīdzību	23	0	4	5	1	11	34
	Tiesības noplatināt lieciniekus	7	0	0	6	0	1	8
	Tiesības uz bezmaksas tulku	5	0	1	1	0	3	8
	Nolēmuma izpilde	16	0	1	6	1	18	34
5	Tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību	104	2	7	21	16	105	209
	Ģimenes dzīves neaizskaramība	5	0	0	1	0	12	17
	Korespondences noslēpums	42	1	1	10	0	4	46
	Mājokļa neaizskaramība	4	0	1	0	2	5	9
	Privātās dzīves neaizskaramība	42	1	5	4	12	52	94
	Personas goda un cieņas aizskaršana	11	0	0	6	2	32	43
6	Tiesības brīvi pārvietoties valsts teritorijā	0	0	0	0	0	0	0
7	Tiesības brīvi izbraukt no valsts un tajā atgriezties	3	0	0	1	0	6	9
8	Personas tiesiskais statuss	32	2	8	2	2	116	148
	Pilsonības piešķiršana un atņemšana	12	0	5	0	0	20	32
	Nepilsoņu legalizācija vai statusa atņemšana	2	0	0	0	1	8	10
	Ārvalstnieku tiesības	10	0	2	1	1	33	43
	Bezvalstnieku tiesības	1	1	0	0	0	10	11
	Bēgļu vai patvēruma meklētāju statuss	3	0	0	0	0	33	36
	Personas bez tiesiskā statusa legalizācija	4	1	1	1	0	12	16
9	Tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību	4	0	0	0	0	1	5
10	Vārda un izteiksmes brīvība	14	0	3	3	4	9	23
	Tiesības brīvi paust uzskatus	3	0	1	2	0	5	8
	Tiesības brīvi saņemt un izplatīt informāciju	11	0	2	1	4	4	15
11	Biedrošanās brīvība	1	0	0	0	0	0	1
12	Pulcēšanās brīvība	2	0	0	0	0	5	7
13	Tiesības vēlēties un tikt ievēlētam	2	0	1	0	1	0	2
	Tiesības vēlēties	2	0	1	0	1	0	2
	Tiesības tikt ievēlētam	0	0	0	0	0	0	0
14	Tiesības pildīt valsts dienestu	0	0	0	0	0	1	1
15	Tiesības uz darbu	50	0	2	24	15	192	242
	Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos	1	0	1	0	0	64	65
	Tiesības uz atbilstošu darba samaksu	22	0	1	8	8	51	73
	Tiesības uz atpūtu un brīvo laiku	5	0	0	4	1	25	30
	Tiesības uz drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem	1	0	0	0	1	36	37
	Arodbiedrību brīvība	0	0	0	0	0	1	1
	Tiesības streikot	0	0	0	0	0	0	0
	Citi	21	0	0	12	5	15	36

GADA ZIŅOJUMS 2007

16	Tiesības uz īpašumu	99	0	2	46	6	188	287
	Īpašuma atsavināšana	5	0	0	2	1	14	19
	Tiesību uz īpašumu ierobežošana	43	0	2	14	3	97	140
	Tiesību uz īpašumu aizsardzība, kad tiesības ierobežo cita persona	22	0	0	14	1	44	66
	Citi	29	0	0	16	1	33	62
17	Tiesības uz sociālo nodrošinājumu	103	0	1	17	22	232	335
	Valsts sociālā apdrošināšana	58	0	1	10	15	114	172
	Valsts sociālie pabalsti	7	0	0	0	1	36	43
	Valsts sociālā palīdzība	12	0	0	3	0	29	41
	Pašvaldības sociālā palīdzība	21	0	0	3	4	43	64
	Citi	5	0	0	1	1	10	15
18	Tiesības uz mājokli	156	0	8	66	26	505	661
	Palīdzība mājokļa jautājuma risināšanā	68	0	5	16	16	215	283
	Izlikšana no mājokļa	15	0	1	4	0	67	82
	Izīrētāja un īrnieka tiesiskās attiecības	51	0	2	33	8	200	251
	Dzīvokļa īpašnieka un apsaimniekotāja tiesiskās attiecības	22	0	0	13	2	23	45
19	Tiesības uz veselības aizsardzību	72	0	3	18	15	45	118
	Ārstniecības kvalitāte	24	0	1	8	4	25	49
	Medicīnisko pakalpojumu apjoms	31	0	2	6	8	11	42
	Medicīniskās informācijas pieejamība un konfidencialitāte	3	0	0	0	0	4	7
	Citi	14	0	0	4	3	6	20
20	Tiesības uz izglītību	14	0	1	2	7	28	42
	Pirmskolas izglītība	1	0	0	0	0	4	5
	Pamatizglītība	3	0	0	1	2	2	5
	Vidējā izglītība	3	0	0	1	1	0	3
	Augstākā izglītība	0	0	0	0	0	2	2
	Speciālā izglītība	1	0	0	0	0	20	21
	Profesionālā izglītība	6	0	1	0	2	0	6
	Citi	0	0	0	0	2	0	0
21	Zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvība	0	0	0	0	0	0	0
22	Tiesības uz labvēlīgu vidi	23	0	0	9	2	43	66
23	Bērna tiesības	32	0	0	1	3	148	180
	Bērna tiesības uz identitāti	7	0	0	0	0	19	26
	Bērna tiesības uzaugt ģimenē	11	0	0	1	0	52	63
	Uzturlīdzekļu piedziņa bērniem	6	0	0	0	0	30	36
	Bāreņu un bez vecāku gādības palikušu bērnu tiesības	8	0	0	0	3	34	42
	Bērna tiesības tikt uzklautam	0	0	0	0	0	12	12
	Bērna tiesības uz atpūtu un brīvo laiku	0	0	0	0	0	1	1

TIESĪBSARGA BIROJS

24	Personas ar invaliditāti tiesības	3	0	0	2	0	28	31
	Invaliditātes piešķiršana	2	0	0	2	0	5	7
	Personas ar invaliditāti integrācija, vides pieejamība	1	0	0	0	0	13	14
	Invalīdu tiesības uz medicīnisko rehabilitāciju	0	0	0	0	0	1	1
	Citi	0	0	0	0	0	9	9
25	Ieslodzīto tiesības	83	0	4	38	25	7	90
	Disciplinārsoda piemērošana	47	0	3	16	15	5	52
	Administratīvās komisijas lēmums	36	0	1	22	10	2	38
26	Diskriminācija	112	41	16	7	96	192	304
	Diskriminācija uz rasu vai tautības pamata	13	0	4	0	5	40	53
	Dzimumu diskriminācija	12	41	7	1	41	25	37
	Diskriminācija uz vecuma pamata	3	0	1	0	1	17	20
	Diskriminācija uz valodas pamata	17	0	0	0	16	3	20
	Diskriminācija uz reliģiskās pārliecības pamata	11	0	0	0	9	1	12
	Diskriminācija uz sociālās izcelšanās vai mantiskā stāvokļa pamata	3	0	0	1	1	4	7
	Diskriminācija uz seksuālās orientācijas pamata	2	0	0	0	1	9	11
	Diskriminācija uz veselības stāvokļa pamata	11	0	2	0	2	47	58
	Diskriminācija uz politiskās vai citas pārliecības pamata	6	0	0	1	4	4	10
	Diskriminācija uz cita pamata	14	0	1	2	7	21	35
	Tiesiskās vienlīdzības princips	20	0	1	2	9	21	41
27	Labas pārvaldības princips	279	1	12	50	59	162	441
	Pieklājība	16	0	0	1	2	11	27
	Pienākums vienkāršot procedūras	1	0	0	0	0	5	6
	Pieejamība	6	0	1	2	1	4	10
	Tiesiskā palāvība	4	0	0	0	0	9	13
	Objektivitāte	3	0	0	0	2	8	11
	Lietas izskatīšana saprātīgā termiņā	42	0	3	2	11	11	53
	Tiesības tikt uzklautam	1	0	0	0	1	8	9
	Tiesības iepazīties ar lietas materiāliem	0	0	0	0	0	2	2
	Pienākums lēmumu pamatot	7	0	1	1	1	4	11
	Citi procesuāli pārkāpumi	38	0	1	3	9	11	49
	Materiālo tiesību normu pārkāpums	58	1	1	14	8	60	118
	Citi labas pārvaldības principa pārkāpumi	103	0	5	27	24	29	132
28	Lūgums sniegt informāciju	196	0	89	49	32	211	407
29	Iesniegumi ar neskaidru saturu	32	0	2	19	0	22	54
30	Citi jautājumi	89	0	6	55	18	190	279
	K O P Ā:	2289	47	240	633	517	2833	5122

Tiesībsarga birojs
Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010
Tālrunis: 67686768; Fakss: 67244074
tiesibsargs@tiesibsargs.lv
www.tiesibsargs.lv.

Druka: Sia Premo, 2008